

Μίνιστεριςτο οςβίτι τα ναυκι Ουκράινη
Μαριούπολςκιη δερζαυνηι υνίβερςιτετ
Καφεδρα γρευκιη φιλολογίη τα περεκλαδυ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ

... Η ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΕΙΝΑΙ Η ΑΠΟΔΕΙΞΗ
ΠΩΣ Η ΖΩΗ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΑΡΚΕΤΗ...
F.PESSOA

Ι.Γ. ΡΟΖΚΟΒΑ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΝΟΒΟΓΡΕΥΚΟΪ ΛΙΤΕΡΑΤΟΥΡΗ

Ναυχαλυνη-μεθοδιχνηι ποςιβνηκ

μ. Μαριούπολς
2016

УДК 821.14'06(075.8)
ББК 82.6 Гр

Навчально-методичний посібник «Історія новогрецької літератури» для студентів IV курсу ОС «Бакалавр» спеціальності «Мова та література (новогрецька)» / укл. І.Г. Рожкова – Маріуполь : МДУ, 2016. – 97 с.

Навчально-методичний посібник «Історія новогрецької літератури» для студентів IV курсу ОС «Бакалавр» спеціальності «Мова та література (новогрецька)» складено на підставі відповідних нормативних вимог Міністерства освіти і науки України. Посібник стане також в нагоді широкому колу читачів, а саме: студентами мовних спеціальностей з фахом новогрецька мова та література, переклад (новогрецький) вищих навчальних закладів, аспірантами, учителями і викладачами новогрецької мови та літератури.

Завдання навчально-методичного посібника – сприяти вивченню та засвоєнню основних питань з теорії та історії новогрецької літератури від Візантійського періоду її розвитку до новітнього, зацікавити неперевершеними творами новогрецької літератури, пробудити бажання прочитати їх, осмислити і зміцнити підвалини духовності, моралі.

Укладач: Рожкова І.Г., старший викладач кафедри грецької філології та перекладу МДУ

Рецензенти: Балабан О.О., к.філол.н., доцент кафедри загального мовознавства та германістики Київського педагогічного університету імені Драгоманова
Кіор Ю.А., к.філол.н., доцент кафедри грецької філології та перекладу МДУ

Затверджено на засіданні кафедри грецької філології та перекладу,
протокол № 11 від 17 травня 2016 р.

Затверджено на засіданні вченої ради факультету грецької філології,
протокол № 10 від 21 червня 2016 р.

© Рожкова І.Г.
© Маріуполь, МДУ

ПЕРЕДМОВА

Курс «Історія літератури вивчаємої мови (новогрецької)» вивчається протягом четвертого курсу ОС «Бакалавр» і входить до циклу літературознавчої підготовки студента-словесника. Робоча програма передбачає вивчення найважливіших етапів становлення новогрецької літератури, а саме з X століття (епохи Візантії) – до початку XXI століття, розкриття своєрідності всіх етапів та періодів розвитку новогрецької літератури, сутності тієї художньої революції, яка була пов'язана із процесами модернізації мистецтва, становлення нових стилів, напрямів, течій: символізм, імпресіонізм, неоромантизм, естетизм тощо.

Навчально-методичний посібник «Історія новогрецької літератури» відповідає змісту та основним вимогам, що ставить навчальна програма вивчення даного лекційно-практичного курсу. Особлива увага звертається на нові явища в поезії (символістська лірика), в прозі (процес інтелектуалізації, натуралізм), драмі (поява «нової драми»), а також на своєрідність розвитку новогрецької літератури в контексті західноєвропейських літератур, на міжлітературні зв'язки і впливи, акцентується увага також і на зв'язку новогрецької літератури з українською, окремий розділ посібника містить *переклади вибраних творів новогрецької літератури на українську мову*, авторами яких є відатні еліністи України.

Посібник стисло подає теоретичний матеріал дисципліни «Історія новогрецької літератури». Основні структурні розділи посібника, назву яких подано двома мовами, містять лекційний матеріал з курсу, глосарій основних термінів, презентацію літературних напрямів в історії літератури сучасної Греції, додатковий теоретичний матеріал з курсу, теми та завдання до семінарсько-практичних занять, питання до самоконтролю, ІНДЗ з методичними рекомендаціями щодо її виконання, засоби діагностики знань студентів, рекомендовану базову навчальну література та корисні Інтернет-джерела з курсу історії новогрецької літератури.

Основною метою вивчення історії новогрецької літератури є формування в майбутніх бакалаврів-філологів сучасного наукового розуміння зародження,

становлення і розвитку новогрецької літератури від перших писемних пам'яток до початку XXI століття, розуміння її самобутності та оригінальності, художньої майстерності. Саме це і стало основою при розробці даного навчально-методичного посібника.

Як працювати з посібником ?

↪ студент повинен опрацювати кожен з розглянутих в посібнику тем, які передбачає навчальна програма дисципліни, законспектувати в робочому зошиті загальні положення з кожної теми, засвоїти термінологію з дисципліни (див. глосарій, який розроблено саме з цією метою),

↪ у розділі «*Теми та завдання до семінарських занять, ІНДЗ (з методичними рекомендаціями до їх виконання)*» містяться практичні завдання та вправи до конкретних тем дисципліни; ІНДЗ, теми реферативних робіт та презентацій на кожний з двох семестрів дисципліни. Студентам надається можливість опрацювати та закріпити засвоєний теоретичний матеріал шляхом виконання наведених практичних завдань. Цей розділ передбачає заключний етап підготовки студента з навчальної дисципліни „Історія новогрецької літератури“, наприкінці наводяться питання для самоконтролю та повторення вивченого та опрацьованого теоретичного матеріалу. Таким чином, студент має можливість перевірити ступінь власної підготовленості до екзамену, яким логічно завершується вивчення даної дисципліни, розраховане на два навчальних семестри.

↪ у кінці посібника запропонована базова рекомендована література з курсу, яку студент може використовувати для більш поглибленого засвоєння лекційного матеріалу, а також має можливість ознайомитися з додатковою інформацією з деяких тем, яку також викладено в окремому розділі посібника.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ЗМІСТ

ΘΕΩΡΗΤΙΚΑ ΥΛΗ ΔΙΑΛΕΞΕΩΝ

ΤΕΟΡΕΤΙΚΗ (ΛΕΚΤΙΚΗ) ΜΑΤΕΡΙΑΛ: 7

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ (10⁰² ΑΙ. – 1453)

ΡΟΖΔІЛ 1. ΠΕΡΙΟΔΟС ДО ΠΑΔІΝΝЯ ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΛЯ (10 ст.- 1453).....7

1.1. Η Υστεροβυζαντινή κληρονομιά (10⁰² αι. - 1204). Δημοτικά τραγούδια.

Πіслявізантійська спадщина (10⁰² αι. – 1204). Народний епос. Народні пісні. 7

1.2. Περίοδος της Φραγκοκρατίας (1204-1453).

Περίοδος Франкського завоювання (1204-1453).....12

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΜΕΤΑ ΤΗΣ ΑΛΩΣΗ (1453-1821)

ΡΟΖΔІЛ 2. ΠΕΡΙΟΔΟС ΠΙΣΛЯ ΠΑΔІΝΝЯ ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΛЯ (1453-1821).....16

2.1. Λογοτεχνία στα φραγκοκρατούμενα μέρη. Κρητικό θέατρο.

Література на франкських територіях. Критський театр. 16

2.2. Κυπριακά λυρικά ποιήματα.

Лірична поезія Кіпру. 20

2.3. «Προδρομική περίοδος». Αρχή του Νεοελληνικού Διαφωτισμού.

«Передреволюційний період». Початок Новогрецького Просвітництва. 21

2.4. Νεοελληνικός διαφωτισμός. δασκαλοι του γενους. πολιτικη και λογοτεχνικη δραση.

Περίοδος новогрецького Просвітництва. «Вчителі Роду». Політична та літературна діяльність.....23

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΝΕΟΤΕΡΗΣ (ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ) ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ (1821-ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ).

ΡΟΖДІЛ 3. ΠΕΡΙΟΔΟС НОВІТНЬОЇ (СУЧАСНОЇ) ГРЕЦЬКОЇ ЛІΤΕΡΑΤУΡΙ (1821- ДО СЬОГОДНІ).....26

3.1. Επτανησιακή λογοτεχνική σχολή (των Ιονίων) (1820-1880).

Іонійська літературна школа (1820-1880).....26

3.2. Α' Αθηναϊκή Σχολή (Ρομαντική) (1820-1880).

Перша Атенська літературна школа (Романтична) (1820-1880).....	31
3.3. Νέα Αθηναϊκή Σχολή. Κ. Παλαμάς. (1880-1930)	
Νοβα Αθενσκά школа. Творчість К. Паламаса. (1880-1930).....	33
3.4. Πεζογραφία έως το 1930. Ηθογραφία.	
Прозаїчна література до 1930 р. Соціально-побутовий жанр.....	37
3.5. Η Γενιά του 30'. Υπερρεαλισμός. Έλληνες Νομπελίστες στη λογοτεχνία.	
Покоління 30-их. Сюрреалізм. Літератори Нобелівські лауреати.....	41
3.6. Η λογοτεχνία του Μεσοπολέμου. Μεταπολεμική περίοδος.	
Міжвоєнна доба. Література післявоєнного періоду.....	49
3.7. Η Γενιά του 70'-80'. Ποкоління 70x – 80x. Сучасна література.	53

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ ΒΑΣΙΚΩΝ ΟΡΩΝ

ГЛОСАРІЙ ОСНОВНИХ ТЕРМІНІВ.....	58
---------------------------------	----

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ ΡΕΥΜΑΤΑ

ΛΙΤΕΡΑΤУРНІ НАПРЯΜΙ	65
---------------------------	----

ΘΕΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΑ ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ

ТЕΜΙ ТА ЗАВДАННЯ ДО СЕМІНАРСЬΚΙХ ΖΑΝΥΤЬ, ІНДЗ (З ΜΕΤΟΔΙΧΝΙΜΙ РЕΚΟΜΕΝΔΑЦІЯΜΙ ДО ЇХ ΒΙΚΟΝΑΝΝΥ)	69
---	----

ΘΕΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΛΕΓΧΟ

ТЕΜΙ ДΥЯ САΜΟΚΟΝΤΡΟΛЮ.....	79
----------------------------	----

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΗ ΔΙΔΑΚΤΕΑ ΥΛΗ

ΔΟΔΑΤΚΟΒІЙ ΜΑΤΕΡІАΛ З КУРСУ	81
-----------------------------------	----

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

РЕΚΟΜΕΝΔΟΒΑΝΑ ΒΑΖΟΒΑ ΛΙΤΕΡΑΤУΡΑ З КУРСУ.....	93
--	----

ΕΚΛΕΚΤΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ ΕΡΓΑ ΣΕ ΟΥΚΡΑΝΙΚΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΛΙΤΕΡΑΤУРНІ ТВОРІ В УРАЇНСЬΚΙХ ΠΕΡΕΚΛΑΔΑΧ	95
---	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ (10^{ος} αι. – 1453) ПЕРІОД ДО ПАДІННЯ ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝΟΠΟΛΙΑ

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 1.1.

Η ΥΣΤΕΡΟΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ (10^{ος} αι. – 1204). ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ Післявізантійська спадщина. Народний епос. Народні пісні.

Περιγραφή θεματικής ενότητας: δίνεται μια συγκροτημένη εικόνα της Α' περιόδου της ιστορικής εξέλιξης της ΝΕ λογοτεχνίας, αναφέρονται βάσεις της διαμόρφωσης της εθνικής ελληνικής λογοτεχνίας. Η πραγμάτευση του θέματος επικεντρώνεται στα πρώτα ΝΕ λογοτεχνικά έργα – δημοτικά τραγούδια και δίνεται μια σύντομη περιγραφή των βασικών ειδών τους, όπως αναφέρονται και τα βασικά τους χαρακτηριστικά.

Λέξεις-κλειδιά, θεματικοί όροι: το δημοτικό τραγούδι, οι παραλλαγές, οι παραλογές, τα ακριτικά (τραγούδια), τα κλέφτικα (τραγούδια), οι Ακρίτες, οι Κλέφτες, ο Διγενής Ακρίτας, η σατιρική ποίηση, τα Προδρομικά (Πτωχοπροδρομικά)

Συγγραφείς, λογοτέχνες: ο Θεόδωρος Πρόδρομος, ο Μιχαήλ Γλυκάς

ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ

Την περίοδο αυτή το Βυζάντιο περιορίζεται στο γεωγραφικό χώρο της Μικράς Ασίας και της Βαλκανικής. Αυτό έχει ως συνέπεια ⇨

να παρουσιάζει περισσότερη ομοιογένεια στον εθνικό και πολιτιστικό του χαρακτήρα, που γίνεται σχεδόν εξολοκλήρου ελληνικός. Έτσι, υπάρχουν πιο πρόσφορες συνθήκες για τη **μετάβαση από τη βυζαντινή στη νεοελληνική εποχή**, αφού στο χώρο που απέμεινε κυριαρχεί το ελληνικό στοιχείο.

Τα έργα αυτής της περιόδου είναι στην πλειονότητά τους ποιητικά, χρησιμοποιούν την ομιλούμενη γλώσσα της εποχής, τη δημόδη, και έχουν ως μέτρο, συνήθως, τον ιαμβικό δεκαπεντασύλλαβο. Αναφέρονται στους καημούς και τα βάσανα του απλού ανθρώπου και διαπνέονται τις περισσότερες φορές από σατιρική διάθεση.

Ένα από τα σημαντικότερα ζητήματα με τα οποία έρχονται αντιμέτωποι οι ιστορικοί της ΝΕ Λογοτεχνίας:

πότε ακριβώς τοποθετείται η αρχή της. Δεν είναι ξεκάθαρη η χρονική στιγμή κατά την οποία παύει να υπάρχει ο βυζαντινός πολιτισμός και αποκτά ο νεοελληνικός δική του υπόσταση. Ορισμένοι μελετητές θεωρούν τη βυζαντινή και τη νεοελληνική λογοτεχνία ένα αδιάσπαστο σύνολο ενώ κάποιοι άλλοι, οι οποίοι έχουν ως γνώμονα κυρίως τα ιστορικά γεγονότα, θεωρούν ως τέρμα της βυζαντινής και αφετηρία της νεοελληνικής λογοτεχνίας το έτος 1453 (άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Τούρκους και πτώση του βυζαντινού κράτους).

Διαφοροποίηση του ΝΕ πολιτισμού από το βυζαντινό. Ο νεοελληνικός πολιτισμός διαφοροποιούνταν από το βυζαντινό με αργό ρυθμό ενώ τα στοιχεία, όπως η γλώσσα και το περιεχόμενο των κειμένων, που φανέρωναν τη μετάβαση από τη μια εποχή στην άλλη ήταν δύσκολο να επισημανθούν. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι στις μεταβατικές περιόδους, το παλιό συνυπάρχει με το καινούργιο και το καινούριο εμφανίζεται πλάι στο παλιό. Έτσι, το νεοελληνικό

στοιχείο εμφανίζεται από τα βυζαντινά ακόμη χρόνια με τη «**δημόδη γραμματεία**» της βυζαντινής λογοτεχνίας να αποτελεί την αρχή της ΝΕ Λογοτεχνίας.

Το έργο-ορόσημο αυτής της μετάβασης είναι το έπος του Διγενή Ακρίτα, το οποίο γράφτηκε περίπου στο πρώτο μισό του 11^{ου} αιώνα και αποτελεί το πρώτο γραπτό λογοτεχνικό κείμενο στη νεοελληνική γλώσσα.

2. ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Ο πρώτος μεγάλος σταθμός της ΝΕ Λογοτεχνίας - είναι το **δημοτικό τραγούδι (ΔΤ)**. Βρίσκεται πάντοτε κοντά στην προσωπική ποίηση, ασκεί ισχυρή επίδραση σ' αυτήν και καθορίζει πολλές φορές τους εκφραστικούς της τρόπους. Αποτελεί, λοιπόν, μια παράλληλη διαχρονική παρουσία και για το λόγο αυτό δεν μπορεί να ενταχθεί σε μια συγκεκριμένη περίοδο της λογοτεχνικής ιστορίας. Όμως **οι ρίζες των ΔΤ** βρίσκονται στην Α' περίοδο της ΝΕ λογοτεχνίας, αργότερα κατά όλες τις περιόδους της ιστορικής της διαμόρφωσης η ΝΕ λογοτεχνία παρουσιάζει ορισμένες φάσεις έντονης παρουσίας των ΔΤ αλλά πιο αναπτυγμένης μορφής με πιο περίπλοκες υποθέσεις και δομές (π.χ. περίοδος της Τουρκοκρατίας, περίοδος του απελευθερωτικού αγώνα κτλ.)

Εμφάνιση των ΔΤ. Στην Ευρώπη οι πέντε αιώνες του Μεσαίωνα πριν από την εμφάνιση των μεγάλων Ευρωπαϊκών Κρατών ήταν πλούσιοι σε πολιτικές αναστατώσεις. Οι λαοί ανακάλυπταν ξανά τα ηρωικά έπη, που εξυμνούσαν τα κατορθώματα των εθνικών ηρώων τους, και τα οποία, πριν αποτυπωθούν γραπτώς, περνούσαν από μια φάση προφορικότητας. Τέτοια έπη είναι στη Γαλλία Το τραγούδι του Ρολάνδου (La chanson de Roland), στη Γερμανία Το Τραγούδι των Νιμπελούγκεν (Nibelungenlied), όπου επικρατούν στοιχεία της λαϊκής παράδοσης, και στην Ισπανία – Το Άσμα του Σιντ (Poema ή Cantar de mio Cid, περ. 1140), το πρώτο μνημείο της ισπανικής λογοτεχνίας που δίνει πληροφορίες για τις σχέσεις ανάμεσα σε μουσουλμάνους και χριστιανούς στο τέλος του 11^{ου} αιώνα.

Κατηγορίες και είδη των ΔΤ.

Α΄ κύκλος	Β΄ κύκλος	Γ΄ κύκλος
ΠΑΡΑΛΟΓΕΣ	ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ	ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ ΖΩΗΣ

Α) ΠΑΡΑΛΟΓΕΣ – ΔΤ με αφηγηματικό χαρακτήρα και φανταστικό περιεχόμενο (9^{ος} αι., Μικρά Ασία)

- διαδεδομένα σε όλο τον ελληνισμό, μέχρι την Κύπρο και τον Πόντο, και κάποιες παραλογές εξαπλωμένες μέχρι τα Βαλκάνια (γενικά οι παραλογές έχουν μεγάλη διάδοση σε όλους τους βαλκανικούς λαούς, αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της λαϊκής παράδοσης)
- μα χαρακτήρα παραμυθιού,
- διηγηματικό στοιχείο,
- θέματα – παραδοσιακά (π.χ. η νέα που την ερωτεύεται το βασιλόπουλο, η φτώχη και η πλούσια, ο έρωτας που οδηγεί σε θάνατο, κτλ.)
- δραματικές πειπέτειες των ηρώων,
π.χ. Του νεκρού αδελφού, Του γιοφουριού της Άρτας

Β) ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ

1. ΙΣΤΟΡΙΚΑ

(καθαρά ιστορικά που αφηγούνται ιστορικά αληθινά γεγονότα από διάφορες ιστορικές περιόδους, εντυπωσιακά πραγματικά γεγονότα όπως σεισμοί, αλώσεις πόλεων, επιδημίες κτλ.)

II. ΑΚΡΙΤΙΚΑ

(διηγούνται τους ηρωισμούς και τα κατορθώματα των ακρίτων)

Ακρίτης (ιστορ.) – φρουρός των συνόρων (δηλ. που φρουρούσαν στις άκρες της Βυζαντινής αυτοκρατορίας)

Βασικός ήρωας – ο **Βασίλειος Διγενής Ακρίτας**, υπάρχει ολόκληρος κύκλος ΔΤ που αφηγούνται όλη τη ζωή του Διγενή, από τη γέννηση έως τον ηρωικό του θάνατο, περιγράφονται λεπτομερειακά όλα του τα κατορθώματα, όλες του οι περιπέτειες, άνθρωπος με υπερφυσικές δυνάμεις) ΕΠΟΣ ΤΟΥ ΔΙΓΕΝΗ ΑΚΡΙΤΑ

Έπος του Διγενή Ακρίτα

Ένας από τους ακρίτες ήταν και ο *Βασίλειος Διγενής Ακρίτας*. Έζησε περίπου το 10^ο μ.Χ. αιώνα και ονομαζόταν Διγενής γιατί καταγόταν από δύο γένη, το αραβικό και το ελληνικό. Η σωματική του δύναμη και ανδρεία ήταν μεγάλη και τα κατορθώματα του πολλά. Αυτός ήταν και ο λόγος για τον οποίο γράφτηκε ένα εκτενές ποίημα με επικό χαρακτήρα το οποίο εξυμνούσε όλη του τη ζωή, από τους προγόνους ως το θάνατό του.

Το έπος τοποθετείται χρονικά στο τέλος του 10^{ου} ή στις αρχές του 11^{ου} μ.Χ. αιώνα. Το πρωτότυπο κείμενο δεν έχει διασωθεί αλλά υπάρχουν πολλές παραλλαγές του από τις οποίες η πιο αξιόπιστη είναι η Grottaferrata. Αποτελείται από οκτώ ή δέκα κεφάλαια τα οποία περιγράφουν τη ζωή του με χρονολογική σειρά.

Αρχικά, γίνεται λόγος για τον πατέρα του, τον αμιρά της Συρίας Μουσούρ, ο οποίος άρπαξε την κόρη ενός έλληνα στρατηγού, καταδιώχθηκε από τους πέντε αδερφούς της, μονομάχησε με το μικρότερο, ηττήθηκε, προσηλυτίστηκε στο χριστιανισμό και τελικά την παντρεύτηκε. Από το γάμο αυτό γεννήθηκε ο Διγενής. Έπειτα, περιγράφονται τα παιδικά του χρόνια και οι ιδιαίτερες ικανότητες και επιδόσεις του. Κατόπιν, αναφέρεται στην αρπαγή της κόρης ενός στρατηγού και στο γάμο του μαζί της (με τη συγκατάθεση του πατέρα της τον οποίο ο Διγενής είχε προηγουμένως νικήσει) καθώς και σε μια ερωτική περιπέτεια του Διγενή. Στη συνέχεια, γίνεται λόγος για τους αγώνες και τα κατορθώματα του (με σημαντικότερο τη μονομαχία του με την αμαζόνα Μαξιμώ), για την αναχώρησή του στις άκρες, όπου γίνεται ακρίτης καθώς και για την κατασκευή ενός κάστρου στον Εφράτη, όπου και εγκαθίσταται με τη γυναίκα του. Τέλος, περιγράφεται ο θάνατός του.

III. ΚΛΕΦΤΙΚΑ (τραγούδια της φυλακής), εμφανίζονται κατά τον 17-18 αι.)

(ΔΤ που αφηγούνται τα κατορθώματα και τα βάσανα των κλεφτών.)

Κλέφτης (ιστορ.) – αρματολός, ένοπλος χριστιανός, μέλος των στρατιωτικών σωμάτων, που συγκροτήθηκαν κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας, αρχικώς ως ομάδες ληστών, ενώ αργότερα αποτέλεσαν τον πυρήνα της ανίστασης των υπόδουλων Ελλήνων εναντίον της οθωμανικής εξουσίας (1821)

- κλεφτοπόλεμος (ως βασικό θέμα)

Γ) ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ ΖΩΗΣ

(που σχετίζονται με διάφορα σημαντικά γεγονότα της ζωής των ανθρώπων – γέννηση, βάπτισμα, αραβόνας, γάμος, θάνατος, είτε που σχετίζονται με κάποιες σημαντικές απασχολήσεις, εργασίες των ανθρώπων, είτε με γιορτές, πανηγύρια, επέτειους κτλ)

- εργατικά
- θρησκευτικά (κάλαντα)

- του γάμου (νυφιάτικα)
- νανουρίσματα (παιδικά)
- μοιρολόγια (του Κάτω Κόσμου)
- της ξενιτιάς
- σατιρικά

Τραγούδια της αγάπης. Έχουν ως κεντρικό πρόσωπο τη νέα κόρη και ως κύριο συναίσθημα τον έρωτα. Αναπτύχθηκαν κυρίως στα νησιά του Αιγαίου, τα Δωδεκάνησα και την Κρήτη κατά τη χρονική περίοδο από το 13^ο έως το 18^ο μ.Χ. αιώνα.

Νυφιάτικα. Είναι τραγούδια τα οποία μοιάζουν ως προς τη διάθεση και την έκφραση με τα τραγούδια της αγάπης. Συνοδεύουν συνήθως τη γαμήλια τελετή, εξυμνούν τις αρετές του ζευγαριού και περιέχουν ευχές για την ευτυχία του. Κάποιες φορές, ωστόσο, αναφέρονται και στο μητρικό παράπονο για το χωρισμό από την αγαπημένη κόρη.

Νανουρίσματα. Είναι τα τραγούδια που χρησιμοποιούν οι γυναίκες για να νανουρίζουν τα παιδιά τους.

Κάλαντα. Είναι ευχετικά και εγκωμιαστικά τραγούδια που ψάλλονται εθμικά κυρίως την παραμονή μεγάλων θρησκευτικών εορτών.

Της ξενιτιάς. Περιγράφουν τον αποχωρισμό από την πατρίδα και την οικογένεια, τη νοσταλγία, τον καημό και τη μοναξιά του ξενιτεμένου.

Μοιρολόγια – Τραγούδια του Κάτω Κόσμου και του Χάρου. Είναι θρηνητικά τραγούδια με τα οποία οι γυναίκες επαινούν το νεκρό και εκφράζουν τη θλίψη τους για την απώλεια του ή περιγράφουν τη ζωή του Κάτω Κόσμου και τη συγκρίνουν με τη ζωή πριν το θάνατο. Αναπτύχθηκαν κυρίως στη Μάνη, την Ήπειρο και τη Λευκάδα.

Γνωμικά. Εκφράζουν απόψεις και συμβουλές για ποικίλα θέματα και καταστάσεις. Τα περισσότερα είναι δίστιχα και έχουν πάρει παροιμιακό χαρακτήρα.

Εργατικά. Πρόκειται για τραγούδια που συνοδεύουν την εργασία ή λέγονται για ξεκούραση από τη δουλειά.

Βασικά στοιχεία των ΔΤ

- IV. Υπόθεση
- V. Μελωδία
- VI. Χορός (με εξαίρεση τα κλέφτικα τραγούδια)

Χαρακτηριστικά των ΔΤ

- Η γλώσσα είναι η δημοτική
- Ο ποιητής είναι άγνωστος, είναι ανώνυμα έργα, όπου εκφράζεται συλλογική άποψη, σκέψη, ιδέα, συλλογικά – ομαδικά συναισθήματα, καταστάσεις της κοινότητας.
- Ο δημιουργός εκφράζεται αυθόρμητα κυρίως με ρήματα και ουσιαστικά ενώ χρησιμοποιεί λιγότερο τα επίθετα
- Ο λόγος του είναι απλός, λιτός, πυκνός, περιεκτικός, φυσικός και ανεπιτήδευτος

Τεχνική (εκφραστικά μέσα, τρόποι)

(Με το όρο « τεχνική» εννοούμε τα μέσα που χρησιμοποιεί ο δημιουργός για να εξωτερικεύσει τις σκέψεις και τα συναισθήματά του.

- Ο στίχος είναι συνήθως ιαμβικός δεκαπεντασύλλαβος ενώ πιο σπάνια χρησιμοποιείται ο ιαμβικός και τροχαϊκός δωδεκασύλλαβος ή οχτασύλλαβος
- Δεν υπάρχει συνήθως ομοιοκαταληξία (με εξαίρεση τα δίστιχα ή λιανοτράγουδα)
- Ισχύει η αρχή της ισομετρίας, σύμφωνα με την οποία υπάρχει ισορροπία μεταξύ μορφής και περιεχομένου ενώ απουσιάζει και το φαινόμενο του διασκελισμού
- Χρησιμοποιείται η τεχνική της επανάληψης (επαναλαμβάνεται τρεις ή και περισσότερες φορές το ίδιο ρήμα ή επίθετο) και του παραλληλισμού (η ίδια έννοια παρουσιάζεται με

ισοδύναμες λέξεις ή το δεύτερο ημιστίχιο είναι επεξηγήση- επέκταση του πρώτου) για να δοθεί έμφαση

- Για την ενίσχυση της παραστατικότητας χρησιμοποιούνται οι παρομοιώσεις, οι άστοχες ερωτήσεις και ο διάλογος με έντονο το στοιχείο της προσωποποίησης

ΗΘΙΚΟΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

Είναι έργο του **Μιχαήλ Γλυκά**, γνωστού λόγιου της εποχής των Κομνηνών. Γράφτηκε περίπου το 1159 και απευθυνόταν προς τον Μανουήλ Α' Κομνηνό. Ο Γλυκάς φυλακίστηκε (άδικα σύμφωνα με τη δική του γνώμη) και γι' αυτό έγραψε μέσα από τη φυλακή το συγκεκριμένο ποίημα ως μια έκκληση προς τον αυτοκράτορα για αποφυλάκισή του.

Σπανέας Παραδίδεται σε πλήθος χειρογράφων και παραλλαγών και περιλαμβάνει συμβουλές που απευθύνει ένας γεροντότερος αυλικός προς κάποιον νεότερο πρίγκιπα. Εικάζεται ότι γράφτηκε από τον Αλέξιο, γιο του αυτοκράτορα Ιωάννη Κομνηνού, και απευθύνεται στο γιο της αδερφής του.

4. ΣΑΤΙΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ – ΠΤΩΧΟΠΡΟΔΡΟΜΙΚΑ

Είναι μια σειρά τεσσάρων σατιρικών ποιημάτων, τα οποία αποδίδονται στο βυζαντινό ποιητή και συγγραφέα Θεόδωρο Πρόδρομο (αν και υπάρχουν αρκετές επιφυλάξεις για το θέμα αυτό). Γράφτηκαν σε έντονη δημόδη γλώσσα γύρω στα μισά του 12ου αιώνα και έχουν ως αντικείμενο τη φτώχεια των ανθρώπων των γραμμάτων και ως βασικό τους θέμα την αίτηση χρηματικής βοήθειας από τον αυτοκράτορα Ιωάννη, το γιο του Μανουήλ Κομνηνό ή τα άλλα μέλη της βασιλικής οικογένειας.

Ο «Πτωχοπρόδρομος», όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται, αναλαμβάνει σε κάθε ένα από τα ποιήματα διαφορετικό ρόλο. Άλλοτε εμφανίζεται ως λόγιος, άλλοτε ως καλόγερος, ως αποτυχημένος και ανάξιος οικογενειάρχης.

Στο πρώτο ποίημα ο αφηγητής, ένας φτωχός λόγιος, ζητά οικονομική ενίσχυση από τον αυτοκράτορα, για να γλιτώσει από την γκρίνια της γυναίκας του και τις ταπεινώσεις στις οποίες τον υποβάλλει.

Στο δεύτερο, αναφέρεται στις δυσκολίες του να θρέψει τα πολλά παιδιά του και τους συγγενείς που εξαρτώνται από αυτόν και ζητάει την ελεημοσύνη του βασιλιά.

Στο τρίτο, ο αφηγητής, ένας φτωχός μοναχός, παραπονιέται για την κακομεταχείριση και την πείνα που υφίσταται στο μοναστήρι, σε αντίθεση με τους ηγεμόνες που ζουν με πολυτέλεια.

Στο τέταρτο ποίημα, ο συγγραφέας, που είναι φτωχός λόγιος, αναθεματίζει τις συμβουλές του πατέρα του να μορφωθεί, ώστε να γίνει πλούσιος, και συγκρίνει τη συνεχή του πείνα με τη χορτάτη ζωή που κάνουν οι χειρώνακτες γείτονές του και άλλοι μεροκαματιάρηδες που ασχολούνται με ταπεινά επαγγέλματα.

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 1.2.

Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑΣ (1204-1453)

Період Франкського завоювання

Η περίοδος της Φραγκοκρατίας αρχίζει με την Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Φράγκους (1204) και τελειώνει με την Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Τούρκους (1453). Την περίοδο αυτή οι Φράγκοι κατακτητές συγκρούστηκαν με τον ντόπιο πληθυσμό. Παράλληλα, όμως, από τη συνάντηση δύο πολιτισμών που είχαν πίσω τους μια μεγάλη και διαφορετική παράδοση σημειώθηκαν πολιτιστικές ανταλλαγές. Μετά την κατάληψη της Κωνσταντινούπολης από τους Φράγκους, ο βυζαντινός κόσμος δέχεται τις επιδράσεις του δυτικού. Σε πολλά έργα συνεχίζεται η βυζαντινή παράδοση αν και στα περισσότερα είναι εμφανείς οι δυτικές επιδράσεις.

Χρονικό του Μορέως

Είναι ένα έργο 9000 περίπου στίχων που γράφτηκε από κάποιον εξελληνισμένο Φράγκο γύρω στο 1300 μ.Χ. Ο συγγραφέας, με πνεύμα ανθελληνικό και αντιορθόδοξο, εξιστορεί την κατάκτηση της Πελοποννήσου από τους Φράγκους και την κατοχή της χερσονήσου από διάφορους πρίγκιπες.

Ερωτικά ιπποτικά μυθιστορήματα

Γράφτηκαν περίπου από τα μέσα του 13^{ου} ως τα μέσα του 15^{ου} αιώνα. Ονομάζονται ερωτικά γιατί η ιστορία που διηγούνται είναι η ιστορία ενός ζευγαριού που χωρίζει και περνά βάσανα και περιπέτειες ώσπου να ξανασμίξει. Ωστόσο, ονομάζονται και ιπποτικά γιατί είναι φανερή σε αυτά η επίδραση του δυτικού μεσαιωνικού ιπποτισμού με θέματα τον άντρα υποτελή στον έρωτα, τις μονομαχίες και την αγάπη για περιπέτειες σε χώρες μακρινές.

Τα βασικά χαρακτηριστικά τους είναι τα εξής:

υπάρχει έντονο το στοιχείο του παραμυθιού, του υπερφυσικού και του μαγικού ενώ κυρίαρχο είναι και το ερωτικό στοιχείο

είναι έκδηλη η φραγκική επίδραση αλλά και η επίδραση από την ανατολή

είναι χαρακτηριστική η επίδραση της λόγιας βυζαντινής παράδοσης

αποτελεί ισχυρό στοιχείο η δημοτική αίσθηση (σε μερικά μυθιστορήματα παραθέτονται αυτούσια δημοτικά τραγούδια της εποχής)

Τα πιο σημαντικά ερωτικά ιπποτικά μυθιστορήματα που έχουν σωθεί είναι τα εξής πέντε:

(Τα τρία πρώτα είναι πρωτότυπες συνθέσεις ενώ τα δύο τελευταία είναι διασκευές αντίστοιχων γαλλικών μυθιστορημάτων).

I. Λίβιστρος και Ροδάμνη

Είναι το μεγαλύτερο και πιο διαδεδομένο μυθιστόρημα (έχει παραδοθεί σε 5 χειρόγραφα). Τοποθετείται στο 14^ο αιώνα και ο ποιητής είναι άγνωστος.

Υπόθεση

Ο Λίβιστρος ερωτεύεται και παντρεύεται τη βασιλοπούλα Ροδάμνη, την οποία όμως αργότερα κλέβει, με τη βοήθεια μιας μάγισσας, ο βασιλιάς της Αιγύπτου Βερδερίχος. Από τότε ο Λίβιστρος γυρίζει τον κόσμο αναζητώντας τη γυναίκα του. Κάποτε θα γνωριστεί με τον Κλιτοβό, ο οποίος θα γίνει φίλος του και θα τον συνοδεύσει στην αναζήτησή του. Τελικά, οι δύο νέοι θα βρουν τη Ροδάμνη και οι τρεις μαζί θα επιστρέψουν στο βασίλειο της Ροδάμνης. Από εκεί ο Κλιτοβός θα επιστρέψει στην πατρίδα του, όπου θα βρει την αγαπημένη του Μυρτάνη, στην οποία θα εξιστορήσει τις περιπέτειες που πέρασε με το φίλο του Λίβιστρο.

II. Καλλίμαχος και Χρυσορρόη

Έχει τη μισή έκταση από το «*Λίβιστρος και Ροδάμνη*» και έχει παραδοθεί σε ένα μόνο χειρόγραφο. Τοποθετείται περίπου το 13^ο αιώνα αν και δεν είναι εξακριβωμένο πότε και από ποιον γράφτηκε. Ορισμένοι μελετητές το αποδίδουν στον Ανδρόνικο Παλαιολόγο, γιο του σεβαστοκράτορα Κωνσταντίνου.

Υπόθεση

Ο Καλλίμαχος, που είναι ο μικρότερος γιος ενός βασιλιά, εγκαταλείπει τη χώρα του μαζί με τους δύο μεγαλύτερους αδελφούς του για να φέρει σε πέρας ένα κατόρθωμα με το οποίο θα αποδείξει στον πατέρα του ότι είναι γενναιότερος από τους αδελφούς του και επομένως ο πιο ικανός να τον διαδεχτεί στον θρόνο. Πράγματι, το νεαρό βασιλόπουλο, έπειτα από διάφορες περιπέτειες καταφέρνει, επιδεικνύοντας περισσότερο θάρρος από τους αδελφούς του, να σκοτώσει ύστερα από σκληρό αγώνα έναν δράκο που κρατούσε φυλακισμένη στον πύργο του την όμορφη βασιλοπούλα Χρυσορρόη, με την οποία συνδέεται στη συνέχεια ερωτικά. Την ευτυχισμένη συμβίωση των δύο νέων έρχεται να διακόψει ένας νεαρός βασιλιάς, ο οποίος με τη βοήθεια κάποιας μάγισσας αρπάζει την κόρη και βυθίζει σε θανάσιμο ύπνο τον Καλλίμαχο. Τα αδέρφια του, μαθαίνοντας την τύχη του, σπεύδουν να τον βοηθήσουν και, όταν τελικά με τη συνδρομή τους ο Καλλίμαχος επανέρχεται στη ζωή, ξεκινά για την αναζήτηση της αγαπημένης του Χρυσορρόης. Έπειτα από πολλές περιπέτειες φτάνει σε μια πόλη όπου βασίλισσα είναι η Χρυσορρόη, η οποία, αφού τον αναγνωρίζει, αρχίζει να τον συναντά τις νύχτες στο περίπτερο του παλατιού. Ο βασιλιάς, μόλις πληροφορείται την κρυφή σχέση των νέων, οργίζεται αρχικά εναντίον του Καλλίμαχου και διατάζει να τον θανατώσουν, τελικά όμως αποφασίζει να τον συγχωρήσει και του δίνει την άδεια να ζήσει ελεύθερος με τη Χρυσορρόη.

III. Βέλθανδρος και Χρυσάντζα

Είναι το συντομότερο από τα τρία πρωτότυπα μυθιστορήματα και έχει παραδοθεί σε ένα μόνο χειρόγραφο. Τοποθετείται περίπου στο πρώτο μισό του 15^{ου} αιώνα αλλά ο ποιητής δεν έχει προσδιορισθεί.

Υπόθεση

Ο Βέλθανδρος, γιος του βασιλιά των Ρωμαίων, φτάνει στην αυλή του βασιλιά της Αντιόχειας και αναγνωρίζει τη βασιλοπούλα Χρυσάντζα. Ήταν η ίδια που με την εντολή του Έρωτα βράβευσε ως την πιο όμορφη από σαράντα όμορφες στο Ερωτόκαστρο, όπου είχε μπει προηγουμένως. Οι δύο νέοι φλογίζονται από έρωτα και έπειτα από κινδύνους και βάσανα ενώνονται και ευτυχούν. Ο Βέλθανδρος διαδέχεται στο θρόνο τον πατέρα του

IV. Ιμπέριος και Μαργαρώνα

Είναι διασκευή του γαλλικού μυθιστορήματος Pierre de Provence et la bella Maguelonne, του οποίου η πρώτη επεξεργασία τοποθετείται στο 12^ο αιώνα.

Υπόθεση

Ο βασιλιάς της Προβηγκίας έχει μια πολύ ωραία γυναίκα που όμως δεν μπορεί να προσφέρει διάδοχο. Μετά από πολλές παρακλήσεις στο Θεό αποκτά, τελικά, τον πολυπόθητο γιο, τον Ιμπέριο, που είναι και ο κύριος ήρωας του έργου. Μεγαλώνοντας ο Ιμπέριος θέλει να γνωρίσει τον κόσμο και έτσι εγκαταλείπει τους γονείς του και ξεκινάει με την εικόνα ενός ωραίου και γεροδεμένου ιππότη, που κατά την πλοκή του έργου, εμπλέκεται σε διάφορες περιπέτειες.

Φθάνοντας στη Νάπολη της Ιταλίας ερωτεύεται τη βασιλοπούλα Μαργαρώνα, η οποία όμως για να δεχθεί το γάμο, στον οποίο συμφώνησαν και οι γονείς της, θέτει ως όρο ο υποψήφιος να είναι νικητής κονταρομαχίας. Στον αγώνα που ακολούθησε, νίκησε ο Ιμπέριος, ο οποίος με τον τίτλο του νικητή και του ήρωα, παντρεύεται την Μαργαρώνα και αποφασίζει να τη φέρει στο βασίλειο του πατέρα του προκειμένου να τη γνωρίσουν και οι γονείς του.

Έτσι, ξεκινούν με πολλούς θησαυρούς και αφού περνούν ποτάμια, λαγκάδια, βουνά και χαράδρες σταματούν να ξεκουραστούν σε μια πεδιάδα. Την ώρα που κοιμόταν η Μαργαρώνα, ο Ιμπέριος σηκώθηκε να κυνηγήσει μία πέρδικα. Τότε ένας αετός κατεβαίνει και αρπάζει από το στήθος της Μαργαρώνας το σπουδαίο φυλαχτό που είχε δώσει στον Ιμπέριο η μητέρα του και εκείνος το είχε προσφέρει στην Μαργαρώνα.

Από το σημείο αυτό αρχίζουν οι μεγάλες περιπέτειες. Το ζευγάρι χωρίζεται, ο Ιμπέριος πιάνεται αιχμάλωτος των Σαρακηνών ενώ η Μαργαρώνα φθάνει στην Προβηγκία και κλείνεται σε μοναστήρι. Τελικά, ο Ιμπέριος καταφέρνει να επιστρέψει στη πατρίδα του και να συναντηθεί με τη γυναίκα του. Ακολουθούν μεγάλες γιορτές και χαρές, με τον Ιμπέριο να γίνεται βασιλιάς και η Μαργαρώνα βασίλισσα.

V. Φλώριος και Πλατζιαφλώρα

Είναι διασκευή του γαλλικού μυθιστορήματος Floire et Blanchefleur και τοποθετείται λίγο πριν τα μέσα του 15^{ου} αιώνα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ (1453-1821)

ПЕРІОД ПІСЛЯ ПАДІННЯ КОНСТАНТИНОПОЛЯ

2.1. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΣΤΑ ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΟΥΜΕΝΑ (ΒΕΝΕΤΟΚΡΑΤΟΥΜΕΝΑ) ΜΕΡΗ. ΚΡΗΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ.

Література на франкських територіях. Критський театр.

1453-1669 Κατά τον 16ο αιώνα, την ώρα που η Ελλάδα βρίσκεται πάντα κάτω από τον Τουρκικό ζυγό, στην Βενετοκρατούμενη – ήδη από το 1211 – Κρήτη, διαμορφώνεται μια κοινωνία αστικών κέντρων. Οι κρητικές πόλεις μετατρέπονται σε πολυάριθμα εμπορικά κέντρα, όπου οι αστοί ελέγχουν το μεγαλύτερο μέρος των οικονομικών δραστηριοτήτων. Αυτή η ανάπτυξη της αστικής τάξης, οφείλεται στα προνόμια που έδωσαν οι Βενετσιάνοι στους Κρητικούς μετά την κατάκτηση της Κύπρου από τους Τούρκους το 1571. Ενώ στην υπόλοιπη Ελλάδα οι κατακτημένοι από τους Τούρκους Έλληνες δεν έχουν τίποτα να κερδίσουν, οι κατακτημένοι από τους Βενετούς είχαν τη δυνατότητα να καρπωθούν τα πνευματικά προϊόντα της Ευρωπαϊκής Αναγέννησης. Πολλοί ήταν εκείνοι οι άνθρωποι του πνεύματος, που μετά την άλωση της Πόλης κατέφυγαν στην Κρήτη.

Η Κρήτη αποτελεί για τους Βενετούς βασικό ορμητήριο για την μεταφορά προϊόντων από την Απω Ανατολή στην Ευρώπη, και στην προσπάθειά τους αυτή, ανάπτυξης του εμπορίου, δημιουργούν πόλεις σταθμούς. Η κατάληψη της Κωνσταντινούπολης, που σήμαινε και τη διάλυση της βυζαντινής αυτοκρατορίας, δεν άφησε ανεπηρέαστη τη λογοτεχνία. Τους δύο πρώτους αιώνες της Τουρκοκρατίας δεν εμφανίζονται αξιόλογα έργα ενώ οι λόγιοι καταφεύγουν στη Δύση και συνεχίζουν εκεί τη δράση τους. Ωστόσο, στα μέρη που ήταν υπό την κυριαρχία των Φράγκων, η λογοτεχνική παραγωγή είχε τη μεγαλύτερη άνθηση, γεγονός που οφείλεται ως ένα βαθμό στην αλληλεπίδραση μεταξύ της ελληνικής και δυτικής κουλτούρας.

Турецьке панування, що тривало впродовж кількох століть, не призвело однак до значного впливу Туреччини на грецьку культуру. Між Туреччиною і Грецією різкою межею пролягла корінна відмінність у культурі, моралі і традиціях. Поневоле Греція також мало піддалася впливу Західної Європи. Велике значення в справі збереження грецької самобутності мала турецька система мілетів і збережена самостійність Грецької православної церкви, що об'єднувала міста і села навколо себе як церковних парафій і зберігала зв'язок з минулим країни. Господарсько зацікавлена у збереженні національної єдності Греції церква не могла не зробити сильного впливу на розвиток новогрецької літератури. Нею культивувалися «чистота» мови, застигли її форми, «аттицизм», тяжіння до класичної традиції.

Живе поетичне слово існувало лише в неписаному вигляді в народних піснях клефтів і маніотів, вільних гірських мешканців, що уникали будь-якого підпорядкування. Літературна діяльність духовенства з першої половини 16 століття зосередилася в патріаршій школі Константинополя — в «Еллінської академії», що служила для всіх інших грецьких міст зразком для наслідування. З Академії виходили численні вчені-схоласти. Писалися багатотомні вчені праці з богослов'я, історії, географії, здебільшого недоступні широкому загалу. Виняток представляв константинопольський патріарх Кірілос Лукаріс, який виявив великий інтерес до народної мови. Згодом він був зарахований до єретиків за переклад Євангелія на народну мову і сповідання віри, яка близько збігалася з кальвінізмом.

Ποκoλiννiα ζα πoκoλiννiαμ βχενi πεδαντι κουλτιβυβαλι μερτβυ старoвину, вище духовенство навiть у побути вживало давньогрецьку мoвy.

Найзначнiший поет цієї доби — Стефанoс Саχλiκiς, який мешкав на Критi в Иракλιoνi. Творчiсть його вiдрiзняється серед iнших лiтературних явищ доби i стилiстикою (переважно грубувата сатира), i (в першy чергу) — мoвoю. Саχλiκiς писав чистою народною мoвoю, без домишок книжностi.

Κρητική Λογοτεχνία - Περίοδος της προετοιμασίας

Τα ποιήματα της πρώτης περιόδου έχουν περιεχόμενο *ιστορικό, θρησκευτικό-ηθικοδιδασκτικό, σατιρικό και σπανιότερα ερωτικό*. Η γλώσσα των ποιημάτων είναι δημώδης με λόγια στοιχεία και ο στίχος είναι iamβικός δεκαπεντασύλλαβος με ομοιοκαταληξία.

Σατιρική ποίηση –

Στέφανος Σαχλίκης Είναι ο σημαντικότερος σατιρικός ποιητής της Κρήτης και έζησε στο δεύτερο μισό του 14ου αιώνα. Είναι ο πρώτος που χρησιμοποίησε την ομοιοκαταληξία και πολλά από τα ποιήματα του έχουν χαρακτήρα αυτοβιογραφικό. Χαρακτηριστικό είναι το έργο «Αφήγησις παράξενος» στο οποίο παρουσιάζεται η ζωή του και όλες οι δυσάρεστες στιγμές της. Άλλα έργα του είναι το διδασκτικό «Συμβουλές στον Φραντζισκή» που απευθύνεται στο γιο ενός φίλου και του δίνει συμβουλές για το τι πρέπει να αποφεύγει στη ζωή, το ηθικοδιδασκτικό «Περί φίλων» και τα σατιρικά «Περί φυλακής» και «Η βουλή των πολιτικών».

Μαρίνος Φαλιέρος Ελάχιστα στοιχεία είναι γνωστά για το συγκεκριμένο ποιητή, ο οποίος έζησε στην Κρήτη την περίοδο 1396-1474 ή την περίοδο 1470-1528. Από τα έργα του, έχουν σωθεί δύο διδασκτικά ποιήματα με τίτλους «Ρίμα Παρηγορητική» και «Λόγοι Διδασκτικοί», ένα θρησκευτικό με τίτλο «Θρήνος εις τα Πάθη και την Σταύρωσιν του Χριστού» και δύο ερωτικά με τίτλους «Ερωτικόν ενύπνιον» και «Ιστορία και όνειρο».

Ιδιαίτερα αξιόλογη και σημαντική είναι η λογοτεχνική παραγωγή που παρατηρείται στην Κρήτη και η οποία μπορεί να χωριστεί σε δύο περιόδους: η πρώτη διαρκεί από τα μέσα του 14ου αιώνα ως και το 1570 και ονομάζεται «περίοδος της προετοιμασίας», μιας και η παραγωγή δεν διαφοροποιείται αισθητά από τη βυζαντινή παράδοση. Η δεύτερη, που διαρκεί από το 1570 ως το 1669 (άλωση της Κρήτης από τους Τούρκους), ονομάζεται «περίοδος της ακμής» και τα έργα της εμφανίζονται ιδιαίτερα επηρεασμένα από τη λογοτεχνία της ιταλικής Αναγέννησης.

Κρητική Λογοτεχνία - Περίοδος της ακμής

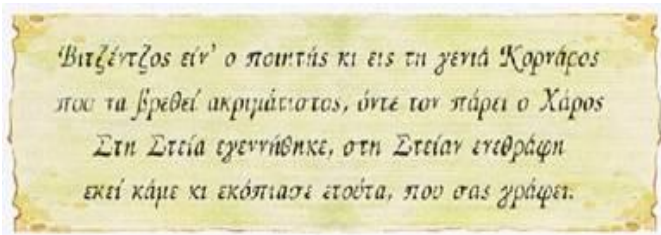
Τα έργα που εμφανίζονται στην Κρήτη αυτή την εποχή αποτελούν ένα νέο είδος στην λογοτεχνική παραγωγή της Κρήτης, που έχει ως βάση τα πολιτισμικά δεδομένα της Ευρώπης. Το μεγαλύτερο μέρος αυτής της παραγωγής, - που θα πρέπει να περιελάμβανε – όσον αφορά στην κωμωδία τουλάχιστον - πενήντα έργα μόνο από τον 17ο αιώνα. Ιδιαίτερα χαρακτηριστική είναι η *επίδραση της λογοτεχνίας της ιταλικής Αναγέννησης*. Το κρητικό θέατρο γνωρίζει μεγάλη άνθιση και το κρητικό ιδίωμα καλλιεργείται ως λογοτεχνική γλώσσα. Τα περισσότερα έργα είναι *θεατρικά* με εξαίρεση ένα *έμμετρο μυθιστόρημα* και ένα *ποιμενικό ειδύλλιο*. Τα θεατρικά μπορούν να διακριθούν σε επιμέρους είδη:

*την τραγωδία,
το δράμα (θρησκευτικό, ποιμενικό)
την κωμωδία,
το ποιμενικό ειδύλλιο (αφηγηματική ποίηση)*

Θεατρικά έργα

Αυτός που εισήγαγε το θεατρικό είδος στην Κρήτη είναι ο **Γεώργιος Χορτάσης**, ο οποίος την περίοδο 1585-1600 έγραψε τρία θεατρικά έργα (θεωρούνται τα πιο σημαντικά της περιόδου): **την Ερωφίλη, τον Κατζούρμπο και την Πανώρια**. Κοινά στοιχεία των θεατρικών έργων (με εξαίρεση το θρησκευτικό δράμα) είναι ότι εκτελούνται σε πέντε πράξεις, περιλαμβάνουν χορικά και ο στίχος είναι ιαμβικός ομοιοκατάληκτος δεκαπεντασύλλαβος (με εξαίρεση τα χορικά που γράφονται σε ενδεκασύλλαβο).

Ο **Βιτσέντζος Κορνάρος** έζησε στο τέλος του 16ου αιώνα και στις αρχές του 17^{ου} στην Κρήτη, την εποχή κατά την οποία είχε υποδουλωθεί από τους Βενετούς. Ήταν ο μικρότερος από τους πέντε γιους του Ιακώβου Κορνάρου. Γεννήθηκε στις 26 Μαρτίου του 1553 στη Σητεία Κρήτης, όμως μετά το γάμο του έζησε στο Ηράκλειο. Η γυναίκα του, η Μαριέτα Ζενο, ήταν από παλιά οικογένεια

με μεγάλη κτηματική περιουσία. Μαζί απέκτησαν δύο κόρες, την Κατερούτσα και την Ελένετα. Πέθανε, σε ηλικία περίπου 58 - 60 ετών, στον Χάνδακα (σημερινό Ηράκλειο) μετά τις 12 Αυγούστου του 1613 και θάφτηκε στο μοναστήρι του Αγίου Φραγκίσκου.

Ο ποιητής Βιτσέντζος Κορνάρος έγραψε τα ποιητικά έργα "**Ερωτόκριτος**" (έμμετρο μυθιστόρημα) και "**Θυσία του Αβραάμ**" (θρησκευτικό δράμα) σε δεκαπεντασύλλαβο στίχο. Στα δύο ποιήματα αυτά ο Κορνάρος, όπως λέγεται από τους κριτικούς της λογοτεχνίας, με μια σπάνια δύναμη κατόρθωσε να μετουσιώσει τα πρότυπα τους σε δραματικά έργα με μία άψογη τεχνική, μία ανώτερη ποιητική πνοή και με τέλεια ψυχογραφημένους χαρακτήρες.

ΕΡΩΤΟΚΡΙΤΟΣ

Η ιστορία (υπόθεση) του ποιήματος διαδραματίζεται στην Αθήνα κατά τη διάρκεια του Μεσαίωνα. Είναι **ένα ειδύλλιο** ανάμεσα στον **Ερωτόκριτο** το γιο του συμβούλου του βασιλιά και τη **βασιλοπούλα Αρετούσα**, την κόρη του βασιλιά της Αθήνας Ηρακλή, άρα το ποίημα περιγράφει έναν έρωτα κοινωνικά απαγορευμένο. Ο βασιλιάς ανακαλύπτει το ρομάντζο και διώχνει τον Ερωτόκριτο στα ξένα. Παρά ταύτα ο Ερωτόκριτος αγνώριστος σπεύδει να βοηθήσει το βασιλιά σε κάποιο δύσκολο πόλεμο. Ο Ερωτόκριτος, το όμορφο και αντρωμένο παλικάρι, στο τέλος κατορθώνει με την παλικαριά του να ενωθεί με την Αρετούσα. Το εν λόγω

ποίημα μορφικά ανήκει στην κατηγορία του έπους με έκδηλο τον ερωτικό χαρακτήρα συνδυασμένο κατά συνήθεια της εποχής με το ρομαντικό στοιχείο.

Ο Ερωτόκριτος χαρακτηρίζεται ως **αφηγηματικό ποίημα ή έμμετρο μυθιστόρημα**. Στους πολυάριθμους στίχους του (πάνω από 10.000) εξιστορούνται οι φάσεις που πέρασε η αγάπη δυο νέων, του Ερωτόκριτου και της Αρετούσας, ώσπου να καταλήξει στο αίσιο τέλος της, το γάμο. Μέσα σ' αυτή την ιστορία συμπλέκονται και «των αρμάτων οι ταραχές» και «τση φιλιάς η χάρη», για να προβληθούν και τα άλλα γνωρίσματα του ιπποτικού πνεύματος, η αξία της παλικαριάς και της φιλίας.

Ως άνθρωπος της Αναγέννησης και ως Έλληνας, ο ποιητής διαλέγει για χώρο της δράσης την αρχαία Αθήνα, όχι όμως όπως τη γνωρίζουμε από την ιστορία. Στον Ερωτόκριτο τα γεγονότα

διαδραματίζονται σ' έναν κόσμο αόριστο ιστορικά, συμβατικό και παραμυθένιο. Το ποίημα διαιρείται σε πέντε μέρη.

ΘΥΣΙΑ ΤΟΥ ΑΒΡΑΑΜ

Το ποίημα «Θυσία του Αβραάμ» (θρησκευτικό δράμα) του Κορνάρου έχει πρότυπο την τραγωδία του πατέρα Ισαάκ. Η Θυσία του Αβραάμ βασίζεται στο γνωστό μυστήριο της Παλαιάς Διαθήκης και στηρίχτηκε πάνω στο έργο του L. Grotto «Isach» Φιλολογικό ζήτημα. Πότε γράφτηκε η Θυσία του Αβραάμ; Η φιλολογική έρευνα έχει εγκαταλείψει την εκδοχή του Legrand που ισχυριζόταν ότι γράφτηκε μεταξύ 1535 και 1555. Αφού το έργο «Isach» του Grotto πρωτοεκδόθηκε στην Βενετία το 1586, το έργο δεν μπορεί να γράφτηκε πριν από αυτήν την χρονολογία. Το πρόβλημα του ποιητή της «Θυσίας» πρέπει με μεγάλες πιθανότητες να θεωρείται λυμένο, αν και δεν υπογράφηκε ποτέ από κάποιον. Πρώτος τον αποκάλυψε έστω και με

υποθετικό τρόπο ο Ξανθουδίδης στην εισαγωγή της κριτικής έκδοσης για τον «Ερωτόκριτο».

Υπόθεση. Ο Θεός λέει στον Ισαάκ ότι πρέπει να θυσιαστεί ο Αβραάμ. Μόλις το ακούει αυτό ο Ισαάκ στεναχωριέται πάρα πολύ, όμως δεν μπορεί να μην τηρήσει αυτήν τη θεϊκή εντολή. Ο πατέρας δεν το λέει στον γιο του, όμως αυτός υποψιάζεται κάτι με τα κλάματα της μητέρας του. Στο τέλος γίνεται η θυσία αλλά στη θέση του παιδιού θυσιάζεται ένα αρνί.

Ο Γεώργιος Χορτάσης Γεννήθηκε στο Ρέθυμνο στα μέσα περίπου του 16ου αιώνα. Η μόρφωση που πήρε ήταν σημαντική για την εποχή του. Δεν είναι βέβαιο πως σπούδασε όπως συνηθίζονταν, στην Ιταλία, αν όμως έγινε έτσι, θα πρέπει να συνέβη μεταξύ 1560/65 και 1570/75, πιθανότατα στο πανεπιστήμιο της Φερράρας. Δεν υπάρχουν πληροφορίες για την οικογενειά του. Γνώστης της ιταλικής κωμωδίας του 16ου αιώνα, όπως και της ιταλικής και λατινικής γλώσσας, χρησιμοποιεί την κρητική διάλεκτο με αξιοσημείωτο τρόπο. *Η γλώσσα του καθαρή και ώριμη*, καταστρατηγεί έντεχνα τους κανόνες του στίχου, του τονισμού και του δεκαπεντασύλλαβου, για να δημιουργήσει διαλόγους απλούς και καθημερινούς με ζωντανό και γρήγορο ρυθμό. Παράλληλα σέβεται και τηρεί απόλυτα όλους τους κανόνες όταν επιδιώκει γλώσσα όχι καθημερινή αλλά υψηλότερη. Πιό εμφανείς είναι οι διαφορές στις παρεκλίσεις του από τους κανόνες, ανάμεσα στην τραγωδία και στην κωμωδία, αλλά και ανάμεσα στους διαλόγους και στους μονολόγους των χαρακτήρων.

ΕΡΩΦΙΛΗ

Η υπόθεση της Ερωφίλης είναι μυθική. Ο Φιλόγονος, βασιλιάς της Αιγύπτου, δολοφόνησε τον αδελφό του για να πάρει το θρόνο του και παντρεύτηκε τη γυναίκα του. Από τη γυναίκα του αδελφού του απέκτησε μια κόρη, την Ερωφίλη. Στη βασιλική αυλή μαζί με την Ερωφίλη μεγαλώνει και ο Πανάρετος, νέος από βασιλική οικογένεια, άγνωστη όμως στον Φιλόγονο. Ο Πανάρετος και η Ερωφίλη έζησαν από παιδιά μαζί και σταδιακά η παιδική φιλία εξελίχθηκε σε έρωτα. Ο Πανάρετος μεγάλος πια, πηγαίνει στον πόλεμο και με την ανδρεία του σώζει το βασίλειο από εχθρική επίθεση. Μετά τον πόλεμο οι δύο νέοι παντρεύονται κρυφά. Ο βασιλιάς, όμως, θέλει να παντρεύσει την κόρη του με

κά-ποιον βασιλιά της Περσίας, για να πετύχει με αυτό το γάμο την ειρήνη ανάμεσα στους λαούς τους. Στέλνει μάλιστα τον Πανάρετο για να της το αναγγείλει και να την πείσει να δεχθεί το γάμο. Ο Φιλόγονος μαθαίνει για το μυστικό γάμο των δύο νέων και αποφασίζει να τιμωρήσει τον Πανάρετο, ο οποίος μάταια προσπαθεί να πείσει τον βασιλιά για την ευγενική του καταγωγή. Ο Φιλόγονος βασανίζει τον Πανάρετο και προσποιούμενος στην Ερωφίλη ότι τη συγχωρεί, της προσφέρει ως γαμήλιο «δώρο» σε μια χρυσή λεκάνη το κεφάλι, τα χέρια και την καρδιά του αγαπημένου της. Η Ερωφίλη θρηνεί με σπαραγμό και αυτοκτονεί. Οι γυναίκες του παλατιού αναλαμβάνουν να τιμωρήσουν το βασιλιά (ο χορός οδηγείται από την παραμάνα της Ερωφίλης, τη Νένα). Ρίχνουν κάτω το Φιλόγονο και τον ποδοπατούν μέχρι θανάτου.

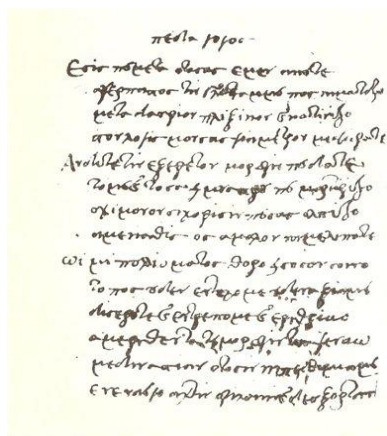
Η Ερωφίλη αγαπήθηκε ιδιαίτερα από τον ελληνικό λαό και αυτό το αποδεικνύει ο μεγάλος αριθμός των εκδόσεων του έργου, οι πολλές παραστάσεις του και οι πολλές παραλλαγές και διασκευές του, που εμφανίζονται σε διάφορες περιοχές της χώρας.

Ρόδος

Κατά το δεύτερο μισό του 15ου και στις αρχές του 16ου αιώνα, γράφονται στη Ρόδο ιστορικά ποιήματα καθώς και συλλογές με ερωτικά τραγούδια. Χαρακτηριστικό είναι το έμμετρο χρονικό του **Εμμανουήλ Γεωργιλλά** με τίτλο «το Θανατικό της Ρόδου», στο οποίο περιγράφεται η πανούκλα που χτύπησε το νησί το 1498.

2.2. ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΛΥΡΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ Лірична поезія Кіпру

Λίγο πριν την κατάληψη της Κύπρου από τους Τούρκους το 1571, γράφεται μια σειρά ερωτικών ποιημάτων, γνωστή με τον τίτλο **«Κυπριακά ερωτικά ποιήματα»**. Ιδιαίτερα φανερή είναι στα ποιήματα αυτά η ιταλική επίδραση. Είναι γραμμένα στο τοπικό ιδίωμα του νησιού, σε στίχο ιταλικό ενδεκασύλλαβο και σε ποικίλες στιχουργικές μορφές, όπως σονέτα, οχτάβες κτλ.

Ως κυπριακά ερωτικά ποιήματα **είναι γνωστά 156 ποιήματα του 16ου αι. γραμμένα στην κυπριακή διάλεκτο** που έχουν παραδοθεί σε έναν χειρόγραφο κώδικα. Ο δημιουργός των ποιημάτων είναι ανώνυμος και η χρονολόγησή τους είναι αβέβαιη. Περίπου 30 από τα ποιήματα είναι μεταφράσεις ιταλικών ποιημάτων και τα 10 από αυτά είναι μεταφράσεις ποιημάτων του **Πετράρχη**. Και στα άλλα όμως ποιήματα είναι φανερή η επίδραση του πετράρχισμου και της ιταλικής μετρικής. Τα ποιήματα αυτά είναι κάποια από τα πρώτα δείγματα λογοτεχνικής καλλιέργειας της ομιλουμένης γλώσσας με υψηλό αισθητικό αποτέλεσμα. Πέρα όμως από την αισθητική τους αξία, είναι μεγάλη και η ιστορική τους σημασία, αφ' ενός ως γλωσσικών μνημείων και αφ' ετέρου επειδή σε αυτήν την συλλογή απαντώνται **τα πρώτα ελληνικά σονέτα**.

ΠΕΤΡΑΡΧΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ. Λίγες δεκαετίες προτού πέσει στα χέρια των Τούρκων η Κύπρος (1570), δημιουργεί ή αναπλάθει μέσα στο δικό της αισθητικό χώρο (γλώσσα και αίσθημα) μια σειρά **Ερωτικά τραγούδια** (ρίμες της αγάπης), που θα μείνουν ακέρια μέσα στους αιώνες, γιατί μουσικά τραγουδούν τις χαρές και προπαντός τους πόνους και τα πάθη του έρωτα.

Κι ο έρωτας, πηγή ζωής πάνω στον πλανήτη μας και μέσα στους αντιπονητικούς καιρούς μας, ίσως είναι η πιο σημαντική, η πιο ανθρώπινη λειτουργία. Δεν είναι ανεξήγητο το ότι τα τραγούδια αυτά γεννήθηκαν στην Κύπρο, **με δυτική (Πετράρχική) επίδραση**, γιατί όπως είναι γνωστό και χιλιοειπωμένο, το νησί αυτό είναι η μήτρα της Αφροδίτης, που γέννησε την ομορφιά και τον έρωτα.

Για τα τραγούδια αυτά γίνεται πολλές φορές ένα ιστορικό λάθος. Τα ονομάζουν μερικοί " Μεσαιωνικά ερωτικά τραγούδια ". Το σωστό είναι πως τα ερωτικά αυτά τραγούδια γράφτηκαν ή πέρασαν στον κυπριακό χώρο και την κυπριακή γλώσσα μέσα στο 16^ο αιώνα, όταν δηλαδή στη Δύση λειτουργούσε το θαύμα της Αναγέννησης (15^{ος} -16^{ος} αιώνας).

Επομένως τα ερωτικά αυτά τραγούδια της Κύπρου, που βρέθηκαν στη Μαρκιανή βιβλιοθήκη της Βενετίας, δεν είναι μεσαιωνικά, αλλά δημιουργήματα καθαρά του αισθήματος και του πνεύματος της Αναγέννησης της Δύσης που επηρέασε την Κύπρο. Έτσι άλλωστε σημειώνουν για την ιστορική τους προέλευση όλοι οι μελετητές τους.

*Τα ερωτικά αυτά τραγούδια-ποιήματα της Κύπρου έχουν ιδιαίτερη αξία και εκφραστικότητα και χαιρείται κανείς σαν διαβάσει το πάθος του ποιητή τους, τη σωστή μορφολογική κι αρχιτεκτονική τους επεξεργασία, την ωραία τους μουσική υποβολή. **Ο έρωτας είναι βέβαια το κυρίαρχό τους στοιχείο.** Ο ερωτευμένος ποιητής βασανίζεται, υποφέρει, πονά κι εκφράζει αυτά του τα συναισθήματα. Η αναγέννηση, γενικά, συνεχίζει το ερωτικό πάθος του Μεσαίωνα, μέσα στο γνωστό μας κλίμα του ρομαντισμού. Είτε αυτά τα τραγούδια είναι γνήσια ποιητικά ερωτικά ποιήματα της Κύπρου, με πετράρχική επίδραση, είτε διασκευές και μεταφορές ιταλικών ποιημάτων της Αναγέννησης στη Κύπρο, είναι αξιόλογα ποιητικά κείμενα, που χαρακτηρίζουν το πάθος και την ερωτική διάθεση της κυπριώτικης καρδιάς και ψυχής.*

2.3. «ΠΡΟΔΡΟΜΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ» . ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΥ.

«Передреволюційний період». Початок Новогрецького Просвітництва.

1669 - 1770/80 Με την κατάκτηση της Κρήτης από τους Τούρκους το 1669, σημειώνεται το τέλος της Κρητικής λογοτεχνίας και ο αιώνας που ακολουθεί χαρακτηρίζεται από μια κατάσταση ποιητικής ηρεμίας. Τα μέρη που βρίσκονται υπό την κυριαρχία των Φράγκων περιορίζονται στα Επτάνησα ενώ οι Έλληνες μετακινούνται προς τη Δύση. Εκπαιδεύονται στα πανεπιστήμια της Ιταλίας και μεταδίδουν, επιστρέφοντας στην πατρίδα, τις γνώσεις τους. Η πνευματική κίνηση εξαπλώνεται στον ελληνικό χώρο και έχει ως κέντρο την Κωνσταντινούπολη, με το Πατριαρχείο και τους «Φαναριώτες» (κληρικοί που υπηρετούν στο Πατριαρχείο αλλά και κοσμικοί στους οποίους είχαν απονεμηθεί τίτλοι και αξιώματα). Ιδρύονται σχολεία στα μεγάλα εμπορικά κέντρα και εκδίδονται αρκετά ξένα βιβλία στην ελληνική.

ΦΑΝΑΡΙΩΤΕΣ Μετά την εγκατάσταση του Οικουμενικού Πατριαρχείου στον Άγιο Γεώργιο στον λόφο του Φαναρίου το 1601, γύρω του άρχισαν να συγκεντρώνεται ένας μεγάλος αριθμός Ελλήνων αστών και παλιών αρχοντικών οικογενειών, οι οποίοι συνέδεαν λίγο-πολύ τα συμφέροντά τους με αυτό. Γρήγορα λοιπόν η συνοικία του Φαναρίου κατέστη το κέντρο του υπόδουλου Ελληνισμού. Γρήγορα οι αστοί αυτοί κατάφεραν να συνδεθούν με την Οθωμανική κυβέρνηση καταλαμβάνοντας διάφορα αξιώματα στον διοικητικό μηχανισμό.

Ο ρόλος τους Ο πρώτος σημαντικός εκπρόσωπος της ανερχόμενης τάξης είναι ο **Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος**, ο οποίος κατάφερε να ηγηθεί της Οθωμανικής διπλωματίας κατά τα τέλη του 17ου αιώνα και αργότερα να καταλάβει τα αξιώματα του πρίγκηπα της Βλαχίας και της Μολδαβίας. Η σταδιοδρομία του υπήρξε πρότυπο για την τάξη των Φαναριωτών που, κατά την

επόμενη εκατονταετηρίδα, μονοπόλησαν τα αξιώματα του Δραγουμάνου της Υψηλής Πύλης (αντίστοιχο του σημερινού υφυπουργού εξωτερικών), του Δραγουμάνου του Στόλου (υφυπουργός ναυτικών), πρίγκιπα των Παραδουνάβιων ηγεμονιών ή του Καπού-Κεχαγιά (υπεύθυνος σχέσεων μεταξύ των ηγεμονιών και της οθωμανικής κυβέρνησης-υπουργός εξωτερικών των ηγεμονιών). Παράλληλα κατάφεραν να κυριαρχήσουν στη ζωή του Πατριαρχείου, ελέγχοντας τις εκλογές των Πατριαρχών, των μητροπολιτών και τη διαχείριση των οικονομικών του.

Παρακμή Με το ξέσπασμα της Ελληνικής επανάστασης στις Ηγεμονίες και στην Πελοπόννησο, υπό την ηγεσία εκπροσώπων των σημαντικότερων φαναριωτικών οικογενειών, σήμανε η καταστροφή αυτής της τάξης. Οι περιουσίες τους διμεύτηκαν από τους Οθωμανούς και πολλοί από αυτούς που έμειναν στην Κωνσταντινούπολη εκτελέστηκαν ή δολοφονήθηκαν στα αντίποινα που εξαπέλησαν οι Οθωμανοί την περίοδο εκείνη. Η προδοσία τους έναντι της Οθωμανικής Κυβέρνησης δεν λησμονήθηκε ποτέ. Κανένας από τους Φαναριώτες δεν θα καταλάβει ξανά κάποιο σημαντικό αξίωμα στην Υψηλή Πύλη. Παράλληλα, η εφαρμογή από τα μέσα του 19ου αιώνα των Γενικών Κανονισμών από το Πατριαρχείο και η μεταρρύθμιση στους κόλπους του Οθωμανικού κράτους θα τους στερήσει οριστικά τα τελευταία ερίσματα εξουσίας, δηλαδή τη διαχείριση της εκκλησιαστικής περιουσίας και το ρόλο του προνομιακού συνομιλητή με την Οθωμανική κυβέρνηση.

Την περίοδο αυτή διαγράφεται η **αρχή του Νεοελληνικού Διαφωτισμού**, ένα ρεύμα επηρεασμένο από τον Ευρωπαϊκό Διαφωτισμό και ιδιαίτερα από τη Γαλλία και τη γαλλική γλώσσα. Διακρίνεται σε δύο χρονικές περιόδους, **την «προδρομική» και την «περίοδο της ακμής».**

Ο Νεοελληνικός Διαφωτισμός είναι **ιδεολογικό, φιλολογικό, γλωσσικό και φιλοσοφικό ρεύμα** που, κατά μια άποψη, **επιχείρησε να μεταφέρει τις ιδέες και τις αξίες του ευρωπαϊκού διαφωτισμού, του οποίου και αποτελεί παρακλάδι, στον χώρο του υπόδουλου ελληνόγλωσσου ορθόδοξου γένους στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Κατά τον Κωνσταντίνο Δημαρά, ο οποίος εισήγαγε και τον όρο «Ν. Διαφωτισμός», αυτός αποτελεί γηγενές και ενδογενές φαινόμενο του ελληνισμού που συναντιέται με τον ευρωπαϊκό διαφωτισμό και επηρεάζεται από αυτόν χωρίς όμως η αρχική του δυναμική να πάψει να είναι εγχώρια. Κατ' άλλη άποψη ο ελληνικός διαφωτισμός έχει τις ρίζες του στον 15ο αιώνα και υπό την επιρροή του ευρωπαϊκού πνεύματος συστηματοποιεί έως τις αρχές του 19ου αιώνα την ιδέα της εθνικής ταυτότητας για τους πληθυσμούς των πάλαι ποτέ αρχαίων ελληνικών επικρατειών Κατά τον Απ. Διαμαντή ο νεοελληνικός διαφωτισμός ήταν ένα πνευματικό κίνημα με αίτημα την παιδεία των Ελλήνων.**

Κύριοι εκπρόσωποι της Προδρομικής περιόδου:

Ευγένιος Βούλγαρης
Θωμάς Μανδακάσσης
Ιώσηπος Μοισιόδακας
Καισάριος Δαπόντες

Ο Ευγένιος Βούλγαρης ή Βούλγαρις (1716 - 1806) ήταν Έλληνας κληρικός, παιδαγωγός, μεταφραστής του Βολταίρου και διαπρεπής **στοχαστής του Νεοελληνικού Διαφωτισμού**. Με τη διδασκαλία του και τα συγγράμματά του εγκαινίασε μια νέα εποχή στην ιστορία της ελληνικής παιδείας. **Οι φιλελεύθερες ιδέες** του προετοίμασαν το έδαφος για τον ελληνικό διαφωτισμό. Μαθητές του υπήρξαν ο ιατροφιλόσοφος Θωμάς Μανδακάσης που δίδαξε για μια χρονική περίοδο στο Ανώτερον Σχολείον Κυρίτζη της Καστοριάς, ο Θεόφιλος ο εξ Ιωαννίνων μετέπειτα επίσκοπος Καμπανίας, ο Ιώσηπος Μοισιόδαξ σχολάρχης στο Ιάσιο κ.α. Καταπληκτική είναι η συγγραφική παραγωγή του τόσο για τον όγκο όσο και για την ποικιλία της.

Έγραψε πραγματείες επί παντός επιστητού: νομικές, ιστορικές, θεολογικές, γραμματικές, γλωσσικές, αστρονομικές, πολιτικές, μαθηματικές, αρχαιολογικές, περί μουσικής, περί ανεξιθρησκίας, περί ευθανασίας, περί παλιρροιών. Ποιήματα, λόγους, εκκλήσεις προς την

Αικατερίνη Β΄ για την απελευθέρωση της Ελλάδος και εκατοντάδες επιστολές. Επιμελήθηκε πολύτιμες εκδόσεις βυζαντινών συγγραφέων και κλασικών συγγραμμάτων και μετέφρασε πλήθος κειμένων από τα λατινικά στα γαλλικά.

*****

Ο Θωμάς Μανδακάσης (1709-1796) γεννήθηκε στην Καστοριά, όπου και παρακολούθησε τα πρώτα του μαθήματα στα σχολεία της Καστοριάς και της Κοζάνης, ως μαθητής του Ευγένιου Βούλγαρη. Συνέχισε τις εγκύκλιες σπουδές του στη μονή της Αγίας Τριάδας στη Ρωσία. Σπούδασε φιλολογία και ιατρική στην Κωνσταντινούπολη και στη Λειψία. Το 1757 αναγορεύτηκε διδάκτορας ιατρικής στη Λειψία. Εγκαταστάθηκε στη Γερμανία, όπου άσκησε το επάγγελμα του ιατρού. Ενδιάμεσα και για ένα διάστημα τεσσάρων ετών (1767-1770) μετέβη στην πατρίδα του, Καστοριά, όπου ο Θωμάς Μανδακάσης δίδαξε στο Ανώτερο Σχολείο Κυρίτζη.

Προοδευτικός λόγιος και **υπέρμαχος της δημοτικής γλώσσας** μαζί με τον δάσκαλό του Ευγένιο Βούλγαρη και τον άλλον μαθητή του Ιώσηπο Μοισιόδακα θεωρούνται οι πρωτεργάτες της πρώτης φάσης του νεοελληνικού διαφωτισμού.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ: Ο νεοελληνικός διαφωτισμός ως πνευματικό κίνημα αντλεί την καταγωγή του από τον ευρωπαϊκό διαφωτισμό. Παρουσιάζει, ωστόσο, ιδιαιτερότητες εξαιτίας των ιδιαίτερων κοινωνικών, πολιτικών και ιστορικών συνθηκών που χαρακτήριζαν τον Ελληνισμό εκείνης της περιόδου. Οι Έλληνες λόγιοι, παρά το γεγονός ότι εναντιώθηκαν στον διαμορφωμένο διαμέσου αιώνων ελληνικό πολιτισμικό πλούτο, κατάφεραν σε κάποιον βαθμό να περάσουν στην ελληνική κοινωνία τα ιδεολογήματα του ευρωπαϊκού διαφωτισμού. Σε μεγάλο βαθμό κατάφεραν να δημιουργήσουν θαυμασμό για τον αρχαιοελληνικό πολιτισμό, εκμεταλλευόμενοι κυρίως την έλλειψη αυτοπεποίθησης και τα αισθήματα μειονεξίας που έτρεφαν οι Έλληνες έναντι των ευρωπαϊκών λαών. Στην πορεία του Νεοελληνικού διαφωτισμού τέθηκαν επίσης ζητήματα και προβλήματα που ταλαιπώρησαν επί μακρόν την ελληνική παιδεία, μεταδόθηκαν νέες γνώσεις και ανακαλύψεις της εποχής, ενώ τυπώθηκαν εκατοντάδες πρωτότυπα βιβλία και μεταφράσεις.

2.4. ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΣ. ΔΑΣΚΑΛΟΙ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΔΡΑΣΗ.

Період новогрецького Просвітництва. «Вчителі Роду».
Політична та літературна діяльність.

1770/80-1820

Η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται ως «περίοδος ακμής» του Νεοελληνικού Διαφωτισμού. Η πνευματική ωρίμανση, η οποία είναι χαρακτηριστική της περιόδου, έκανε επίκαιρο το γλωσσικό ζήτημα. Το θέμα ήταν αν θα έπρεπε να επιλέγει η αρχαία ή η δημοτική γλώσσα για την παιδεία του έθνους και την προετοιμασία της επανάστασης. Στους **αρχαϊστές**, δηλαδή εκείνους που χρησιμοποιούσαν την αρχαϊζουσα, ανήκουν οι Νεόφυτος Δούκας (περ.1760-1845), Παναγιώτης Κοδρικάς (1762-1827) και ο Αθανάσιος Πάριος (περ. 1725-1813). Αντίθετα οι **δημοτικιστές** (που προτιμούσαν τη δημοτική γλώσσα) εκφράζουν τη ροπή προς τις νέες ιδέες. Ανάμεσά τους ξεχωρίζουν οι Ιώσηπος Μοισιόδακας (περ. 1730-1780), συγγραφέας

παιδαγωγικών κυρίως έργων και ο Δημήτριος Καταρτζής ή Φωτιάδης (1730-1807), φωτισμένος και προοδευτικός, ο οποίος ασχολήθηκε και με μεταφράσεις, ενώ έγραψε Γραμματική της αρχαίας σε νεοελληνική γλώσσα και Γραμματική της νεοελληνικής.

Στον κύκλο του Καταρτζή ανήκει **Ο ΡΗΓΑΣ ΦΕΡΑΙΟΣ** (1758-1798) από το Βελεστίνο, ένα μικρό χωριό της Θεσσαλίας (ο ίδιος ονομάζεται πάντα Βελεστινλής, το Φεραίος είναι μεταγενέστερος εξαρχαϊσμός). Ο Ρήγας αφού έλαβε την εγκύκλια μόρφωση στην ιδιαίτερη πατρίδα του, έγινε γραμματικός αρχικά του Υψηλάντη, στην Κωνσταντινούπολη, μετά του Μαυρογένη, ηγεμόνα της Βλαχίας, και στη συνέχεια, όπως σημειώνει ο Λίνος Πολίτης, έπαρχος (καϊμακάμης) σε μια μικρή περιοχή. Εμπνευσμένος από τη Γαλλική Επανάσταση πήγε στη Βιέννη, όπου τύπωσε τα πρώτα βιβλία του και ανέπτυξε μεγάλη πολιτική και εθνική δράση. Ο Ρήγας τύπωσε τη μεγάλη Χάρτα της Ελλάδας, μια εικόνα του Μεγάλου Αλεξάνδρου, μεταφράσεις και συνέταξε το επαναστατικό του μανιφέστο, που περιελάμβανε τα Δίκαια του Ανθρώπου, το Σύνταγμα και το γνωστό **Θούριο**. Για την επαναστατική δράση του συνελήφθη από τους Αυστριακούς και παραδόθηκε στον Τούρκο έπαρχο του Βελιγραδίου, όπου μαζί με επτά συντρόφους του θανατώθηκε.

Ο ΘΟΥΡΙΟΣ είναι πατριωτικός ύμνος, έργο του **Ρήγα Φεραίου**, τον οποίο είχε γράψει το 1797 και τραγουδούσε σε συγκεντρώσεις με σκοπό να ξεσηκώσει τους Έλληνες. Αποτελεί το τρίτο μέρος του επαναστατικού πολιτικού φυλλαδίου του Νέα Πολιτική Διοίκησης των κατοίκων της Ρούμελης της Μικράς Ασίας των Μεσογείων Νήσων και της Βλαχομπογδανίας. Πρόκειται για έμμετρο κείμενο με πολλά στοιχεία αφηγηματικότητας, μέσω του οποίου ο Ρήγας αποβλέπει να μεταφέρει και να καταστήσει κατανοητές τις αφηρημένες ιδέες των «Δικαίων του Ανθρώπου» και της «Νομοθετικής Πράξεως». Για να τιτλοφορήσει το κείμενο αυτό επιλέγει το αρχαιοελληνικό θούριος[1], ορμητικός, μαινόμενος, πολεμικός, για να προσδιορίσει την ψυχική διάθεση που επιδιώκει να καλλιεργήσει με αυτό. Στην επιλογή του τίτλου του επαναστατικού ύμνου διαφαίνεται η εσωτερική συνάφεια του έργου του με το ιδεολογικό κλίμα του επαναστατικού κλασικισμού της εποχής του. Γίνεται έτσι ο «Εθνικός Βάρδος» με το έργο αυτό.

*Ὡς πότε παλικάρια να ζούμεν στα στενά,
Μονάχοι σα λιοντάρια, σταις ράχαις στα βουνά;
Σπηλαίς να κατοικούμεν, να βλέπωμεν κλαδιά,
Να φεύγωμ' απ' τον Κόσμον, για την πικρή σκλαβιά.
Να χάνωμεν αδέρφια, Πατρίδα, και Γονείς,
Τους φίλους, τα παιδιά μας, κι' όλους τους συγγενείς.
Καλλιώναι μίας ώρας ελεύθερη ζωή,
Παρά σαράντα χρόνοι σκλαβιά, και φυλακή.
Τι σ' ωφελεί αν ζήσης, και είσαι στη σκλαβιά,
Στοχάσου πως σε φένουν καθ' ώραν στη φωτιά.*

Στον κύκλο του Καταρτζή ανήκουν επίσης οι ποιητές **Ιωάννης Βηλαράς** και **Αθανάσιος Χριστόπουλος** που θεωρούνται πρόδρομοι του Σολωμού. Οι δύο ποιητές

γράφουν ποίηση που ανήκει στο ρεύμα του αρκαδισμού, το οποίο πηγάζει από την Ιταλική Αναγέννηση και κυριάρχησε στην ποίηση. «Αρκαδισμός» είναι το ποιητικό ιδανικό που αναζητούσε την έμπνευση στη βουκολική αγνή ύπαιθρο, θέλοντας να καταπολεμήσει το κακό γούστο (το επιτηδευμένο και παραφορτωμένο ύφος του κλασικισμού), όπως σημειώνει στην ιστορία του ο Μάριο Βίττι. Και οι δύο ποιητές γράφουν στη ζωντανή δημοτική γλώσσα και πολεμούν γι' αυτήν δημοσιεύοντας μελέτες και γραμματικές.

Γόνος εμπόρων από τη Σμύρνη, **Ο ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΚΟΡΑΗΣ** (1748-1833) έδειξε από μικρός κλίση στα γράμματα και έμαθε ξένες γλώσσες. Ο Κοραής, που καθιερώθηκε ως λόγιος και μελετητής των κλασικών γραμμάτων, έζησε σε εποχές πολύ σημαντικές για την ευρωπαϊκή και την παγκόσμια ιστορία: η Γαλλική Επανάσταση, οι Ναπολεόντειοι πόλεμοι, η Ιερή συμμαχία, ο ρομαντισμός, αλλά και η επανάσταση της Αμερικής και οι ανασκαφές στην Καμπανία και την Πομπηία, που αποκάλυψαν τον αρχαίο κόσμο κι έστρεψαν προς αυτόν το ενδιαφέρον του μεγάλου κοινού. Στα χρόνια 1798-1805 ο Κοραής αναλαμβάνει πολιτική δράση. Δημοσιεύει τα ανώνυμα πολεμικά φυλλάδια Αδελφική διδασκαλία (1798), Άσμα πολεμιστήριον (1800) και Σάλπισμα πολεμιστήριον (1801) με σκοπό να εμπνεύσει την πίστη στα γαλλικά στρατεύματα του Ναπολέοντα, στα οποία έχουν καταταγεί και πολυάριθμοι Έλληνες εθελοντές.

Παράλληλα με την πολιτική του δράση ο Κοραής μελετά την αρχαία γραμματεία και ασχολείται με εκδόσεις των κλασικών. *Πιστεύει ότι για την εθνική αφύπνιση χρειάζεται κυρίως γλώσσα και παιδεία και ότι η διάδοση της παιδείας ήταν το καλύτερο μέσο που θα βοηθούσε τους συμπατριώτες του να νικήσουν την αμάθεια, τον πιο ύπουλο εχθρό. Στα κείμενά του οραματίζεται μια ανεξάρτητη Ελλάδα και πιστεύει πως η μητρική γλώσσα είναι αναφαίρετο δημοκρατικό δικαίωμα.*

Ως προς τη **γλωσσική διαμάχη** ο Κοραής πήρε τη μέση θέση. Υποστήριξε τη «μέση οδό», τη «μεσότητα», ούτε τη λαϊκή γλώσσα ούτε όμως και τον αρχαϊσμό. Ο Κοραής επεζήτησε το γλωσσικό «καλλωπισμό» της λαϊκής γλώσσας. Αυτό προκάλεσε την εχθρότητα τόσο των αρχαϊστών, όσο και των δημοτικιστών. Όσο όμως περνούσαν τα χρόνια οι λόγιοι του ελεύθερου πια κράτους εγκατέλειπαν ολοένα και περισσότερο τις μετριοπαθείς αρχές του Κοραή κι επέστρεφαν στον αρχαϊσμό.

Εκτός από τη φιλολογική προσφορά του Κοραή σημαντική είναι η λογοτεχνική του παραγωγή. Γεννημένος αφηγητής διαμορφώνει το ύφος του σύμφωνα με τη γλωσσική αντίληψη της «μέσης οδού». Αυτό γίνεται ιδιαίτερα αισθητό στον Παπατρέχα, αφήγημα που ο Κοραής εμπνεύστηκε από τις παιδικές του αναμνήσεις και που προτάσσεται ως εισαγωγή στην έκδοση των τεσσάρων πρώτων ραψωδιών της Ιλιάδας.

****

Η ποίηση **στην προεπαναστατική εποχή** είναι κυρίως διδακτική και σατιρική. Οι διαμάχες ανάμεσα στους συντηρητικούς και τους προοδευτικούς εκφράζονται και με την παρουσία του διαλόγου, έμμετρου και πεζού. Παράδειγμα **ο**

ΡωσσογγλοΓάλλος (1805), έργο αγνώστου με σκηνική μορφή. Εδώ τρεις περιηγητές, ένα Ρώσος, ένας Άγγλος κι ένας Γάλλος, συνομιλούν με τέσσερις εκπροσώπους της ελληνικής κοινωνίας: έναν αρχιερέα, ένα Φαναριώτη, έναν έμπορο κι έναν προεστό. Οι τέσσερις αυτοί άνθρωποι μένουν αδιάφοροι μπροστά στα παθήματα των υποδούλων. Οι περιηγητές εκφράζουν την απορία τους για την κατάντια των Ελλήνων που κάποτε ήταν πρώτοι «εις την σοφίαν και την δύναμιν». Τότε συναντούν την Ελλάδα δέσμια και την ακούνε να τους κατηγορεί και να τους ελέγχει, γιατί και αυτοί οι ίδιοι συντελούν στα βάσανά της. Με το διάλογο αυτόν ο άγνωστος Έλληνας λόγιος δείχνει τη γενικότερη δυσφορία του για την κατάσταση που επικρατεί και εκθέτει έναν ευρύτερο προβληματισμό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΝΕΟΤΕΡΗΣ (ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ) ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ (1821-ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ)

РОЗДІЛ 3. ПЕРІОД НОВІТНЬОЇ (СУЧАСНОЇ) ГРЕЦЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ (1821- ДО СЬОГОДНІ)

3.1. ΕΠΤΑΝΗΣΙΑΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ (ΤΩΝ ΙΟΝΙΩΝ) (1820-1880)

Іонійська літературна школа

Τα Επτάνησα δε βρέθηκαν ποτέ κάτω από την οθωμανική κυριαρχία ενώ παράλληλα ήρθαν σε επαφή με το δυτικό πολιτισμό, γεγονός που τους έδωσε τη δυνατότητα να αναπτύξουν σημαντική πνευματική δραστηριότητα. Η λογοτεχνική παραγωγή των Επτανήσων κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα είναι γνωστή ως **Επτανησιακή σχολή**.

Χαρακτηριστικά γνωρίσματα της επτανησιακής λογοτεχνίας είναι:

η χρήση της δημοτικής γλώσσας και του δεκαπεντασύλλαβου ομοιοκατάληκτου ή ανομοιοκατάληκτου μέτρου καθώς και η άντληση των θεμάτων από τη θρησκεία, την πατρίδα και τον έρωτα. - σχεδόν αποκλειστική χρήση δημοτικής γλώσσας (και θεωρητική υποστήριξη της από τους περισσότερους)

- έμπνευση από την ιταλική στιχουργία
- ιδεαλιστική αντίληψη της τέχνης
- ιδανισμός στην παρουσίαση της γυναίκας

- πατριδολατρία

Γενάρχη της Επτανησιακής σχολής είναι ο **Διονύσιος Σολωμός** ενώ οι επτανήσιοι λογοτέχνες διακρίνονται σε **σολωμικούς, μετασολωμικούς και εξωσολωμικούς**.

Με τον όρο «επτανησιακή σχολή» εννοούμε τη λογοτεχνική παραγωγή των Ιονίων νήσων από τις τελευταίες δεκαετίες του 18ου αι. έως το τέλος του 19ου αι. Ο όρος «επτανησιακή σχολή» εισήχθη από τον Ροΐδη και τον Ασώπιο στο 2ο μισό του 19ου αιώνα και τον υιοθέτησε αργότερα ο Κωστής Παλαμάς στα κριτικά του δοκίμια για τους επτανήσιους ποιητές. Επίκεντρο αυτής της αξιολογής παραγωγής είναι **Ο ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟΛΩΜΟΣ**.

Ο Διονύσιος Σολωμός (1798-1857) γεννήθηκε στη Ζάκυνθο και πέθανε στην Κέρκυρα, όπου είχε στο μεταξύ μετοικήσει. Η γέννησή του συμπίπτει χρονικά με το θάνατο του Ρήγα στο Βελιγράδι, όπως παρατήρησε ο Κωστής Παλαμάς προλογίζοντας τα Άπαντα του Σολωμού (1901). Ο Ρήγας αγωνίστηκε, μαρτύρησε και άνοιξε το δρόμο για την ελευθερία. Ο Σολωμός ύμνησε την ελευθερία, το Μεσολόγγι, τα ηρωικά κατορθώματα και τις θυσίες των Ελλήνων στη διάρκεια του απελευθερωτικού αγώνα. Η ποίηση του Σολωμού επικεντρώθηκε στα μεγάλα θέματα που απασχόλησαν φιλοσόφους και ποιητές μέσα στους αιώνες: ελευθερία, φύση, θρησκεία, θάνατος και έρωτας. Στα ποιήματά του η ελευθερία θριαμβεύει ενάντια στη φύση και η θρησκεία ενάντια στο θάνατο. Στην ποίησή του συνδέονται ο θάνατος με τον έρωτα, ο οποίος στη σολωμική ποίηση είναι πάντα αγνός. Ο Σολωμός ήταν ο πρώτος που ανέδειξε τη δημοτική γλώσσα ως μοναδική για την έμμετρη δημιουργία.

Μετά το θάνατο του πατέρα του, ο Σολωμός θα μεταβεί στην Ιταλία, όπου κατ' αρχάς θα φοιτήσει στο Λύκειο της Κρεμόνας και έπειτα θα σπουδάσει νομικά στο Πανεπιστήμιο της Παβίας. Στη Ζάκυνθο θα επιστρέψει το 1818 και από το 1828 θα εγκατασταθεί μόνιμα στην Κέρκυρα. *Η ποιητική δημιουργία του Σολωμού κατανέμεται σε δύο περιόδους: τη ζακυνθινή, από την επιστροφή στο νησί του μέχρι το 1828, και την κερκυραϊκή, που περιλαμβάνει την ώριμη δημιουργία του και τελειώνει με το θάνατό του στην πρωτεύουσα των Ιονίων νήσων.*

Στην Ιταλία ο Σολωμός μύηθηκε στο ρομαντισμό, γνώρισε σημαντικούς εκπροσώπους των ιταλικών γραμμάτων και επηρεάστηκε από το έργο τους και συνέθεσε πάμπολλους στίχους στα ιταλικά. Επιστρέφοντας στη Ζάκυνθο ο ποιητής, ώριμος κοινωνικά και καλλιτεχνικά, θα αποκαταστήσει την επαφή του με τη μητρική του γλώσσα. Σε αυτό θα τον βοηθήσει η συναναστροφή και η φιλία του με αξιόλογους πνευματικούς ανθρώπους, που δημιουργούσαν γύρω του φιλολογικούς κύκλους (Γ. Τερτσέτης, Α. Μάτεσις) και τον βοηθούσαν στις αναζητήσεις του.

Λέγεται ότι ο ποιητής άρχισε να γράφει στη μητρική του γλώσσα μετά τη συνάντηση που είχε με το Σπυρίδωνα Τρικούπη, το μετέπειτα ιστορικό. Σε μια επίσκεψή του στη Ζάκυνθο το 1822, κι ενώ περίμενε τον Μπαίρον, ο Τρικούπης ζήτησε να δει το Σολωμό. Όταν άκουσε μια ωδή του απόμεινε σκεφτικός και του είπε ότι αυτό που περιμένει

τώρα η πατρίδα είναι μια ποίηση ελληνική («Η Ελλάδα περιμένει το Δάντη της»). Σε λίγες μέρες ο ποιητής διάβασε στον Τρικούπη το ελληνικό ποίημά του Η Ξανθούλα.

Ο Ύμνος εις την Ελευθερίαν Την ίδια περίοδο ο ποιητής που στρέφεται πια από τα παλιά ιταλικά σονέτα και τους αυτοσχέδιους στίχους σε έργα μεγαλύτερης έκτασης, στα οποία υμνείται κυρίως η Επανάσταση, γράφει τον Ύμνο εις την Ελευθερίαν (Μάιος 1823), ποίημα 158 στροφών, που εκδόθηκε στα 1825 και του οποίου οι δύο πρώτες στροφές καθιερώθηκαν ως Εθνικός Ύμνος της Ελλάδας και μελοποιήθηκαν από τον Κερκυραίο συνθέτη και φίλο του ποιητή Νικόλαο Μάντζαρο. Ο Ύμνος είχε μεγάλη απήχηση, μεταφράστηκε σε ξένες γλώσσες και ενίσχυσε το κίνημα του φιλελληνισμού.

Το έργο όμως της ζωής του Σολωμού ήταν **οι Ελεύθεροι πολιορκημένοι**, το μεγάλο επικό ποίημα που το επεξεργάστηκε σε τρία διαφορετικά σχέδια (το πρώτο σχέδιο είχε ήδη συντεθεί γύρω στο 1830). Ο ποιητής εμπνεύστηκε το έργο αυτό από τη δεύτερη πολιορκία της «Ιεράς πόλεως» του Μεσολογγίου. Χρονικά αναφέρεται στις τελευταίες δεκαπέντε ημέρες της πολιορκίας και συγκεκριμένα από τη μάχη της Κλείσοβας μέχρι την ηρωική Έξοδο, όταν οι υπερασπιστές της πόλης, κατανικώντας όλες τις ανθρώπινες αδυναμίες και περιφρονώντας τις χαρές της ζωής αποφασίζουν την ηρωική Έξοδο την παραμονή των Βαΐων του 1826.

Περίοδοι της επτανησιακής ποίησης:

1) Προσωλομικοί ποιητές

Προσωλομικοί θεωρούνται οι ποιητές της περιόδου από τα μέσα του 18ου ως την πρώτη εικοσαετία του 19ου αι. Αυτοί οι ποιητές θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν και ως πρόδρομοι, επειδή προετοίμασαν το έδαφος για την μετέπειτα πνευματική πρόοδο των Επτανήσων. Οι ποιητές αυτοί είναι σχεδόν όλοι Ζακύνθιοι.

Χαρακτηριστικά: Επικαιρικά ποιήματα που απηχούν τις φιλελεύθερες ιδέες του Διαφωτισμού.

Σημαντικότεροι εκπρόσωποι:

Αντώνιος Μαρτελάος (1754-1819). Είχε φιλελεύθερες ιδέες και ήταν μέλος της Φιλικής Εταιρείας. Τα έργα του είναι κυρίως πατριωτικά (Θούριος, Ύμνος εις την περίφημον Γαλλίαν κ.α.) και κάποια από αυτά επηρέασαν τον Σολωμό.

Θωμάς Δανελάκης Είχε φιλελεύθερες ιδέες, έγραψε πατριωτικά (Θούριος, διασκευή της Μασσαλιώτιδας) και σατιρικά ποιήματα.

Νικόλαος Κουτούζης (1741-1813). Κατ' εξοχήν σατιρικός ποιητής, με συντηρητικές ιδέες.

2) Σολωμικοί ποιητές

Το έργο τους φέρει τα ίχνη της σολωμικής επίδρασης, ενώ οι ίδιοι συνέβαλαν στη μελέτη και τη διάδοση της ποίησης του Σολωμού. Ανάμεσά τους ξεχωρίζουν ο **Αντ. Μάτεσης** και το κοινωνικό ρομαντικό δράμα του **Ο Βασιλικός, ο Γεώργιος Τερτσέτης** και η σημαντική προσπάθειά του για τη διάδοση της δημοτικής γλώσσας - Το φίλημα, Οι Γάμοι του Μ. Αλέξανδρου, Κόρρινα και Πίνδαρος- και ο επίσης δημοτικιστής Ιουλ. Τυπάλδος, ο οποίος απέδωσε στα Ελληνικά τμήμα της Ελευθερωμένης Ιερουσαλήμ του Torquato Tasso. Ακολουθούν οι Γερ. Μαρκοράς με το έργο **Ο Όρκος** και ο **Ιάκωβος Πολυλάς** με περιορισμένο μεν ποιητικό και πεζογραφικό έργο, αλλά σημαντική συμβολή σε μεταφραστικά και κριτικά έργα. Εξέδωσε τα Ευρισκόμενα, το σύνολο των έργων του Δ. Σολωμού

3) Μετασολωμικοί ποιητές

Δραστηριοποιούνται μετά το θάνατο του Σολωμού (1857). Ποιητές-μεταφραστές που έχουν δεχθεί επιδράσεις από τις κριτικές απόψεις του Πολυλά για την εφαρμογή ενός φιλόδοξου μεταφραστικού έργου εμπλουτισμού της επτανησιακής λογοτεχνίας με νεοελληνικές αποδόσεις έργων της αρχαιοελληνικής και της σύγχρονης τους ευρωπαϊκής λογοτεχνίας. Κυριότεροι εκπρόσωποι αυτής της περιόδου είναι ο **Στ. Χρυσομάλλης**, ο **Γ. Καλοσγούρος** –γνωστός για τα κριτικά του δοκίμια- και ο Ν. Κογεβίνας.

4) Εξωσολωμικοί ποιητές

Δεν ανήκουν στη σφαίρα επιρροής του Σολωμού. Κυριότεροι εκπρόσωποι των εξωσολωμικών ποιητών θεωρούνται ο **Ανδρέας Κάλβος** (1792-1869), ο έτερος κορυφαίος της επτανησιακής ποίησης, αν και στην εποχή του το έργο του αντιμετώπιστηκε με καχυποψία από τους συμπατριώτες του. Σημαντικός ποιητής είναι και ο Αριστοτέλης Βαλαωρίτης (1824-1879), που λειτουργεί και ως μεσολαβητής ανάμεσα στην επτανησιακή και την ελλαδική (αθηναϊκή) λογοτεχνία του 19ου αι. - Κυρά Φροσύνη, Αθανάσιος Διάκος, Αστραπόγιαννος, Φωτεινός. Με επιδράσεις από το γαλλικό ρομαντισμό προσπάθησε να αφηγηθεί την ελληνική ιστορία με έντεχνο τρόπο και να συμβάλλει στην εμπέδωση της εθνικής αυτογνωσίας. Ξεχωριστός υπήρξε επίσης ο Ανδρέας Λασκαράτος - Μυστήρια της Κεφαλονιάς, Ιδού ο Άνθρωπος- καταγραφείας ηθών με επαναστατικές ιδέες. Αφορίστηκε από την εκκλησία εξαιτίας της σύγκρουσής του με τον τοπικό κλήρο.

5) Ελάσσονες και επίγονοι

Ελάσσονες θεωρούνται ποιητές όπως ο Ιωάννης Πετριτσόπουλος, ο Σπ. Μελισσηνός, ο Π. Πανάς, οι Ανδρ. και Στ. Μαρτζώκης. Ως επίγονοι χαρακτηρίστηκαν ορισμένοι επτανήσιοι λογοτέχνες που δέχθηκαν εξω-επτανησιακές επιδράσεις - κυρίως της αθηναϊκής σχολής. Ανάμεσά τους διακρίνονται οι Λορέντζος Μαβίλης με τα αριστοτεχνικά σονέτα του ο Γερ. Σπαταλάς κι ο Μαρίνος Σγούρος.

Ο ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑΛΒΟΣ (1792-1869) αποτελεί έναν από τους σπουδαιότερους Έλληνες ποιητές. Η νεοκλασικιστική του παιδεία και η ρομαντική του ψυχοσύνθεση συμπλέκουν στην ποίηση του το δραματικό με το ειδυλλιακό, το παγανιστικό με το χριστιανικό, τα αρχαιοελληνικά πρότυπα με την σύγχρονη επαναστατική επικαιρότητα, τον πουριτανισμό με τον λανθάνοντα ερωτισμό, την αυστηρότητα, τη μελαγχολία, την κλασικιστική φόρμα με το ρομαντικό περιεχόμενο, σύζευξη που είναι ορατή ακόμη και στη γλώσσα (αρχαϊζουσα με βάση δημοτική) και στη μετρική (αρχαϊκή στροφή και μέτρο που συχνά δημιουργεί, σε δεύτερο επίπεδο, δεκεπεντασύλλαβους).

Ως προς την τεχνοτροπία ο Κάλβος ακολουθεί το ρεύμα του κλασικισμού (αναφορές στην ελληνική μυθολογία, αρχαιοπρεπείς λέξεις, έξαρση γενναίων πράξεων – η ονομασία των ποιημάτων του Ωδαί δείχνει ότι επηρεάζεται από τη λυρική ποίηση της Αρχαίας Ελλάδας). Η αυστηρότητα της μορφής όμως δεν εμποδίζει την ανάδειξη ρομαντικού πάθους. **Η γλώσσα του** είναι ιδιότυπη και θεωρήθηκε «αντιποιητική». Ο Κάλβος τροποποιεί τις νεοελληνικές λέξεις σύμφωνα με το τυπικό της αρχαίας γλώσσας, κατασκευάζει δικούς του τύπους και αφήνει ασυναίρετες λέξεις. Το ύφος του είναι υψηλό, μεγαλοπρεπές, επικολυρικό. Βάση της στιχουργίας του η πεντάστιχη στροφή, οι τέσσερις πρώτοι στίχοι επτασύλλαβοι, ο πέμπτος πεντασύλλαβος.

Έντονα φιλόπατρις ο Ανδρέας Κάλβος γοητεύει τόσο με τον ποιητικό τόνο, όσο και με τα θέματα και τις ιδέες του. **Ως ποιητής αποφάσισε να γίνει ο βάρδος της ελληνικής επανάστασης, για την επιτυχία της οποίας «πρέπει να επιστρατευθούν όλες οι εκδηλώσεις της ζωής, να μην εξαιρεθεί ούτε η ποίηση»**, όπως γράφει ο Οδυσσέας Ελύτης στο δοκίμιο που έγραψε για τον Κάλβο («Η αληθινή φυσιογνωμία και η λυρική τόλμη του Ανδρέα Κάλβου»). Ο Κάλβος ψάλλει την επανάσταση, και οραματίζεται την επάνοδο της ελευθερίας στον τόπο όπου γεννήθηκε. Γι' αυτόν η Ελλάδα είναι «μήτηρ ελπίδων γλυκυτάτων».

Το έργο του Κάλβου δεν είχε συνέχεια. Για πολύ καιρό ήταν ξεχασμένο. Μόλις στα 1888 ο Παλαμάς προβάλλοντας τους Επτανήσιους ποιητές, τους οποίους παραμέριζαν οι Φαναριώτες, ανακάλυψε τον ποιητή των ωδών, τη φιλοπατρία και την «αχαλίνωτον και ακανόνιστον» γλώσσα του.

Ο ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ (1824-1879) ήταν επικός ποιητής του αρματολισμού και ένας από τους πιο διακεκριμένους Επτανήσιους ποιητές του 19ου αιώνα. Γεννήθηκε στη Λευκάδα το 1824, από πατέρα ηπειρωτικής καταγωγής. Τα πρώτα γράμματα τα έμαθε στη Λευκάδα και στην Κέρκυρα.

Παράλληλα με την ποίηση επιδόθηκε και στην πολιτική. Ως βουλευτής της "Ιονίου Πολιτείας" επτά ολόκληρα χρόνια αγωνίστηκε για τα δίκαια των επτά νησιών. Μετά την ένωση των Επτανήσων, έδρασε ως βουλευτής στην Αθήνα. Οι αγορεύσεις του είχαν ποιητικό χαρακτήρα και η ρητορική του δεινότητα έμεινε αλησμόνητη. Τέλος αποτραβήχτηκε από την πολιτική, για να δοθεί ολοκληρωτικά στην υπόθεση της απελευθέρωσης της Ηπείρου. Έγραψε πολλά ποιήματα στα οποία διακρίνει κανείς

μια πατριωτική ρωμαλεότητα, έναν ασυγκράτητο πατριωτισμό και μια αχαλίνωτη φαντασία. Από τα έργα του, που γνώρισαν επανειλημμένες εκδόσεις από τη βιβλιοθήκη Μαρασλή, σπουδαιότερα είναι τα εξής: Στιχουργήματα, Μνημόσυνα, Κυρά Φροσύνη, Θανάσης Διάκος, Φωτεινός, Αστραπόγιαννος κλπ.

3.2. Α' ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΣΧΟΛΗ (ΡΟΜΑΝΤΙΚΗ) (1820-1880)

Перша Атенська літературна школа (Романтична)

Σημαντική είναι, την περίοδο αυτή, η παραγωγή των λογοτεχνών που δρουν **στην Αθήνα**. Τα έργα τους επηρεάζονται ιδιαίτερα από το γαλλικό ρομαντισμό, η **καθαρεύουσα επικρατεί ολοκληρωτικά** και βασικά στοιχεία τους είναι η μελαγχολία και η απαισιόδοξη διάθεση.

Στο χρονικό διάστημα ανάμεσα στο 1830 και το 1880, δηλαδή στα πρώτα πενήντα χρόνια μετά την ελληνική Επανάσταση και την ίδρυση του Ελληνικού Κράτους, η Νεοελληνική Λογοτεχνία διαμορφώνεται, κάτω από την ξένη επίδραση και ειδικότερα κάτω από την επίδραση του γαλλικού ρομαντισμού. Χαρακτηριστικά της λογοτεχνίας αυτή την περίοδο είναι η επιστροφή στο παρελθόν, η μελαγχολία και η απαισιόδοξη διάθεση που ερχόταν πια ως απόηχος του ρομαντισμού της δύσης. Οι λογοτέχνες προσπαθούσαν την περίοδο αυτή να τονώσουν το εθνικό φρόνημα του λαού.

Τη νεοελληνική λογοτεχνία προσδιορίζουν τώρα δύο γενιές Φαναριωτών που εγκατέλειψαν την Πόλη και τις παραδουνάβιες ηγεμονίες για να εγκατασταθούν πρώτα στο Ναύπλιο, αργότερα στην Αθήνα. **Ο Ιακωβάκης Ρίζος-Νερούλος, ο Αλέξανδρος-Ρίζος Ραγκαβής, ο Αλέξανδρος και ο Παναγιώτης Σούτσος**, όλοι συγγενείς μεταξύ τους, μετοίκησαν στην Ελλάδα αμέσως μετά την απελευθέρωσή της.

Ιστορική εξέλιξη

Ορόσημο για την εμφάνιση του ρομαντισμού της Α' Αθηναϊκής Σχολής είναι το 1831, έτος δημοσίευσης των ποιημάτων Οδοιπόρος **του Παναγιώτη Σούτσου** και Δήμος και Ελένη του **Αλέξανδρου Ρίζου Ραγκαβή**. Τα χρόνια ως το 1850 ονομάζονται «τα χρόνια της εξόρμησης». Είναι η περίοδος στην οποία οι ποιητές προσπαθούν να διαμορφώσουν την φυσιογνωμία τους· η Επανάσταση είναι το βασικό γεγονός που τροφοδοτεί την ποίηση, οι λογοτέχνες αναζητούν εκφραστικούς τρόπους και χρησιμοποιούν ακόμα και την δημοτική (ή μία μορφή που την προσεγγίζει) και την καθαρεύουσα. Τα χρόνια 1850-1870 είναι τα χρόνια της ακμής. Οι κυριότεροι εκπρόσωποι (**Α. Σούτσος, Π. Σούτσος, Ραγκαβής**) έχουν φτάσει στην ωριμότητα, ενώ εμφανίζονται και νεότεροι (Δημήτριος Παπαρρηγόπουλος, Σπυρίδων Βασιλειάδης). Τα χρόνια αυτά σηματοδοτούνται από την κυριαρχία των Ποιητικών διαγωνισμών του Πανεπιστημίου Αθηνών και την στροφή προς τον αρχαϊσμό, ενώ γίνονται όλο και πιο έντονα τα αρνητικά χαρακτηριστικά του Αθηναϊκού ρομαντισμού (ατημέλητη μορφή, υπερβολική μελαγχολία, στόμφος και ρητορισμός) τα οποία φτάνουν σε ακραίες μορφές (ακυρολεξία, θανατολαγνεία) κατά την τελευταία περίοδο, της παρακμής

(1870-1880), όταν έχουν πεθάνει οι κυριότεροι εκπρόσωποι, έχουν παρακμάσει οι Ποιητικοί διαγωνισμοί και κυριαρχεί η μορφή του **Αχιλλέα Παράσχου**.

Γενικά χαρακτηριστικά:

- αυστηρή καθαρεύουσα, χρήση δημοτικής κυρίως σε πατριωτικά ποιήματα που απευθύνονταν στον λαό
- έμπνευση από τον γαλλικό ρομαντισμό και τον Μπάϋρον
- επιδράσεις της φαναριώτικης στιχουργίας
- επιφανειακή μίμηση του δημοτικού τραγουδιού, στα πατριωτικά κυρίως ποιήματα
- ατημελησία μορφής, φλυαρία, ρητορισμός, ακυρολεξία ιδίως κατά την τελευταία δεκαετία (δεκαετία της παρακμής),
- έντονη απαισιοδοξία και πεισιθάνατη διάθεση (Δημήτριος Παπαρρηγόπουλος)

Θεματολογία:

- πατριωτικά ποιήματα, με θέματα από την Ελληνική Επανάσταση
- ερωτικά, μελαγχολικά και απαισιόδοξα ποιήματα
- σατιρικά ποιήματα (κυρίως οι Αλέξανδρος Σούτσος και Θεόδωρος Ορφανίδης)

Παναγιώτης Σούτσος

Ο Παναγιώτης Σούτσος (Κωνσταντινούπολη 1806- Αθήνα 1868) ήταν φαναριώτης ρομαντικός πεζογράφος και ποιητής της Α΄ Αθηναϊκής Σχολής. Το εκτενές ποίημά του **Ο Οδοιπόρος** (1831) είναι το πρώτο ποιητικό έργο του αθηναϊκού ρομαντισμού και το μυθιστόρημά του **Ο Λέανδρος** (1834) είναι το πρώτο νεοελληνικό μυθιστόρημα. Ήταν αδερφός του σατιρικού συγγραφέα Αλέξανδρου Σούτσου και ξάδερφος του συγγραφέα και διπλωμάτη Αλέξανδρου Ρίζου Ραγκαβή.

Οι γλωσσικές απόψεις του Παναγιώτη Σούτσου διατυπώθηκαν στο δοκίμιό του Νέα Σχολή του γραφομένου λόγου ή ανάστασις της αρχαίας ελληνική γλώσσης εννοουμένης υπό πάντων, το 1853. Ο Σούτσος ήταν αντίθετος στην «μέση οδό» που πρόεβνε ο Κοραής, την οποία χαρακτήριζε «Φραγκικόν και πτωχόν οικοδόμημα» και στο κείμενό του υποστήριζε την επιστροφή στην αρχαία ελληνική γλώσσα, αφού μόνο αυτή ήταν ενιαία και κατανοητή από όλους τους Έλληνες, σε αντίθεση με την δημοτική, η οποία είχε πολλές διαλέκτους που δεν ήταν πάντα κατανοητές. Τις γλωσσικές αντιλήψεις του Σούτσου αντέκρουσε ο Κωνσταντίνος Ασώπιος με το κείμενό του Τα Σούτσεια.

Αλέξανδρος Σούτσος

Ο Αλέξανδρος Σούτσος (Κωνσταντινούπολη 1803- Αθήνα 1868) ήταν φαναριώτης ρομαντικός πεζογράφος, σατιρικός ποιητής και θεατρικός συγγραφέας της Α΄ Αθηναϊκής Σχολής. Ήταν αδερφός του συγγραφέα Παναγιώτη Σούτσου και ξάδερφος του συγγραφέα και διπλωμάτη Αλέξανδρου Ρίζου Ραγκαβή. Το σύνολο του λογοτεχνικού έργου του έχει σατιρικό χαρακτήρα. Με αυτό ήθελε όχι μόνο να θίξει τα κακώς κείμενα αλλά και να «διδάξει», αναδεικνύοντας τα προβλήματα που

αντιμετώπιζε το νεοσύστατο κράτος σε όλους τους τομείς. Στόχος της σάτιράς του ήταν κυρίως ο κυβερνήτης Ιωάννης Καποδίστριας και ο αδερφός του Αυγουστίνος και ο βασιλιάς Όθων, αλλά και οι πολιτικοί, οι βουλευτές, καθώς και καταστάσεις της κοινωνικής ζωής.

Το κυρίως σώμα του έργου του είναι το ποιητικό. Τα κυριότερα ποιήματά του είναι οι 4 Σάτυροι που εξέδωσε από το 1825 ως το 1827, κατά την διάρκεια της πρώτης παραμονής του στην Ελλάδα, στις οποίες σατίριζε την πολιτική και κοινωνική κατάσταση στο Ναύπλιο, το Πανόραμα της Ελλάδος, στο οποίο συγκέντρωσε τα ποιήματα με τα οποία σατίριζε τον Καποδίστρια, η Τουρκομάχος Ελλάς, επική περιγραφή της επανάστασης του '21 και η Επιστολή προς τον Βασιλέα της Ελλάδος Όθωνα, ένα από τα πιο γνωστά του ποιήματα, στο οποίο παρουσιάζει την πνευματική κατάσταση στην Ελλάδα

Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής

Ο Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής (1809-1892) ήταν φαναριώτης λόγιος, ρομαντικός ποιητής της Α' Αθηναϊκής Σχολής, πεζογράφος, καθηγητής Αρχαιολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και διπλωμάτης.

Το ποιητικό του έργο κινείται στο κλίμα της Α' Αθηναϊκής Σχολής, υπερτερεί όμως σε σχέση με άλλα έργα των συγχρόνων του ποιητών αφού δεν έχει τα μειονεκτήματα του ατημέλητου ύφους και μέτρου και της έλλειψης ακριβολογίας. Η γλώσσα του είναι βέβαια αυστηρή καθαρεύουσα, αλλά πολύ κομψή και επιμελημένη.

Συμπέρασμα: Την κορύφωση του ρομαντισμού της Αθηναϊκής Σχολής εκφράζουν ο **Δημήτριος Παπαρρηγόπουλος** (1843-1873), γιος του ιστορικού, και ο **Σπυρίδων Βασιλειάδης** (1844-1874), γεννημένος στην Πάτρα. Νομικοί και οι δύο και θεατρικοί συγγραφείς, ο πρώτος έγραψε λυρικά ποιήματα έντονα μελαγχολικά και ο δεύτερος, επίσης λυρικός, υπήρξε και μεταφραστής του Λαμαρτίνου. Ο Δημήτριος Παπαρρηγόπουλος θεωρήθηκε ως ο πιο ειλικρινής εκφραστής της ρομαντικής Αθηναϊκής Σχολής. Τελευταίος εκπρόσωπος της σχολής αυτής είναι ο **Αχιλλεύς Παράσχος** (1838-1895), από το Ναύπλιο, που αποτελεί την οριστική παρακμή και το τέλος του ελληνικού ρομαντισμού. Μεγαλόστομος και ενθουσιώδης, ο Παράσχος έγραφε με εκπληκτική ευκολία στίχους κακής ποιότητας επαναλαμβάνοντας τις ίδιες ιδέες.

3.3. ΝΕΑ ΑΘΗΝΑΪΚΗ ΣΧΟΛΗ. Κ. ΠΑΛΑΜΑΣ. (1880-1930)

Нова Атенська школа. Творчість К. Паламаса.

Με τον όρο «**Νέα Αθηναϊκή Σχολή**» αναφερόμαστε στο σύνολο των ποιητών που εμφανίστηκαν στη νεοελληνική λογοτεχνία μετά το 1880, με προεξάρχουσα μορφή τον **ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ**. Ο όρος χρησιμοποιείται σε αντιδιαστολή προς την Α'

Αθηναϊκή Σχολή. Αντ' αυτού συχνά χρησιμοποιείται και ο όρος Γενιά του 1880, επειδή η τα πρώτα ανανεωτικά έργα εμφανίστηκαν το 1880. Οι ποιητές της Γενιάς του 1880 ήταν νέοι ποιητές που αντιδρούσαν με τα ποιήματά τους στις υπερβολές του αθηναϊκού ρομαντισμού και ενδιαφέρονταν για την καθιέρωση της δημοτικής στον ποιητικό λόγο.

Η παρακμή του ρομαντισμού Κατά το διάστημα 1830-1880 στην ελληνική ποίηση κυριαρχούσε ο ρομαντισμός της Α'Αθηναϊκής Σχολής, η οποία όμως είχε αρχίσει να παρακμάζει από το 1870 περίπου. Οι περισσότεροι ποιητές έγραφαν ατημέλητα, με αδιαφορία και για τη μορφή αλλά και για το περιεχόμενο των ποιημάτων: κατέφευγαν σε εύκολες ομοιοκαταληξίες χρησιμοποιώντας αταίριαστες λέξεις, με αποτέλεσμα όχι μόνο παράλογο, αλλά και συχνά κωμικό, ή εξέφραζαν υπερβολικά συναισθήματα απαισιοδοξίας και μελαγχολίας στα όρια του πενθισμού και της θανατολαγνείας. Κυρίαρχη γλώσσα της ποίησης ήταν η καθαρεύουσα και μάλιστα στους ποιητικούς διαγωνισμούς αρχικά απαγορευόταν η υποβολή ποιημάτων γραμμένων στη δημοτική. Η νέα γενιά όμως παρακολουθούσε τις εξελίξεις στην ευρωπαϊκή λογοτεχνία, όπου ο ρομαντισμός είχε παρακμάσει και είχαν εμφανιστεί νέες τάσεις, όπως ο παρνασσισμός, και παράλληλα ενδιαφερόταν για το γλωσσικό ζήτημα και για τη χρήση της δημοτικής στη λογοτεχνία. Ήταν φυσικό λοιπόν οι εκφραστικές τους ανάγκες να μην καλύπτονται από την "παλαιά" ποίηση.

Οι σημαντικότεροι σταθμοί Η χρονολογία 1880 έχει οριστεί ως ορόσημο γιατί εκείνη τη χρονιά εκδόθηκαν δύο ποιητικές συλλογές που εκφράζουν αυτό ακριβώς το πνεύμα της αλλαγής: Οι Στίχοι του Νίκου Καμπα και οι Ιστοί Αράχνης του Δροσίνη. (Ο Δροσίνης υπέγραφε τα ποιήματά του στον "Ραμπαγά" με το ψευδώνυμο "Αράχνη"). Ο Κωστής Παλαμάς όρισε ως πρώτους σταθμούς στην ποιητική εξέλιξη της νέας γενιάς την συλλογή του Παπαδιαμαντόπουλου Τρυγόνες και Έχιδναι (1878), τους Στίχους του Καμπα και τα Ειδύλλια του Δροσίνη: «Οι Τρυγόνες και Έχιδναι σα ν' αποχαιρετούσαν κάτι που έσβυνεν· οι Στίχοι του Καμπα σα να πρωτοχαιρετούσαν κάποιο ξημέρωμα. Του Γ. Δροσίνη τα Ειδύλλια σαν να το εβεβαίωναν». Το σπουδαιότερο ποιητικό γεγονός όμως ήταν η έκδοση της πρώτης ποιητικής συλλογής του Κωστή Παλαμά το 1886, με τίτλο Τα τραγούδια της πατρίδος μου. Από τότε ο Παλαμάς επιβλήθηκε και κυριάρχησε με το έργο του, με αποτέλεσμα όλη η παραγωγή της περιόδου, μέχρι τις αρχές του επόμενου αιώνα και την εμφάνιση νέων τάσεων, να κινείται «στη βαριά σκιά του Παλαμά», όπως είχε γράψει χαρακτηριστικά ο Κ.Θ.Δημαράς

Οι κυριότεροι εκπρόσωποι Οι ποιητές που πρωταγωνίστησαν στην εμφάνιση της γενιάς του 1880 ξεκίνησαν από τα ανανεωτικά έντυπα όπως ο Ραμπαγάς και το Μη χάνεσαι, όπου έγραφαν ποιήματα σατιρικά ή εμπνευσμένα από καθημερινά θέματα. **Εκτός από τους Παλαμά, Δροσίνη και Καμπα που αναφέρθηκαν προηγουμένως, τότε εμφανίστηκαν και άλλοι ποιητές όπως ο Γεώργιος Σουρής και ο Ιωάννης Πολέμης.** Από αυτούς ουσιαστική εξέλιξη στην ποιητική του τέχνη παρουσίασε μόνο ο Παλαμάς. Ο Καμπα έγκατέλειψε αμέσως την ποίηση, ενώ από τους υπόλοιπους, ο

Σουρής ακολούθησε τον δρόμο της σάτιρας ενώ οι άλλοι παρέμειναν στο ίδιο ποιητικό επίπεδο, χωρίς ιδιαίτερη εξέλιξη ή ανανέωση της τεχνικής τους. Γύρω στα τέλη της δεκαετίας του '80 και μέσα στην δεκαετία του '90 παρουσιάστηκαν νέοι ποιητές όπως **ο Κώστας Κρυστάλλης, ο Αλέξανδρος Πάλλης, ο Αργύρης Εφταλιώτης και ο Ιωάννης Γρυπάρης**. Στο τέλος του αιώνα έγινε μια νέα απόπειρα ανανέωσης της ποίησης από τον κύκλο των περιοδικών Η Τέχνη και Ο Διόνυσος. Οι ποιητές που ξεκίνησαν από τον κύκλο των περιοδικών αυτών ακολούθησαν κυρίως το ρεύμα του συμβολισμού, ενδιαφέρθηκαν ιδιαίτερα για τις βορειοευρωπαϊκές λογοτεχνίες (Γερμανία, Ρωσία, Σκανδιναβία) και άσκησαν κριτική ακόμα και σε αξίες που είχαν καθιερωθεί τις προηγούμενες δεκαετίες, όπως τον Ψυχάρη ή την ηθογραφία. Οι σημαντικότεροι ποιητές του κύκλου αυτού είναι **οι Κωνσταντίνος Χατζόπουλος, Λάμπρος Πορφύρας**, εκπρόσωποι του συμβολισμού, και **ο Μιλτιάδης Μαλακάσης**, που ακολούθησε δικούς του εκφραστικούς τρόπους χωρίς να εντάσσεται σε κάποιο ρεύμα. Ήταν ποιητές χαμηλών τόνων που έδρασαν κατά την περίοδο της μεγάλης ακμής του Παλαμά και παρέμειναν στην «βαριά σκιά» του, γι' αυτό και αναφέρονται σε αυτό το άρθρο.

Τα χαρακτηριστικά της νέας ποίησης Η σημαντικότερη αλλαγή που έφεραν οι ποιητές της Νέας Αθηναϊκής Σχολής ήταν η ολοκληρωτική πλέον **καθιέρωση της χρήσης της δημοτικής στην ποίηση**. Εκτός όμως από την αλλαγή στην γλώσσα, έφεραν και γενικότερη ανανέωση του ποιητικού λόγου: εγκατέλειψαν τον στόμφο και τις ρητορικές εξάρσεις του αθηναϊκού ρομαντισμού και στράφηκαν σε θέματα περισσότερο οικεία και καθημερινά, που ευνοούσαν τους χαμηλούς τόνους. Ακόμη και το προσφιές στους ρομαντικούς θέμα του έρωτα το χειρίστηκαν χωρίς συναισθηματικές εξάρσεις, με θερμότητα και γνησιότητα στην έκφραση των συναισθημάτων τους. Ενδιαφέρθηκαν ιδιαίτερα για την επιμελημένη μορφή του στίχου και προτίμησαν μικρά στροφικά σχήματα που η συντομία τους επέτρεπε την καλύτερη επεξεργασία. Σημαντικό ρόλο στην στιχουργική φροντίδα έπαιξε και η έμπνευση των περισσοτέρων από το ρεύμα του γαλλικού παρανασισμού.

Ένα άλλο γεγονός που έπαιξε σπουδαίο ρόλο στην ανανέωση των θεμάτων της ποίησης ήταν η ανάπτυξη της επιστήμης της Λαογραφίας χάρη στο έργο του **Νικόλαου Πολίτη. Η λαογραφία προσέφερε στους λογοτέχνες της εποχής** (όχι μόνο τους ποιητές, αλλά και τους πεζογράφους) **νέα θέματα για έμπνευση**, από την καθημερινή ζωή του λαού, αλλά και νέα ποιητικά πρότυπα (δημοτικό τραγούδι) από τα οποία θα μπορούσαν να παραδειγματιστούν. Η επίδραση από την ανάπτυξη της λαογραφίας είναι φανερή σε συλλογές όπως τα Ειδύλλια του Δροσίνη, τα Τραγούδια της Πατρίδος μου του Παλαμά αλλά και στην στιχουργική λίγο νεότερων ποιητών, όπως ο Κώστας Κρυστάλλης. Ανάλογη σημασία είχε και η μελέτη της μεσαιωνικής ελληνικής ιστορίας και λογοτεχνίας που άνθιζε εκείνη την εποχή: η ιστορία του Βυζαντίου και η δημώδης λογοτεχνία, όπως ο Διγενής Ακρίτας, προσέφεραν νέα θέματα που αξιοποιήθηκαν από ποιητές όπως ο Παλαμάς.

Η γλωσσική διδασκαλία του Ψυχάρη ήταν και αυτή καθοριστική για την διαμόρφωση της φυσιογνωμίας της ποιητικής γενιάς του 1880. Οι απόψεις του Ψυχάρη επέδρασαν ιδιαίτερα στο έργο δύο λογοτεχνών που έγραψαν ποιήματα και πεζά

ακολουθώντας τις αρχές του Ψυχάρη, του Αλέξανδρου Πάλλη και του Αργύρη Εφταλιώτη.

Μέσα στην εικοσαετία που πεθαίνουν ο Σολωμός και ο Κάλβος γεννιέται ο **ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ** (1859-1943) ο οποίος καθιερώθηκε ως αρχηγός της Νέας Αθηναϊκής Σχολής. Μπήκε στην ιστορία της ελληνικής γλώσσας και λογοτεχνίας ως **ισχυρός δημοτικιστής**.

Ο Παλαμάς γεννήθηκε στην Πάτρα αλλά σε ηλικία επτά ετών έχασε τους γονείς του και αναγκάστηκε να ζήσει στο Μεσολόγγι, στο σπίτι του θείου του. Η εμπειρία όμως της ορφάνιας ήταν τραυματική για τον ποιητή και επηρέασε το λογοτεχνικό του έργο. Στα δεκαέξι του έφτασε στην Αθήνα για να σπουδάσει νομικά. Φύση πνευματικά ανήσυχη δημοσίευε ποιήματα σε ημερολόγια και πολιτικά περιοδικά της εποχής, όπως στη σατιρική-πολιτική εφημερίδα *Ραμπαγάς*, που εκδόθηκε το 1878 και φιλοξένησε κείμενα λογοτεχνών που αργότερα έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην πνευματική ζωή του τόπου.

Ο Παλαμάς, που από το 1897 εργαζόταν ως γραμματέας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, πέρασε τη ζωή του μελετώντας και γράφοντας χωρίς να ταξιδέψει ποτέ στο εξωτερικό. Πολυμαθής και αυτοδίδακτος ωρίμασε μέσα σε μια εποχή έντονων πολιτικών και κοινωνικών ανακατατάξεων, διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στους λογοτεχνικούς κύκλους της πρωτεύουσας και άσκησε σημαντική επίδραση στην εποχή του. Το 1886 δημοσίευσε την πρώτη του ποιητική συλλογή με τον τίτλο Τα τραγούδια της πατρίδος μου. Το 1889 βραβεύτηκε στον Α' Φιλαδέλφειο Ποιητικό Διαγωνισμό με το ποίημα Ο Ύμνος της Αθηνάς, ύστερα από εισήγηση του Ν. Πολίτη. Βραβεύτηκε επίσης και στο Β' Φιλαδέλφειο Διαγωνισμό για την ποιητική του συλλογή *Τα μάτια της ψυχής μου* (1890). Ο τίτλος από το στίχο του Σολωμού δείχνει τη σχέση του ποιητή με τη σολωμική παράδοση. Παρακολουθώντας συστηματικά τα μεγάλα ευρωπαϊκά λογοτεχνικά ρεύματα, όπως τον παρνασσισμό και το συμβολισμό, ο Παλαμάς τα αξιοποίησε δημιουργικά στα ποιητικά του κείμενα. Έντονα επίσης επηρεάστηκε από το επιστημονικό πνεύμα που επικρατούσε στα τέλη του 19ου αι., πράγμα που έκανε την ποίησή του περισσότερο διανοητική. Το 1895 η πολιτεία τού ανέθεσε τη σύνθεση του Ολυμπιακού Ύμνου.

Σημαντικοί σταθμοί στην πορεία του ποιητή θεωρούνται επίσης και τα ποιήματα της συλλογής *Ίαμβοι και Ανάπαιστοι* (1897), *Η Ασάλευτη Ζωή* (1904) και το μεγάλο συνθετικό ποίημα Ο Δωδεκάλογος του Γύφτου (1907), που χωρίζεται σε δώδεκα «λόγους», έχει ποικίλους ρυθμούς και εκφράζει τον πόθο του λαού να ξεχάσει τις παλιές συμφορές και να βαδίσει προς ένα νικηφόρο μέλλον.

Παρνασσισμός Με τον όρο «παρνασσισμός» αναφερόμαστε στην ποιητική σχολή που αναπτύχθηκε στη Γαλλία, στα μέσα του 19ου αιώνα. Ο όρος χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά το 1886 από τον εκδότη Αλφόνς Λεμέρ στην ποιητική ανθολογία του «Σύγχρονος Παρνασσός» και αποτελεί αναφορά στο ελληνικό βουνό του Παρνασσού και την μυθολογική του υπόσταση ως κατοικία των Μουσών. Ως λογοτεχνικό ρεύμα, ο παρνασσισμός αποτέλεσε **μία αντίδραση στο κίνημα του ρομαντισμού** και

επανέφερε στην τέχνη στοιχεία του κλασικισμού, ενώ επηρεάστηκε σημαντικά από το έργο του Θεόφιλου Γκωτιέ «Η τέχνη για την τέχνη».

Χαρακτηριστικά του Παρνασσισμού:

- επιδίωκαν την πιστότητα, τη ρεαλιστική αναπαράσταση και την απάθεια, σε αντίθεση με την υπερπροβολή συναισθημάτων του ρομαντισμού. Χαρακτηριστικών ποιημάτων τους είναι η στατικότητα, γι' αυτό και παρομοιάζονται με ζωγραφικούς πίνακες. Η πιστότητα στα ποιήματα επιτυγχάνεται με τις ακριβείς περιγραφές και την επιμονή στην αναζήτηση των κατάλληλων λέξεων, ειδικά των επιθέτων.
- αντλούσαν την έμπνευσή τους από σκηνές της καθημερινής, κοινωνικής αλλά και ιστορικής πραγματικότητας. Στράφηκαν προς την κλασική (ελληνική και ρωμαϊκή) αρχαιότητα αλλά και προς τον ινδικό πολιτισμό.
- Ως προς τη μορφή, οι παρνασσιστές επιδίωκαν την απόλυτη τελειότητα. Επεξεργάζονταν πολύ τους στίχους και πειθαρχούσαν απόλυτα στους μετρικούς κανόνες. Αυτό είναι και το μεγαλύτερο πλεονέκτημα των ποιημάτων, που κατά τ' άλλα θεωρούνται ψυχρά.

Κυριότεροι Εκπρόσωποι Ανάμεσα στους εκπροσώπους της σχολής των παρνασσιστών συγκαταλέγονται οι Λεκόντ Ντελίλ, Πωλ Βερλαίν, Théodore de Banville, Catulle Mendès και Συλί Προυντόμ. Στην Ελλάδα επιδράσεις του παρνασσισμού υπάρχουν σε ποιήματα του **Κωστή Παλαμά** (στα πρώτα του ποιήματα), **του Γρυπάρη**, του Μαλακάση, του Πορφύρα, **του Μαβίλη** και άλλων.

3.4. ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ ΕΩΣ ΤΟ 1930. ΗΘΟΓΡΑΦΙΑ.

Прозаїчна література до 1930 р. Соціально-побутовий жанр.

Αν οι ποιητές της Νέας Αθηναϊκής Σχολής εγκαταλείπουν το ρομαντισμό και ανανεώνουν την ποίηση, οι πεζογράφοι αφήνουν το μυθιστόρημα, που αντλούσε τα θέματά του από την ιστορία, και στρέφονται προς το σύντομο διήγημα, ιδιαίτερα το ηθογραφικό διήγημα που περιγράφει την ελληνική ύπαιθρο και τους απλοϊκούς κατοίκους της. Συσπειρώνονται γύρω από το περιοδικό Εστία που γίνεται, κατά κάποιον τρόπο, το όργανο αυτής της λογοτεχνικής γενιάς. Το 1883, μάλιστα, το περιοδικό προκηρύσσει διαγωνισμό για τη συγγραφή «ελληνικού διηγήματος». Ο **Νικόλαος Πολίτης**, εισηγητής της λαογραφικής επιστήμης στην Ελλάδα, δίνει το πλαίσιο στο οποίο θα έπρεπε να κινηθούν οι συγγραφείς. Τους καλεί λοιπόν να αξιοποιήσουν τα ελληνικά ήθη και έθιμα και να αντλήσουν τα θέματά τους από τη

μακραίωνη ελληνική ιστορία. Οι συγγραφείς ανταποκρίνονται πρόθυμα γράφοντας για την αγνή ζωή των Ελλήνων της υπαίθρου. Ότι είχαν πετύχει στο παρελθόν οι συγγραφείς με το ιστορικό μυθιστόρημα, το κατόρθωναν τώρα όσοι καλλιεργούσαν **το ηθογραφικό διήγημα**.

Χαρακτηριστικά του ηθογραφικού διηγήματος. Μέσα από το ηθογραφικό διήγημα εκφράζεται κυρίως η αγάπη για τους απλούς και ταπεινούς ανθρώπους του χωριού. Οι περιγραφές είναι απλές, όπως και η πλοκή, ενώ η γλώσσα διανθίζεται με πολλούς ιδιωματοισμούς. Οι συγγραφείς τους είναι μορφωμένοι αστοί που προσπαθούν να γνωρίσουν το λαό και να διδαχτούν από αυτόν δίνοντας στα έργα τους φωτογραφική πιστότητα.

Σιγά σιγά η ελληνική ηθογραφία εγκαταλείπει την ωραιοποιημένη περιγραφή της αγροτικής ζωής και αλλάζει προσανατολισμό. Δηγηματογράφοι όπως ο Καρκαβίτσας και ο Παπαδιαμάντης, στο Ζητιάνο και στη Φόνισσα αντίστοιχα, παρουσιάζουν και την αρνητική πλευρά των ανθρώπων και της κοινωνίας.

Η εξέλιξη της ηθογραφικής λογοτεχνίας ακολούθησε έκτοτε **δύο κατευθύνσεις: την «ειδυλλιακή» και την «ρεαλιστική».** Η «ειδυλλιακή» ηθογραφία είναι η ωραιοποιημένη και εξιδανικευμένη αναπαράσταση της ζωής, κυρίως του αγροτικού χώρου. Συχνά τα έργα εξαντλούνται σε απλή καταγραφή ηθών και εθίμων, με φόρτο λαογραφικού υλικού. Ο Vittì αναφέρει σχετικά: «μπορώ να μιλήσω για πιστότητα προκειμένου να ορίσω τον τρόπο με τον οποίο το ελληνικό αφήγημα αντιμετωπίζει την πραγματικότητα τα χρόνια τούτα. Δεν τολμώ να μιλήσω για ρεαλισμό να προστρέξω δηλαδή σε ένα σαφώς προσδιορισμένο όρο που περιλαμβάνει και την πιστότητα, αλλά που την πιστότητα την αποκτά σαν αποτέλεσμα μιας κριτικής ματιάς, πράγμα που το βλέπουμε καθαρά, η ηθογραφία αυτής της φάσης δεν το έχει ακόμη». Εκπρόσωποι αυτής της τάσης είναι οι Γεώργιος Δροσίνης, Κώστας Κρυστάλλης, Χρήστος Χρηστοβασίλης, Αργύρης Εφταλιώτης.

Αντιθέτως, η **"ρεαλιστική" ηθογραφία** έχει εντονότερο κοινωνικό προσανατολισμό, αντιμετωπίζει την πραγματικότητα με κριτικό βλέμμα και προχωρά σε ψυχολογική εμβάθυνση και σκιαγράφηση ολοκληρωμένων ανθρωπίνων τύπων. Αυτού του είδους η ηθογραφία σχετίζεται με τα ρεύματα του ρεαλισμού και του νατουραλισμού. Τα αντιπροσωπευτικότερα έργα είναι τα περισσότερα διηγήματα του Παπαδιαμάντη (με χαρακτηριστικότερο όλων την νουβέλα «Η Φόνισσα»), τα διηγήματα του Βιζυηνού, οι νουβέλες του Καρκαβίτσα και αργότερα τα έργα του Κ. Χατζόπουλου και του Κ. Θεοτόκη, που είναι επηρεασμένα από την σοσιαλιστική ιδεολογία και τον προβληματισμό για το κοινωνικό ζήτημα.

Ο ρεαλισμός είναι ένα λογοτεχνικό ρεύμα που εμφανίστηκε αρχικά στη Γαλλία από τα μέσα του 19ου αιώνα και συνδέθηκε με την ανάπτυξη των θετικών επιστημών. Η λογοτεχνία οφείλει τώρα να αφήσει κατά μέρος τη φαντασία και τα συναισθήματα και να υιοθετήσει στη γραφή τη μέθοδο των θετικών επιστημών (παρατήρηση και περιγραφή των γεγονότων με στόχο την πιστή αναπαράσταση της πραγματικότητας).

Στις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα εμφανίστηκε στη Γαλλία επίσης ο **νατουραλισμός** με εισηγητή τον πεζογράφο Εμίλ Ζολά (Émile Zola). Πρόκειται για το κορύφωμα του ρεαλισμού, που όπως και αυτός ασκεί κριτική στην κοινωνία της εποχής. Ο νατουραλισμός υπερτονίζει τις άσχημες πλευρές της ζωής και ασχολείται με θέματα όπως η ανθρώπινη αθλιότητα, η

διαφθορά και οι απάνθρωπες συνθήκες ζωής. Οι νατουραλιστές λογοτέχνες επιλέγουν συνήθως ήρωες του περιθωρίου και επιμένουν στη φωτογραφική απόδοση της πραγματικότητας. Στο νατουραλισμό η κριτική της κοινωνίας εμφανίζεται πολύ σκληρή καταγγέλλοντας την κοινωνική εξαθλίωση και τις απαράδεκτες συνθήκες, στις οποίες είναι υποχρεωμένοι να ζουν οι άνθρωποι.

Γενικά χαρακτηριστικά του ρεαλισμού στη λογοτεχνία:

- Επιλογή ενός θέματος από τη σύγχρονη πραγματικότητα. Είναι θέμα κοινό, από την καθημερινή εμπειρία.
- Η πραγματικότητα παρουσιάζεται αντικειμενικά, χωρίς εξιδανίκευση ή εξωραϊσμό, και τις περισσότερες φορές με κριτική διάθεση.
- Παρουσίαση ανθρώπινων τύπων συνηθισμένων και καθημερινών, χωρίς τίποτα το ηρωικό.
- Προσπάθεια για αποκάλυψη της ψυχολογίας του ήρωα, κυρίως μέσω των πράξεών του, και για ερμηνεία της συμπεριφοράς.
- Η αντίδραση στον ρομαντισμό δεν σημαίνει ότι τα έργα είναι απαλλαγμένα τελείως από ρομαντικά χαρακτηριστικά. Για παράδειγμα το υποκειμενικό στοιχείο δεν είναι δυνατόν να απουσιάσει από κανένα έργο. Η διαφορά μεταξύ των δύο ρευμάτων είναι ότι στον ρομαντισμό το υποκειμενικό και ατομικό στοιχείο είναι συνειδητά υπερτονισμένο.
- Λεπτομερής και ακριβής απόδοση της εξωτερικής πραγματικότητας με πιστότητα και αληθοφάνεια. Αυτό επιτυγχάνεται με εκτενείς περιγραφές χώρων, αντικειμένων, ανθρώπων.
- Ρεαλιστική, δηλαδή αληθοφανής, οργάνωση της πλοκής: στα ρεαλιστικά έργα δεν έχουν θέση οι απιθανότητες των ρομαντικών έργων, όπως οι ήρωες που σώζονται συνεχώς ως εκ θαύματος από κινδύνους ή ήρωες που εμφανίζονται ξαφνικά την πιο "κατάλληλη" στιγμή.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΙΖΥΗΝΟΣ, (1849-1896), ποιητής, συγγραφέας παιδικής λογοτεχνίας και ψυχολογικών και λαογραφικών μελετημάτων αναγνωρίστηκε ως ο εισηγητής του ηθογραφικού διηγήματος στην Ελλάδα. **Υπήρξε ο πραγματικός εισηγητής του ηθογραφικού διηγήματος** ανοίγοντας το δρόμο για την ηθογραφία με το διήγημά του Το αμάρτημα της μητρός μου, που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό Εστία τον Απρίλιο του 1883. Κεντρική του μορφή είναι εκείνη της μητέρας (της μητέρας του ίδιου του συγγραφέα), που άθελά της στον ύπνο της καταπλάκωσε τη μικρή κόρη της και το «αμάρτημα» αυτό τη βασανίζει σε όλη της τη ζωή.

Τα διηγήματά του όμως — έξι εκτενή αφηγήματα, από τα οποία τα πέντε δημοσιεύτηκαν στο περιοδικό Εστία σε διάστημα δεκαπέντε μηνών (1883-1884)— άρχισαν να γίνονται αντικείμενο ενδιαφέροντος μόνο μετά τον εγκλεισμό του στο Δρομοκαΐτειο το 1892. Στα έργα του αυτά ο Βιζυηνός ενδιαφέρθηκε κυρίως για την ψυχογράφηση των ηρώων του και αξιοποίησε τα προσωπικά του βιώματα και τις αναμνήσεις του από την πατρίδα του, τη Βιζύη της Ανατολικής Θράκης. Έφυγε από το χωριό του μικρός για την Πόλη και από εκεί για την Κύπρο, την Αθήνα και τη Γερμανία, όπου έκανε σπουδές στη φιλοσοφία και την ψυχολογία. Οι τίτλοι των

διηγημάτων του μοιάζουν με αινίγματα (Το αμάρτημα της μητρός μου, Ποίος ήταν ο φονεύς του αδελφού μου, Αι συνέπειαι της παλαιάς ιστορίας, Το μόνον της ζωής του ταξιδιού) και συνδυάζουν την αυτοβιογραφία με την ιστορική και την ψυχολογική ανάλυση.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ Μια εξίσου σημαντική πνευματική φυσιογνωμία αποτέλεσε την ίδια εποχή ο Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης (1851-1911), που, όπως και ο Βιζυηνός, χρησιμοποίησε την καθαρεύουσα για τις εκτενείς περιγραφές του, ενώ για τους διαλόγους του το ιδίωμα της Σκιάθου, της ιδιαίτερης πατρίδας του. Ο Παπαδιαμάντης, γιος ιερέα και τρίτο από τα έξι παιδιά μιας φτωχής οικογένειας, έζησε μια ζωή γεμάτη στερήσεις. Ξεκίνησε γράφοντας μυθιστορήματα: *Η μετανάστις* (1879-80), *Οι έμποροι των εθνών* (1882-83), *Η γυφτοπούλα* (1884), σύμφωνα με τα πρότυπα των ιστορικών μυθιστορημάτων, για να στραφεί τελικά στο ηθογραφικό διήγημα, το οποίο καλλιέργησε για μια εικοσιπενταετία. Η νουβέλα του «Χρήστος Μηλιώνης», που δημοσιεύτηκε στην Εστία το 1885, θεωρήθηκε ως μετάβαση του συγγραφέα από το ιστορικό μυθιστόρημα στο ηθογραφικό διήγημα.

Από το έργο του ξεχωρίζουν τα σκιαθίτικα διηγήματα, μερικά από τα οποία αναγνωρίστηκαν ως αριστουργήματα της ΝΕ πεζογραφίας. Οι ήρωές του, ταπεινοί βοσκοί, κοπέλες, εμποράκοι, ηλικιωμένες χήρες, ναύτες και καπετάνιοι ιστιοφόρων πλοίων, συγκροτούν έναν κόσμο στον οποίο συνυπάρχουν η καλοσύνη, η αθωότητα αλλά και η κακία και ο φθόνος. Η γλώσσα του, προσωπική και ιδιότυπη, είναι επηρεασμένη από τη γλώσσα της εκκλησίας και της υμνογραφίας. Στα διηγήματά του χρησιμοποιεί **το ρεαλισμό** για να απεικονίσει έναν κόσμο σκληρό, που υποφέρει από τη φτώχεια και τη δυστυχία. Σε πολλά όμως από αυτά επικρατούν τα λυρικά στοιχεία και ποιητές όπως ο Ελύτης έχουν κάνει λόγο για τη «μαγεία του Παπαδιαμάντη». Ανάμεσα στα εκλεκτά του διηγήματα συγκαταλέγεται **«Το μοιρολόγι της φώκιας»**, όπου θαυμάζει κανείς τις σκηνοθετικές ικανότητες του συγγραφέα. Από τα διηγήματά του ξεχωρίζουν τα «Στο Χριστό στο Κάστρο», «Όνειρο στο κύμα», «Ο ρεμβασμός του Δεκαπενταύγουστου», «Τα ρόδινα ακρογιάλια». Το πιο πολυσυζητημένο έργο του όμως είναι **η Φόνισσα** (1903).

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ Ανάμεσα στους συγγραφείς που καλλιέργησαν το ηθογραφικό διήγημα ήταν ο Ανδρέας Καρκαβίτσας (1866-1922) από τα Λεχαινά της Ηλείας, γιατρός στο επάγγελμα που ίδρυσε μαζί με τον Νικόλαο Πολίτη το 1908 την Λαογραφική Εταιρεία. Ο Καρκαβίτσας άρχισε να γράφει ηθογραφικά διηγήματα στην καθαρεύουσα, στη συνέχεια όμως επηρεάστηκε από το δημοτικισμό και έγραψε στη δημοτική. Το 1892 δημοσίευσε τα *Διηγήματα*, τη *Λυγερή* (1890) και αργότερα τα *Λόγια της Πλώρης* (1899). Ο Καρκαβίτσας **μέσω του νατουραλισμού** κατάφερε να ασκήσει κριτική στην εποχή του. Μάλιστα στη *Λυγερή* διακρίνεται καθαρά η αμφισβήτηση της αγνής κοινωνίας του χωριού. Αυτή η κατάσταση γίνεται φανερότερη στο έργο του *Ο Ζητιάνος* (1896).

Στη συλλογή του *Λόγια της Πλώρης* ο Καρκαβίτσας παρουσιάζει είκοσι **θαλασσινά διηγήματα**, που εκφράζουν την προαιώνια ανάγκη του Έλληνα να ταξιδεύει. Με επική δύναμη και δραματικότητα ο Καρκαβίτσας αναπαριστά τους επικίνδυνους αγώνες των θαλασσινών ζωντανεύοντας το μεγαλείο του αγώνα του ναυτικού με τη θάλασσα. Το τελευταίο του έργο είναι *Ο Αρχαιολόγος*, που αποτελεί

μια αλληγορική παρουσίαση της σχέσης της Ελλάδας με το παρελθόν και τους ξένους γείτονές της.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ (1867-1951), που καταγόταν από τη Ζάκυνθο, είχε όμως γεννηθεί στην Κωνσταντινούπολη, είναι πολυγραφότατος. **Θεωρείται γενάρχη του νεοελληνικού θεάτρου.** Έζησε κυρίως στην Αθήνα, όπου εγκαταστάθηκε για να σπουδάσει μαθηματικά. Στα πρώτα κείμενά του («μυθιστορήματα επαρχιακών ηθών», όπως τα χαρακτήριζε ο ίδιος), τοποθετούσε τη δράση στη Ζάκυνθο. Το θέμα γύρω από το οποίο συνήθως περιστρέφονται τα κείμενα αυτά είναι οι διαμάχες ανάμεσα στους ευγενείς και τους αστούς της Ζακύνθου στα τέλη του 19ου αιώνα, με αποτέλεσμα την τελική επικράτηση των αστών. Αργότερα έγραψε «αθηναϊκά» μυθιστορήματα που είχαν βασικό θέμα τους τα προβλήματα του αστικού πληθυσμού. Είναι ο πρώτος λογοτέχνης που μετέφερε τις ιστορίες των έργων του από το χωριό στην πόλη, από τη ζωή της υπαίθρου στην αστική ζωή γράφοντας τα πρώτα ελληνικά αστικά διηγήματα και μυθιστορήματα και θεωρήθηκε ο εισηγητής της αστικής πεζογραφίας στην Ελλάδα. Στα έργα του ενδιαφέρεται να παρουσιάσει με τρόπο ρεαλιστικό την κοινωνία και τις συγκρούσεις ανάμεσα στις τάξεις. Ο έρωτας αποτελεί κεντρικό θέμα τους και τα κύρια πρόσωπα είναι συνήθως γυναίκες. Αυτό φαίνεται και από τους τίτλους αρκετών από αυτά: Μαργαρίτα Στέφα (1893), Λάουρα (1915), Αναδυομένη (1925), Τερέζα Βάρμα Δακόστα (1925).

Ο συγγραφέας, που ζούσε αποκλειστικά από την πένα του, έγραψε ένα πλήθος έργα, καθώς και άρθρα, κριτικές, χρονογραφήματα και πολλά θεατρικά έργα. Η πληθωρική παραγωγή του Ξενοπούλου, όπως παρατήρησαν οι κριτικοί, έβλαψε την ποιότητα του έργου του, το οποίο συχνά παρουσιάζει σημάδια προχειρότητας. Οι κριτικοί όμως του αναγνώρισαν παράλληλα την αφηγηματική ευχέρεια, την παρατηρητικότητα και την άψογη τεχνική του συγγραφέα. Ανάμεσα σε αυτά ξεχώρισε η **τριλογία των μυθιστορημάτων** Πλούσιοι και φτωχοί (1919), Τίμιοι και άτιμοι (1921) και Τυχεροί και άτυχοι (1924), όπου ο συγγραφέας προβληματίζεται πάνω σε κοινωνικά θέματα και το κατορθώνει με επιτυχία. Γύρω στο 1900 επηρεασμένος από τον θεατρικό συγγραφέα Ερρίκο Ίψεν (H. Ibsen) ο Ξενοπούλος έδωσε και τα πρώτα του δράματα (βλ. παρακάτω στο «Θέατρο»).

3.5. Η ΓΕΝΙΑ ΤΟΥ 30'. ΥΠΕΡΡΕΑΛΙΣΜΟΣ. ΈΛΛΗΝΕΣ ΝΟΜΠΕΛΙΣΤΕΣ ΣΤΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ.

Покоління 30-их. Сюрреалізм. Літератори Нобелівські лауреати.

Εισαγωγή. Η ποίηση μέχρι το 1930 Μέσα στην πρώτη δεκαετία του 20ού αιώνα εμφανίζονται ποιητές που ανανέωσαν την παράδοση αλλά δεν αποτέλεσαν μια συγκεκριμένη σχολή, καθώς ο καθένας τους είχε τα δικά του χαρακτηριστικά. Ανάμεσά τους ξεχωριστή είναι η παρουσία του Κωνσταντίνου Καβάφη, ποιητή που επρόκειτο να ασκήσει ισχυρότατη και διαρκή επίδραση.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΒΑΦΗΣ (1863-1933) είναι από τους σημαντικότερους ποιητές, του οποίου η ποίηση ενέπνευσε τόσο τους Έλληνες, όσο και τους ξένους ομοτέχνους του. Η απήχηση της ποίησής του έγινε αισθητή κυρίως από τη δεκαετία του '60 και μετά, όταν μεταφράστηκε εκτεταμένα στις μείζονες δυτικές γλώσσες (στα αγγλικά το 1952 και το 1961, στα γερμανικά το 1953, στα γαλλικά το 1958, στα ιταλικά το 1961, στα ισπανικά το 1964). Η έρευνα έδειξε ότι ο Καβάφης έχει αποκτήσει το κύρος και την αίγλη ενός παγκόσμιου ποιητή. Το έργο του

Σήμερα η ποίησή του όχι μόνο έχει επιβληθεί στην Ελλάδα, αλλά και κατέλαβε μία εξέχουσα θέση στην όλη ευρωπαϊκή ποίηση, ύστερα από τις μεταφράσεις των ποιημάτων του στα γαλλικά, αγγλικά και γερμανικά. Από καιρό έχει φιλοτεχνηθεί προτομή του Καβάφη, με την προοπτική να στηθεί στην Αλεξάνδρεια, χωρίς ακόμα η ιδέα να πραγματοποιηθεί. Ο Καβάφης έγραψε 154 ποιήματα, καθώς και γύρω στα είκοσι νεανικά, σε ρομαντική καθαρεύουσα, τα οποία αργότερα αποκήρυξε.

Το περιεχόμενο των ποιημάτων Ο ίδιος είχε κατατάξει τα ποιήματά του σε τρεις κατηγορίες:

- τα ιστορικά,
- τα φιλοσοφικά και
- τα ηδονικά ή αισθησιακά.

Τα ιστορικά ποιήματα εμπνέονται κυρίως από την ελληνιστική περίοδο, και στα περισσότερα έχει εξέχουσα θέση η Αλεξάνδρεια. Αρκετά άλλα προέρχονται από την ελληνορωμαϊκή αρχαιότητα και το βυζάντιο, χωρίς να λείπουν και ποιήματα με μυθολογικές αναφορές (πχ Τρώες). Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι ο Καβάφης δεν εμπνέεται καθόλου από το πρόσφατο ιστορικό παρελθόν, δηλαδή την επανάσταση του '21, αλλά ούτε και από την κλασική αρχαιότητα. Οι περίοδοι που επιλέγει είναι περίοδοι παρακμής ή μεγάλων αλλαγών και οι περισσότεροι ήρωές του είναι "ηττημένοι".

Στα αισθησιακά ποιήματα, που είναι και τα πιο λυρικά, κυριαρχεί η ανάμνηση και η αναπόληση. Αυτό που προκαλεί τα συναισθήματα δεν είναι το παρόν, αλλά το παρελθόν, και πολύ συχνά ο οραματισμός.

Τα φιλοσοφικά ποιήματα ονομάζονται από άλλους "διδασκτικά". Ο Ε.Π. Παπανούτσος τα διαίρεσε στις εξής ομάδες: ποιήματα με "συμβουλές προς ομοτέχνους", δηλαδή ποιήματα για την ποίηση, και ποιήματα που πραγματεύονται άλλα θέματα, όπως το θέμα των Τειχών, την έννοια του χρέους (Θερμοπύλες), της ανθρώπινης αξιοπρέπειας (Απολείπειν ο Θεός Αντώνιον), της μοίρας κ.α.

Η μορφή των ποιημάτων Η γλώσσα και η στιχουργική μορφή των ποιημάτων του Καβάφη ήταν ιδιόρρυθμες και πρωτοποριακές για την εποχή. Τα βασικά χαρακτηριστικά τους είναι:

ιδιότυπη γλώσσα, μείγμα καθαρεύουσας και δημοτικής, με ιδιωματικά στοιχεία της Κωνσταντινούπολης

εξαιρετικά λιτός λόγος, με ελάχιστα επίθετα (όσα υπάρχουν έχουν πάντα ιδιαίτερη σημασία, δεν είναι ποτέ συμβατικά, κοσμητικά επίθετα)

ουδέτερη γλώσσα, σχεδόν πεζολογική, μακριά από τις ποιητικές συμβάσεις της εποχής. Η γλώσσα δεν αποκαλύπτει τα συναισθήματα
 εξαιρετικά σύντομα ποιήματα
 ιαμβικός ρυθμός αλλά τόσο επεξεργασμένος που συχνά είναι δύσκολο να διακριθεί
 σχεδόν ολοκληρωτική απουσία ομοιοκαταληξίας
 ιδιαίτερη σημασία στα σημεία στίξης: παίζουν ρόλο για το νόημα (πχ ειρωνεία) ή λειτουργούν ως οδηγίες απαγγελίας (πχ χαμήλωμα του τόνου της φωνής στις παρενθέσεις).

Τα πιο χαρακτηριστικά από τα ποιήματά του είναι τα: Τα τείχη, Τα παράθυρα, Τρώες, Κεριά, Περιμένοντας τους βαρβάρους, Ιθάκη, Θεομοπύλες, Φωνές, Απολείπειν ο θεός Αντώνιον και η Η σατραπεία.

Η ΓΕΝΙΑ ΤΟΥ ΤΡΙΑΝΤΑ δημιούργησε μέσα σε ένα πνευματικό κλίμα που το χαρακτηρίζει από τη μια η ανανέωση της ποίησης και από την άλλη οι αναζητήσεις στο χώρο της πεζογραφίας. Τα ρεύματα του υπερρεαλισμού και του μοντερνισμού επηρεάζουν τους λογοτέχνες της περιόδου, ενώ κάποιοι πεζογράφοι εξακολουθούν να χρησιμοποιούν το ρεαλισμό. **Οι ποιητές υιοθετούν τον ελεύθερο στίχο και οι πεζογράφοι εγκαταλείπουν το διήγημα και καλλιεργούν το μυθιστόρημα.** Μεγάλοι ποιητές της περιόδου αναδείχθηκαν ο Γιώργος Σεφέρης, ο Οδυσσέας Ελύτης, ο Γιάννης Ρίτσος κ.ά., ενώ σπουδαίοι πεζογράφοι ο Μυριβήλης, ο Θεοτοκάς, ο Πολίτης, ο Καραγάτσης, ο Τερζάκης.

Ο όρος «Γενιά του Τριάντα» χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από την ομάδα των νεοτεριστών ποιητών και μυθιστοριογράφων που συνεργάστηκαν στην έκδοση του περιοδικού **Τα Νέα Γράμματα** (1935-1944). Οι λογοτέχνες που εντάσσονται στη γενιά αυτή εμφανίζονται στα γράμματα από το 1928 έως το 1935 περίπου. Οι λογοτέχνες της Γενιάς του Τριάντα δηλώνουν ευθύς εξαρχής και με κάθε τρόπο, μέσα από τα κείμενά τους, την έντονη διαφοροποίησή τους από τους λογοτέχνες που προηγήθηκαν καθώς και την πεποίθηση πως φέρνουν κάτι καινούριο στο χώρο της λογοτεχνίας. Μάλιστα η λέξη νέο παρουσιάζεται πολύ συχνά στους τίτλους άρθρων και των λογοτεχνικών περιοδικών, δίνοντας το στίγμα αυτής της γενιάς, ενώ γύρω από τους ποιητές και τους πεζογράφους υπάρχουν και αρκετοί κριτικοί της λογοτεχνίας που υποστηρίζουν και προβάλλουν **τον ανανεωτικό χαρακτήρα** που έχουν τα κείμενα των συγκεκριμένων δημιουργών.

Ο μοντερνισμός εμφανίστηκε τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα αμφισβητώντας τις παραδοσιακές αισθητικές αξίες και επηρεάζοντας όλες τις μορφές της τέχνης με εκπροσώπους στην ποίηση το Γάλλο Αρθούρο Ρεμπώ (Arthur Rimbaud), το Βρεταννό Θ.Σ. Έλιοτ (T.S. Eliot), τον Αμερικανό Έζρα Πάουντ (Ezra Pound) και τον Ιρλανδό Γέητς (W.B. Yeats) και στην πεζογραφία το Γάλλο Αντρέ Ζιντ (André Gide), την Αγγλίδα Βιρτζίνια Γουλφ (Virginia Woolf) και το διάσημο για το έργο του Οδυσσέας (Ulysses) Ιρλανδό Τζέιμς Τζόις (James Joyce). Τα βασικά χαρακτηριστικά του

μοντερνισμού είναι κυρίως η κατάργηση της παραδοσιακής μορφής, της ομοιοκαταληξίας και του μέτρου, οι πρωτότυποι συνδυασμοί λέξεων, η υπαινικτική χρήση της γλώσσας.

Ο υπερρεαλισμός υπήρξε μεγάλο πρωτοποριακό κίνημα που δεν περιορίστηκε στη λογοτεχνία αλλά αναπτύχθηκε σε όλες τις τέχνες. Εμφανίστηκε το 1924 στη Γαλλία με αρχηγό τον Αντρέ Μπρετόν (André Breton) και εκπροσώπους τους ποιητές Πωλ Ελύαρ (Paul Éluard), Λουί Αραγκόν (Louis Aragon) κ.ά., τους ζωγράφους Max Ernst, Salvador Dalí κ.ά. Οι υπερρεαλιστές επηρεάζονται από την ψυχανάλυση και χρησιμοποιούν τα διδάγματα του συμβολισμού. Πιστεύουν ότι ο άνθρωπος πρέπει να ξεφεύγει από την καθημερινή πραγματικότητα χρησιμοποιώντας τη φαντασία, την τύχη, το όνειρο και το ασυνείδητο. Στη λογοτεχνία οι υπερρεαλιστές καλλιέργησαν κυρίως την ποίηση με απόλυτη ελευθερία στο λεξιλόγιο και στη στιχουργική.

Στην Ελλάδα ο υπερρεαλισμός υιοθετήθηκε από σημαντικούς ποιητές όπως ο **Εμπειρικός**, ο **Εγγονόπουλος**, ο **Γκάτσος** αλλά και ο **Ελύτης** στις πρώτες του ειδικά συλλογές.

Είναι φανερό πως τους νέους λογοτέχνες δεν ικανοποιούσε η υιοθέτηση της παράδοσης, που είχε δημιουργηθεί από τους προηγούμενους και αναζητούσαν δρόμους οι οποίοι θα άνοιγαν καινούριους ορίζοντες τόσο στην ποίηση, όσο και στην πεζογραφία. Έτσι στο χώρο της ποίησης **εγκαταλείπουν τις παραδοσιακές στιχουργικές φόρμες και περνούν στον ελεύθερο στίχο**. Από την άλλη πλευρά, στην πεζογραφία, **εγκαταλείπουν το διήγημα και στρέφονται στην καλλιέργεια ενός πιο σύνθετου είδους, όπως είναι το μυθιστόρημα**. Το ρεύμα του μοντερνισμού επιδρά σε ποιητές και πεζογράφους, αν και αρκετοί από τους δεύτερους παραμένουν πιστοί στο ρεαλισμό. Ο υπερρεαλισμός πάλι ασκεί αποφασιστική επίδραση στην ανανέωση της ελληνικής ποίησης αυτή την εποχή.

Το κύριο χαρακτηριστικό αυτής της γενιάς, ωστόσο, είναι η προσπάθεια να ενσωματωθούν στα αμιγώς πρωτοποριακά και στοιχεία από την ελληνική παράδοση.

ΕΛΛΗΝΕΣ ΝΟΜΠΕΛΙΣΤΕΣ

ΠΙΩΡΓΟΣ ΣΕΦΕΡΗΣ Από τους σημαντικότερους ποιητές της Γενιάς του Τριάντα είναι ο Γιώργος Σεφέρης (1900-1971). Ο ποιητής (Γεώργιος Σεφεριάδης) γεννήθηκε στη Σμύρνη, αλλά το 1914 εγκαταστάθηκε στην Αθήνα. Από τα δεκαοκτώ του χρόνια, οπότε έφυγε για να σπουδάσει νομικά στο Παρίσι, ο Σεφέρης ως διπλωμάτης έζησε το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του μακριά από την Ελλάδα.

Στα ελληνικά γράμματα ο Σεφέρης εμφανίζεται το 1931 με τη συλλογή **Στροφή**. Αν και στα ποιήματα της συλλογής αυτής επιβιώνουν οι παραδοσιακοί στιχουργικοί τρόποι, όπως η ομοιοκαταληξία και το μέτρο, γίνεται φανερή μια διαφοροποίηση του ποιητή από την ποίηση της γενιάς του 1920. Στα ποιήματα αυτά διακρίνεται η επίδραση που δέχτηκε ο ποιητής από τον Πωλ Βαλερύ (Paul Valéry), έναν από τους σημαντικότερους Γάλλους εκπροσώπους της καθαρής ποίησης, του συμβολισμού στην πιο καθαρή του μορφή. Η πυκνότητα και η αμφισημία, που, σύμφωνα με τους κριτικούς, δημιουργούν την εντύπωση μιας ποίησης «σκοτεινής και δύσκολης», χαρακτηρίζουν αυτά τα κείμενα και παράλληλα αποτελούν ένα καινούριο στοιχείο για την ελληνική ποίηση αυτή την εποχή. Στο ίδιο πλαίσιο θα κινηθεί και η

επόμενη συλλογή με τον τίτλο Στέρνα (1932). Στα δύο αυτά ποιητικά έργα του ο Σεφέρης δείχνει ότι έχει κατακτήσει τους παραδοσιακούς τρόπους και ετοιμάζεται να περάσει στο επόμενο στάδιο που είναι ο ελεύθερος στίχος.

Τα θέματα που θα τον απασχολήσουν στη συνέχεια στην ποιητική του δημιουργία είναι ήδη φανερά. Ένα από αυτά είναι ο έρωτας που διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη ζωή του ανθρώπου. Ένα δεύτερο είναι η ελληνική ιστορική παράδοση, που αποτελεί, για το Σεφέρη, βασικό στοιχείο της ελληνικότητας. Η αξιοποίηση των τοπικών παραδόσεων και του ιστορικού παρελθόντος ενός λαού αποτελούν κύρια χαρακτηριστικά του κινήματος του μοντερνισμού ο οποίος μέσα στο διεθνές και το κοσμοπολιτικό στοιχείο εντάσσει και το διαφορετικό: αυτό που περιλαμβάνουν οι τοπικές παραδόσεις των χωρών. Έτσι, με τη συλλογή *Μυθιστόρημα*, ο Σεφέρης το 1935 περνά στον ελεύθερο στίχο και συγχρόνως δείχνει να επηρεάζεται εντονότερα από τον μοντερνισμό και ειδικότερα από την ποίηση του Έλιοτ. Δεν είναι τυχαίο ότι την επόμενη χρονιά μετέφρασε στα ελληνικά την Έρημη χώρα του Βρετανού ποιητή. Από τη μουσική υποβλητικότητα της καθαρής ποίησης του Βαλερύ ο Σεφέρης στρέφεται στα αντιλυρικά στοιχεία του μοντερνισμού του Έλιοτ. Οι λέξεις που χρησιμοποιεί στη νέα του συλλογή αντλούνται από το συνηθισμένο, καθημερινό λεξιλόγιο και το ύφος του θυμίζει έντονα τον προφορικό λόγο.

Θα ακολουθήσουν οι συλλογές *Ημερολόγιο Καταστρώματος Α'* (1940) και τον ίδιο χρόνο το *Τετράδιο Γυμνασμάτων*, στο οποίο συγκεντρώνει ποιήματα που δεν είχε εντάξει στις προηγούμενες συλλογές. Ο απαισιόδοξος τόνος, η μελαγχολική διάθεση την οποία κάποιοι μελετητές ονόμασαν καημό και η συσχέτιση του μυθολογικού και ιστορικού παρελθόντος με το παρόν του Ελληνισμού παραμένουν τα σταθερά σημεία αναφοράς και στις επόμενες συλλογές. Ξεχωρίζει το *Ημερολόγιο Καταστρώματος Γ'*, όπου ο ποιητής εμπνέεται από την Κύπρο.

Για το Γιώργο Σεφέρη σταθερή φροντίδα υπήρξε **η σπουδή της γλώσσας**. Οι *Δοκιμές* του (1944) είναι γεμάτες από αναφορές σε θέματα γλώσσας, ενώ οι μεταφράσεις του διακρίνονται για το σεβασμό στην αξία της γλώσσας και την αγάπη του σε αυτήν. «Για κοιτάξετε», γράφει το 1941 στις «Σημειώσεις για μια ομιλία σε παιδιά», «πόσο θαυμάσιο πράγμα είναι να λογαριάζει κανείς πως, από την εποχή που μίλησε ο Όμηρος ως τα σήμερα, μιλούμε, ανασαίνουμε και τραγουδούμε με την ίδια γλώσσα». Ο Σεφέρης μεταφράστηκε νωρίς και τα έργα του κυκλοφορούν από χρόνια σε όλες τις «μείζονες» γλώσσες του κόσμου. **Είναι ο πρώτος Έλληνας που τιμήθηκε, το 1963, με το βραβείο Νόμπελ λογοτεχνίας**. Η κηδεία του στις 22 Σεπτεμβρίου 1971 μετατράπηκε στην πρώτη μαζική εκδήλωση κατά της δικτατορίας.

ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΕΛΥΤΗΣ Ο υπερρεαλισμός απελευθερώνει, στην αρχή της ποιητικής του δημιουργίας, και τον Οδυσσέα Ελύτη (1911-1996). Ο ποιητής (Οδυσσέας Αλεπουδέλης) γεννήθηκε στο Ηράκλειο Κρήτης, είχε όμως καταγωγή από τη Μυτιλήνη. Μαθητής ακόμα εκδηλώνει τα πρώτα πνευματικά του ενδιαφέροντα. Στα

δεκάξι του διαβάζει ελληνικά και γαλλικά βιβλία και γνωρίζει την ποίηση του Καβάφη. Το 1929 είναι η χρονιά που πραγματοποιείται η μεγάλη του στροφή στην ποίηση. Διαβάζει Ελυάρ και Λόρκα και ανακαλύπτει τον υπερρεαλισμό. Το 1934 γράφει τα Πρώτα ποιήματα που αργότερα θα παρουσιαστούν στους Προσανατολισμούς (1939). Την επόμενη χρονιά, το 1935, θα γνωρίσει τον Ανδρέα Εμπειρικό και θα ταξιδέψουν μαζί στη Μυτιλήνη. Εκεί θα ανακαλύψει τη ζωγραφική του Θεόφιλου, από την οποία θα επηρεαστεί ιδιαίτερα. Την ίδια χρονιά μέσω του ποιητή Σαραντάρη συναντά τους Σεφέρη, Κατσίμπαλη, Θεοτοκά και Καραντώνη που εκδίδουν το περιοδικό Νέα Γράμματα. Στο 11ο τεύχος του περιοδικού αυτού, που, όπως είδαμε, φιλοξένησε στις σελίδες του τους περισσότερους λογοτέχνες της Γενιάς του '30, θα δημοσιεύσει μια σειρά ποιημάτων με το ψευδώνυμο «Ελύτης».

Από το 1935 ως το 1940 ο Οδυσσέας Ελύτης δημοσίευσε κείμενα που ανακινούσαν **το ζήτημα του υπερρεαλισμού στην Ελλάδα**, ζήτημα που είχε προκύψει με την «Υψικάμινο» του Ανδρέα Εμπειρικού. Η ιδιαιτερότητα της ποιητικής του φωνής θα επιβεβαιωθεί με την έκδοση της συλλογής Ήλιος ο πρώτος (1943). Ενώ ο Γιώργος Σεφέρης ανανεώνει την ελληνική ποίηση επηρεασμένος από το συμβολισμό, ο Οδυσσέας Ελύτης γράφει έχοντας αφομοιώσει τα πιο ουσιώδη στοιχεία του υπερρεαλισμού.

Ο ποιητής, που υπηρέτησε ως έφεδρος αξιωματικός στον ελληνοϊταλικό πόλεμο, το 1945 δημοσίευσε στο περιοδικό Τετράδιο το Άσμα ηρωικό και πένθιμο για τον χαμένο ανθυπολοχαγό της Αλβανίας. Ο νεκρός ήρωας ανασταίνεται μέσα στην ανοιξιάτικη ελληνική φύση. Ο πόλεμος συγκλονίζει τον ποιητή, ο οποίος μεταφέρει την ποίησή του περισσότερο από το εγώ στο εμείς και ενδιαφέρεται όλο και περισσότερο για το ελληνικό ιστορικό παρελθόν.

Το έργο όμως που απασχόλησε περισσότερο την ελληνική αλλά και την ξένη κριτική, ένα έργο που μεταφράστηκε σε πολλές γλώσσες και έγινε ιδιαίτερα αγαπητό στο κοινό με τη βοήθεια της μελοποίησης αποσπασμάτων του από το Μίκη Θεοδωράκη, είναι αναμφίβολα **το Άξιόν εστι** (1959). Το σημαντικότερο γνώρισμα του Άξιόν εστι είναι η μελετημένη αρχιτεκτονική που διακρίνει τα τρία μέρη του έργου (**Η Γένεσις – Τα Πάθη – Το Δοξαστικόν**), όπου αφθονούν εκφραστικοί τρόποι από την ορθόδοξη εκκλησιαστική παράδοση και γίνεται φανερή η σύνδεση του ιστορικού παρελθόντος του ελληνισμού με το παρόν. Με το έργο αυτό, στο οποίο ο ποιητής κατορθώνει να εκφράσει ποιητικά τα πιο γόνιμα στοιχεία της νεοελληνικής παράδοσης αρχίζει η ώριμη περίοδος στην ποίηση του Ελύτη.

Στη συνέχεια ο ποιητής δημοσίευσε μικρότερες ποιητικές συλλογές (Το Φωτόδεντρο και η δέκατη τέταρτη ομορφιά, Τα Έτεροθαλή, Ο μικρός Ναυτίλος, Ιδιωτική Οδός, Τρία ποιήματα με σημαία ευκαιρίας). Οι μεταφράσεις του ξένων ποιητών (Ρεμπώ, Ελυάρ, Μαγιακόφσκι κ.ά.) συγκεντρώθηκαν σε τόμο με τίτλο Δεύτερη γραφή (1971) και τα πεζά του δοκίμια στον τόμο Ανοιχτά χαρτιά (1971) και Εν

Λευκώ (1992). Εδώ περιέχονται οι μελέτες του για τον Κάλβο, τον Παπαδιαμάντη, το Θεόφιλο κ.ά.

Η αναγνώριση του Ελύτη σε διεθνές επίπεδο έγινε το Δεκέμβριο του 1979, όταν του απονεμήθηκε το βραβείο Νόμπελ λογοτεχνίας.

Σε ένα διαφορετικό ιδεολογικό κλίμα από τους προηγούμενους κινείται άλλος ένας εκπρόσωπος της περιόδου αυτής – **Ο ΓΙΑΝΝΗΣ ΡΙΤΣΟΣ** (1909-1990) – που γεννήθηκε στη Μονεμβασιά και πέρασε δύσκολα τα εφηβικά και νεανικά του χρόνια εξαιτίας των θανάτων του πατέρα και της αδελφής του, της φυματίωσης από την οποία υπέφερε, και της φτώχειας. Πολύ νωρίς εντάχθηκε στο κομμουνιστικό κόμμα, βρίσκοντας στο μαρξισμό ένα στήριγμα και μια ελπίδα. Κατά τα άλλα, στις πρώτες ποιητικές συλλογές είναι φανερές οι επιδράσεις του Καρυωτάκη αλλά και του Βάρναλη, με τον οποίο συγγένευε ιδεολογικά. Ο Ρίτσος είναι ένας πολιτικός ή κοινωνικός ποιητής, ο οποίος πάντα ελπίζει – όπως φαίνεται και από τα έργα του – πως θα δημιουργηθεί ένας καλύτερος κόσμος.

ΓΕΝΙΑ ΤΟΥ 30'. ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ.

ΗΛΙΑΣ ΒΕΝΕΖΗΣ Η οδυνηρή εμπειρία της αιχμαλωσίας αλλά και της οριστικής απώλειας της πατρίδας σημαδεύει και τον Ηλία Βενέζη (ψευδώνυμο του Ηλία Μέλλου, 1904-1973) που γεννήθηκε και αυτός στο Αϊβαλί, όπως ο Κόντογλου. Στα δεκαοκτώ του χρόνια τον συνέλαβαν οι Τούρκοι και τον έστειλαν σε στρατόπεδο καταναγκαστικών έργων, στο εσωτερικό της χώρας, δίνοντας στον καθένα ένα νούμερο. Εκεί χιλιάδες από τους αιχμαλώτους πέθαναν από τις κακουχίες. Όσοι όμως έτυχε να επιβιώσουν, όπως ο νεαρός Βενέζης, στη συνέχεια, στην ανταλλαγή των πληθυσμών που ακολούθησε, τέθηκαν υπό την προστασία του Ερυθρού Σταυρού. Το νούμερο λοιπόν που τους είχε δοθεί, τελικά τους έσωσε. Αυτή η φοβερή περιπέτεια αποτέλεσε το υλικό του πολύ γνωστού αυτοβιογραφικού του μυθιστορήματος, Το νούμερο 31328 (1931). Εδώ ο συγγραφέας μεταφέρει την τραυματική εμπειρία της αιχμαλωσίας, το φόβο του θανάτου, την αγωνία για το αύριο με ένα διαφορετικό τρόπο από εκείνον του Δούκα. Εδώ τα λογοτεχνικά εκφραστικά μέσα αφθονούν και οι παρομοιώσεις είναι συχνά αρκετά επιτηδευμένες. Παρόλο που ο Βενέζης θαύμαζε τον Κόντογλου και το Δούκα στην αναζήτηση του απλού και λιτού ύφους, ο ίδιος, όπως υποστηρίζουν οι μελετητές, δε φαίνεται να θέλει να δώσει με ωμό τρόπο όλα αυτά που έζησε. Έτσι προσπάθησε σε κάποιο βαθμό να αποστασιοποιηθεί, χρησιμοποιώντας συχνά εξεζητημένα λογοτεχνικά μέσα.

Στα έργα που έγραψε στη συνέχεια ο συγγραφέας έστρεψε την έμπνευσή του σε θέματα που περιγράφουν τη χαμένη πατρίδα και σε αναμνήσεις της παιδικής του ηλικίας. Ίσως αυτή η νοσταλγική διάθεση αποτελούσε έναν τρόπο φυγής από την πραγματικότητα που τον πλήγωνε. Έτσι στο μυθιστόρημα *Γαλήνη* (1939) παρουσιάζεται το δράμα μιας ομάδας προσφύγων που προσπαθούν να εγκατασταθούν στον καινούριο τόπο, αντιμετωπίζοντας την καχυποψία των

κατοίκων της περιοχής. Μέσα σε αυτό το εχθρικό πλαίσιο ο τίτλος του έργου ηχεί ειρωνικά. Στην *Αιολική γη* (1943) αυτή η διάθεση για φυγή στο παρελθόν έγινε ακόμα πιο έντονη και έφτασε στα όρια της εξιδανίκευσής του.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΘΕΟΤΟΚΑΣ Από τους πιο καλλιεργημένους συγγραφείς της Γενιάς του Τριάντα και συντάκτης, όπως είδαμε, του μανιφέστου της (*Ελεύθερο πνεύμα*, 1929) ήταν ο Γιώργος Θεοτοκάς (1905-1966), του οποίου το έργο χαρακτηρίζεται από το εκλεπτυσμένο ύφος και την καθαρότητα της διατύπωσης. Γόνος αστικής οικογένειας γεννήθηκε στην Πόλη, όπου τελείωσε το λύκειο και εγκαταστάθηκε οικογενειακά στην Αθήνα, όπου σπούδασε νομικά. Στη συνέχεια ο Θεοτοκάς σταδιοδρόμησε στην Αθήνα ως συνεργάτης της εφημερίδας *Το Βήμα* και του περιοδικού *Εποχές*, ενώ έγινε διευθυντής του Εθνικού Θεάτρου και αργότερα πρόεδρος του διοικητικού συμβουλίου του Κρατικού Θεάτρου Βόρειας Ελλάδας. Ιδιαίτερη περίπτωση υπήρξε *Η Αργώ* (1936), δίτομο έργο που αποτέλεσε μια «τοιχογραφία εποχής». Ο συγγραφέας εδώ μεταφέρει τις ανησυχίες και τις ιδεολογικές συγκρούσεις των νέων μιας φοιτητικής συντροφιάς με το συμβολικό όνομα του μυθικού καραβιού («Αργώ»). Η πλοκή δομείται πάνω στην ιστορία μιας αστικής οικογένειας, που αποτελεί το πλαίσιο, στο οποίο συμπεριλαμβάνονται χαρακτηριστικοί κοινωνικοί τύποι της εποχής. Το μύθο αφηγείται ένας παντογνώστης αφηγητής, ενώ η σύγχρονη ιστορία ενσωματώνεται στη δράση του μυθιστορήματος. Αντίθετα στο *Δαιμόνιο* (1938) αφηγητής είναι ο πρωταγωνιστής που εκθέτει απόψεις και περιστατικά που ο ίδιος βίωσε.

Στα σημαντικά κείμενα του Θεοτοκά ανήκει ο *Λεωνής* (1940), μυθιστόρημα στο οποίο παρουσιάζονται οι ανησυχίες του εφήβου Λεωνή (που είναι προσωπείο του συγγραφέα) με φόντο μια ταραγμένη εποχή. Ο πόλεμος, καταλυτικό γεγονός στη ζωή του ήρωα, τον υποχρεώνει να αντιδράσει μέσω της τέχνης.

Αμέσως μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή ο Γιώργος Θεοτοκάς οραματίστηκε την αναγέννηση του ελλαδικού κόσμου και πάνω απ' όλα της πνευματικής ζωής, παίρνοντας ο ίδιος ενεργό μέρος σε αυτό με τη συγγραφική του δραστηριότητα. Η ανανέωση που οραματίστηκε σήμαινε: ελληνισμός, ορθοδοξία και λαϊκές μορφές πολιτισμού, όπως τα δημοτικά τραγούδια, οι παραδόσεις, ο Μακρυγιάννης. Ο Θεοτοκάς, που είχε μελετήσει τις λογοτεχνικές κατακτήσεις της Ευρώπης, θεωρούσε ότι στο μυθιστόρημα πρέπει κυρίως να προβάλλονται ανάγλυφοι οι ανθρωπinoι χαρακτήρες. Ο ίδιος καλλιέργησε ποικίλα είδη λόγου, διακρίθηκε όμως κυρίως ως δοκιμιογράφος. *Το αφηγηματικό του έργο αποτελείται από πέντε μυθιστορήματα και έναν τόμο διηγημάτων.*

3.6. Η ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ. ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ.

Міжвоєнна доба. Література післявоєнного періоду

Η λογοτεχνία συμπορεύεται με την Ιστορία. Η «σκληρή δεκαετία» (1940-1950) σημαδεύει την ποίηση και την πεζογραφία. Οι ποιητές ζουν στη σκιά των πολιτικών γεγονότων, διαβάζουν τους νεότερικούς ποιητές του Μεσοπολέμου και δεν έχουν ψευδαισθήσεις και οράματα. Οι «κοινωνικοί» ποιητές αξιοποιούν τους μοντερνιστικούς πειραματισμούς. Σημαντικοί ποιητές της εποχής είναι ο Μανόλης Αναγνωστάκης, ο Τίτος Πατρίκιος, ο Άρης Αλεξάνδρου κ.ά. Την περίοδο αυτή εξετάζουμε και την ξεχωριστή περίπτωση του συγγραφέα Νίκου Καζαντζάκη.

Η αρχή της μεταπολεμικής πεζογραφίας τοποθετείται συνήθως στα 1945, χρονιά που τελείωσε ο Β' Παγκόσμιος πόλεμος, ο οποίος όμως στην Ελλάδα συνεχίστηκε με διαλείμματα μέχρι το 1949 σε μια σκληρότερη μορφή: εκείνη του εμφύλιου πολέμου. Η δεκαετία 1940-1950, γνωστή ως «σκληρή δεκαετία», σημαδεύτηκε από τον πόλεμο του '40-'41, την Κατοχή, την Αντίσταση, γεγονότα που δημιούργησαν βαρύ πολιτικό κλίμα, το οποίο κορυφώθηκε με τον Εμφύλιο, την ήττα του αριστερού κινήματος το 1949 και τις συνέπειες που ακολούθησαν: ερείπια, φτώχεια, αστυφιλία, κοινωνικές αναστατώσεις.

ΠΟΙΗΣΗ

Για να μελετήσουν την περίοδο αυτή οι κριτικοί τη διαίρεσαν σε γενιές και μίλησαν για **Πρώτη και Δεύτερη Μεταπολεμική γενιά**, για γενιά του '60, του '70, του '80 κλπ. Η διαίρεση αυτή εξυπηρετεί την κριτική για την ταξινόμηση των λογοτεχνών σε κάποιους που γεννήθηκαν και αντίστοιχα εμφανίστηκαν στα γράμματα στο διάστημα μιας ορισμένης χρονικής περιόδου και έχουν κοινές λογοτεχνικές επιδράσεις και κοινές εμπειρίες. Πρέπει όμως να έχουμε υπόψη μας ότι η ομαδοποίηση στη λογοτεχνία (η διαίρεση σε γενιές και δεκαετίες) είναι σε μεγάλο βαθμό συμβατική και ότι μπορεί να υπάρχουν ομοιότητες, αναλογίες και αντιστοιχίες ανάμεσα στους λογοτέχνες, ο καθένας τους όμως έχει την δική του ξεχωριστή προσωπικότητα που τον διαφοροποιεί από τους άλλους.

Στα μεταπολεμικά χρόνια η ποιητική παραγωγή στην Ελλάδα είναι μεγάλη. Οι ποιητές ζουν μέσα στο κλίμα των πολιτικών γεγονότων και συμπορεύονται με τα πολιτικά πράγματα της εποχής. Η βαριά κληρονομιά που άφησε ο Εμφύλιος δεν τους επιτρέπει να έχουν ψευδαισθήσεις και οράματα. Η ποιητική γενιά που αναπτύχθηκε τότε, καθιερώθηκε ως η **Πρώτη Μεταπολεμική Γενιά**.

Οι περισσότεροι από τους ποιητές της γενιάς αυτής, γεννημένοι ανάμεσα στο 1918 και το 1928, στα χρόνια της Κατοχής ήταν φοιτητές και γαλουχήθηκαν με τους στίχους των ποιητών του Μεσοπολέμου και της Γενιάς του Τριάντα (Καβάφη, Σικελιανού,

Καρυωτάκη, Άγρα, Παπατσώνη, Σεφέρη, Ρίτσου, Ελύτη, Εμπειρικού, Βρεττάκου), των ποιητών δηλαδή που, όπως είδαμε, έγραψαν τα ποιήματά τους σε ελεύθερο στίχο και ακολούθησαν τα νέα ρεύματα που αναπτύχθηκαν στην Ευρώπη ενσωματώνοντάς τα στα ελληνικά δεδομένα.

Πολλοί από τους μεταπολεμικούς ποιητές διάλεξαν την ελεύθερη και δημόσια έκφραση («κοινωνικοί ποιητές»), άλλοι προσπάθησαν να μην απομακρυνθούν από την ποίηση των δεκαετιών του 1920 και του 1930 με την παραδοσιακή τεχνοτροπία. Άλλοι τέλος αξιοποίησαν τους μοντερνιστικούς πειραματισμούς του Κωνσταντίνου Καβάφη, του πρώτου Έλληνα μοντερνιστή ποιητή, ο οποίος στην ποίησή του ανέπλασε με την αναπόληση και την υποβολή τα στοιχεία του παρελθόντος, έτσι ώστε όλα να φαίνονται πως συμβαίνουν τώρα. Νεότερική ποίηση συνέθεσαν πολλοί μεταπολεμικοί ποιητές ειδικότερα στις δεκαετίες του '50 και του '60 αξιοποιώντας τους μοντερνιστικούς πειραματισμούς της Γενιάς του '30.

Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της ποίησης της Πρώτης Μεταπολεμικής Γενιάς

α) Απουσία ηγετικών φυσιογνωμιών: παρά τη μεγάλη ποιητική παραγωγή στην Ελλάδα της μεταπολεμικής περιόδου δεν αναδείχτηκε κάποια ηγετική μορφή. Το γεγονός αυτό οφείλεται, σύμφωνα με τους μελετητές, στη γοητεία που συνέχιζε ακόμα να ασκεί η ποίηση του Μεσοπολέμου και της γενιάς του '30. Την περίοδο αυτή συνεχίζουν να δεσπόζουν στην ποίηση οι ποιητές που στη δεκαετία του '30 υπήρξαν καινοτόμοι: Σεφέρης, Ελύτης, Ρίτσος, Εμπειρικός και Εγγονόπουλος. Από τις νέες ποιητικές φωνές που εμφανίστηκαν η κριτική ξεχώρισε «ώριμα ποιήματα» και όχι «ώριμους ποιητές», όπως γράφτηκε χαρακτηριστικά. Πολλοί από τους ποιητές αυτούς ασκούσαν επίσης τη λογοτεχνική κριτική και αρκετοί ήσαν συνεργάτες ή και διευθυντές περιοδικών. Περιοδικά που φιλοξένησαν την ποίησή τους ήταν κυρίως τα Νέα Γράμματα, η Επιθεώρηση Τέχνης, τα Ελεύθερα Γράμματα και ο Κοχλίας, αλλά και η Νέα Εστία, τα Πειραϊκά Γράμματα, τα Καλλιτεχνικά Νέα και ο Αιώνας μας.

β) Γλωσσική ανανέωση: η ποίηση της Πρώτης Μεταπολεμικής Γενιάς επηρεάστηκε από τη νεοτερικότητα της προηγούμενης γενιάς, της οποίας τα διδάγματα αφομοίωσε. Παρ' όλα αυτά ανανεώθηκε γλωσσικά χωρίς εξάρσεις και ριζοσπαστισμούς. Οι ποιητές χρησιμοποίησαν τη γλώσσα πιο πολύ με την κυριολεκτική της σημασία περιορίζοντας κατά το δυνατόν την αμφισημία. Η ποίησή τους είναι χαμηλών τόνων που επηρεάζεται από το αίσθημα της απώλειας και της διάψευσης. «Η δική μας γενιά, χτυπημένη από παντού, έμεινε ουσιαστικά στις στήλες του περιθωρίου», γράφει ο Μανόλης Αναγνωστάκης.

γ) Θεματολογία: Τα θέματα που χρησιμοποιήθηκαν στην ποίηση της περιόδου προέρχονταν κυρίως από την εμπειρία του αγώνα, της αντίστασης, της φυλακής και της εξορίας. Οι ποιητές στο έργο τους αναπολούσαν τη χαμένη αγωνιστικότητα και εξέφραζαν το αδιέξοδο μέσα στο οποίο βρέθηκαν εγκλωβισμένοι.

Οι ποιητές της περιόδου έχουν διακριθεί σύμφωνα με ορισμένες τάσεις που παρατηρούνται στην ποίησή τους. Πιο συγκεκριμένα διακρίνονται: 1) σε εκείνους που η ποίησή τους έχει κοινωνική πρόθεση, επιδιώκει δηλαδή να παρουσιάσει την ανελέητη πραγματικότητα με τρόπο λιτό και απερίτεχνο (**ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ**) και 2) σε εκείνους των οποίων η ποίηση εκφράζει μια υπαρξιακή αγωνία (**ΥΠΑΡΞΙΑΚΗ (ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ) ΠΟΙΗΣΗ**). Σε αυτούς πρέπει να προστεθούν και οι ποιητές που επιδιώκοντας κάτι το εντελώς νέο καταφεύγουν στους τρόπους του υπερρεαλισμού και των άλλων ανανεωτικών κινημάτων. Η διάκριση ωστόσο αυτή δεν πρέπει να θεωρηθεί απόλυτη, γιατί τα όρια ανάμεσα στις δύο κατηγορίες παραμένουν ασαφή.

Εκπρόσωποι της κοινωνικής ποίησης: Τάσος Λειβαδίτης, Τίτος Πατρίκιος, Μανόλης Αναγνωστάκης, Άρης Αλεξάνδρου, Νίκος Καββαδίας κ.ά.

Εκπρόσωποι της υπαρξιακής ποίησης: Γιώργος Θέμελης, Νίκος Καρούζος, Μίλτος Σαχτούρης, Γιάννης Δάλλας, Γιώργος Βαφόπουλος κ.ά.

ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

Λέγοντας μεταπολεμική πεζογραφία, εννοούμε εκείνη που γράφεται μετά το Β' Παγκόσμιο πόλεμο, ο οποίος αποτελεί μια μεγάλη τομή στην ιστορία. Μετά τον πόλεμο ο κόσμος μοιάζει παράλογος και στην καρδιά των ανθρώπων έχουν εγκατασταθεί η αγωνία και η αβεβαιότητα. Οι Ευρωπαίοι θέλησαν να χτίσουν έναν καινούριο κόσμο, στηριγμένο σε νέες βάσεις τόσο στο πολιτικό όσο και στο πολιτισμικό επίπεδο. Στο κέντρο των συζητήσεων θα βρίσκεται αμέσως μετά τον πόλεμο και περίπου μέχρι το 1960 το φιλοσοφικό ρεύμα του υπαρξισμού, που επηρέασε διάφορους τομείς της ζωής και βέβαια τη λογοτεχνία, η οποία δέχτηκε ανάλογες επιδράσεις από το σουρρεαλισμό (υπερρεαλισμό) και γενικά από τις σχολές εκείνες που βλέπουν το έργο τέχνης σαν ελεύθερη έκφραση της ανθρώπινης πραγματικότητας. Το μυθιστόρημα στην Ευρώπη στρέφεται την περίοδο αυτή προς την ιστορία και τη μυθοπλασία. Βασίζεται στα γεγονότα της ιστορίας και φαίνεται ότι ξαναγυρίζει στην παραδοσιακή του μορφή.

ΝΙΚΟΣ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ Κανείς όμως από τους συγγραφείς αυτής της περιόδου δε γνώρισε τη διεθνή επιτυχία που είχε το έργο του Κρητικού συγγραφέα **Νίκου Καζαντζάκη** (1883-1957), του οποίου τα μυθιστορήματα διαβάστηκαν πολύ και μεταφράστηκαν σε όλες σχεδόν τις γλώσσες (κυρίως το μυθιστόρημά του **Βίος και πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά**, που ολοκληρώθηκε στην Κατοχή και δημοσιεύτηκε στα 1946, όταν ο συγγραφέας ήταν ήδη 63 ετών). Ο Καζαντζάκης έγραψε πάρα πολύ και για πάρα πολλά. Έκανε μεταφράσεις, έγραψε θεατρικά έργα, θέατρο, φιλοσοφία, ταξιδιωτικά και αυτοβιογραφικά κείμενα. Ο ίδιος μέχρι το τέλος της ζωής του συνήθιζε να λέει ότι το σημαντικότερο έργο του είναι η *Οδύσσεια*, ποίημα 33.333 στίχων γραμμένο από το 1924 μέχρι το 1938. Εδώ ο Καζαντζάκης παρακολουθεί τον Οδυσσέα μετά την επιστροφή του στην Ιθάκη και διηγείται τις νέες του περιπέτειες. Η κριτική όμως υποδέχτηκε ψυχρά την *Οδύσσεια* κυρίως λόγω της γλωσσικής δυσκολίας

που παρουσίαζε. Ο Καζαντζάκης από τότε επιδόθηκε με πάθος στο μυθιστόρημα και γνωστός έγινε κυρίως από τα μυθιστορήματά του.

Μέσα από το μυθιστόρημα ο Καζαντζάκης συνεχίζει να αναζητεί τη σωτηρία του ανθρώπου. Ο άνθρωπος που πέρασε την έντονη μεταφυσική αγωνία του μέσα στις είκοσι τέσσερις ραψωδίες της *Οδύσσειάς του* (1938) αποφασίζει τώρα να συγγράψει μια αφηγηματική εποποιία πολλών σελίδων, επιβεβαιώνοντας την αλήθεια ότι το μυθιστόρημα είναι μια μορφή απλοποιημένης και προσιτής σε όλους εποποιίας. Έτσι, ο κόσμος της ηθογραφίας, που γνωρίσαμε στον *Καρκαβίτσα*, το *Θεοτόκη* και τον *Κονδυλάκη*, στα μυθιστορήματα του Καζαντζάκη ανανεώνεται και αναγεννιέται μοναδικά.

Στον *Αλέξη Ζορμπά* προβάλλονται οι πρωτόγονες τεχνικές εργασίας και η σκληρότητα της παραδοσιακής ζωής στην Κρήτη, ενώ παράλληλα το κείμενο διανθίζεται με πολλούς προβληματισμούς. Ο βίος και η πολιτεία του *Αλέξη Ζορμπά* (1946) είναι το πρώτο μιας σειράς επτά μυθιστορημάτων που ο συγγραφέας έγραψε προς το τέλος της ζωής του. Πρόκειται για τα μυθιστορήματα *Ο Χριστός ξανασταυρώνεται* (1948), *Ο καπετάν Μιχάλης* (1950), *Ο τελευταίος πειρασμός* (1951), *Ο φτωχούλης του Θεού* (1952), *Οι αδερφοφάδες* (1954) και τέλος η *Αναφορά στον Γκρέκο*, μια ποιητική αυτοβιογραφία που απευθύνεται στο συμπατριώτη του, διεθνούς φήμης ζωγράφο Δομήνικο Θεοτοκόπουλο. Το έργο αυτό δημοσιεύτηκε μετά το θάνατο του συγγραφέα (1961). Τα μυθιστορήματα του Καζαντζάκη εξελίσσονται στο ιστορικό παρελθόν και έχουν σκηνικό τους τις μικρές αγροτικές κοινότητες που συναντάμε στα μυθιστορήματα του ηθογραφικού ρεαλισμού του τέλους του 19ου αιώνα. Εδώ ανήκει το μυθιστόρημα *Ο Χριστός ξανασταυρώνεται*. Ήρωες εδώ είναι οι κάτοικοι ενός χωριού που αναπαριστούν τα πάθη του Χριστού αυτοσχεδιάζοντας ο καθένας το ρόλο του. Τα γεγονότα, παρόλο που απέχουν χρονικά από την εποχή που γράφεται το μυθιστόρημα, παραπέμπουν στον Εμφύλιο. Το ίδιο συμβαίνει και στις *Αδερφοφάδες*, το μυθιστόρημα που έγραψε ο Καζαντζάκης ένα χρόνο αργότερα. Ακρογωνιαίος λίθος της σύλληψης αυτών των μυθιστορημάτων είναι ο Εμφύλιος. Από τα υπόλοιπα μυθιστορήματα *Ο τελευταίος πειρασμός*, που έχει ως βασικό θέμα του το Χριστό, γέννησε αντιδράσεις κυρίως από τους εκκλησιαστικούς κύκλους.

Στα μυθιστορήματά του ο Νίκος Καζαντζάκης ερμηνεύει αλληγορικά, πολιτικά και φιλοσοφικά τα ήθη της ελληνικής υπαίθρου, ενός κόσμου που τη στιγμή αυτή έχει αρχίσει να εξαφανίζεται. Η γλώσσα του είναι δημοτική, ιδιότυπη με πολλούς γλωσσικούς ιδιωτισμούς, νεολογισμούς και εξεζητημένες εκφράσεις που πολλοί τις θεώρησαν επιτηδευμένες. Όλα αυτά όμως αντισταθμίζονται από τις εξαιρετικές περιγραφές και τη δύναμη των σκηνών, όπου ο αναγνώστης παρακολουθεί με μεγάλο ενδιαφέρον την αντιπαράθεση χαρακτήρων και συνειδήσεων.

ΚΩΣΤΑΣ ΤΑΧΤΣΗΣ Στο καθημερινό πλαίσιο της πόλης θα κινηθεί και ο **Κώστας Ταχτσής** (1927-1988) στο πετυχημένο του μυθιστόρημα *Το τρίτο στεφάνι* (1962). Στο έργο αυτό ο Ταχτσής θα χρησιμοποιήσει σκηνογραφία αποκλειστικά αστική. Μέσα από την εμπειρία των δύο ηρωίδων του, ο συγγραφέας, με ζωντανό ύφος, έντονη

αίσθηση του χιούμορ και προφορικότητα, καταδείχνει ότι οι άνθρωποι δεν είναι τελικά παρά θύματα των κοινωνικών συμβάσεων που καθορίζουν τη συμπεριφορά τόσο των ίδιων, όσο και των οικογενειών τους.

ΣΤΡΑΤΗΣ ΤΣΙΡΚΑΣ Νεότερη μορφή έδωσαν στο ελληνικό μυθιστόρημα ο **Στρατής Τσίρκας** (1911-1980), ο οποίος επιβλήθηκε ως πεζογράφος με την τριλογία του *Ακυβέρνητες Πολιτείες* (1960-1965). Η τριλογία αποτελείται από τρία μυθιστορήματα: *Η λέσχη*, με χώρο δράσης την Ιερουσαλήμ, *Η Αριάγνη*, με χώρο δράσης το Κάιρο και *Η Νυχτερίδα* με σκηνικό την Αλεξάνδρεια. Ο Τσίρκας, που γεννήθηκε στην Αίγυπτο και δημοσίευσε τα βιβλία του πριν από τον Πρώτο Παγκόσμιο πόλεμο, εμπνέεται από μια ολόκληρη εποχή.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΣΑΜΑΡΑΚΗΣ (1919-2003) οφείλει την επιτυχία του στην παγκοσμιότητα των ηρώων του. Τα πρόσωπα των μυθιστορημάτων του Σαμαράκη αντιπροσωπεύουν το σύγχρονο άνθρωπο που συνθλίβεται από τους μηχανισμούς του κράτους και την αδιαφορία. Το έργο του περιλαμβάνει μερικές συλλογές διηγημάτων (*Ζητείται ελπίς*, 1954, *Αρνούμαι*, 1961, *Το διαβατήριο*, 1973) και ένα μυθιστόρημα, *Το λάθος* (1965). Το τελευταίο εξελίσσεται σε μια φανταστική χώρα, που όμως έχει πολλές ομοιότητες με την Ελλάδα της εποχής, όπου ο φόβος του κομμουνιστικού κινδύνου ευνοεί την κατασκοπεία και η δολοφονία του βουλευτή της Αριστεράς Γρηγόρη Λαμπράκη (1963) προαναγγέλλει ένα επικείμενο πραξικόπημα. Την ίδια στιγμή η λογοτεχνία στην Ευρώπη επηρεάζεται από τον κινηματογράφο, που γίνεται από πολλούς αντικείμενο μίμησης. Οι συγγραφείς προσπαθούν να γράφουν στη γλώσσα των απλών ανθρώπων στην απλούστερη μορφή της. Την τεχνική αυτή ακολούθησε και ο Σαμαράκης στα έργα του, που έγιναν πολύ δημοφιλή, καθώς έχουν ελεύθερο και σκωπτικό ύφος (στερεότυπες εκφράσεις, επαναλήψεις, ξένες λέξεις). Η απλή υπόθεση αλλά και το απλό ύφος αντιπροσώπευε για τους αναγνώστες της εποχής μια καινοτομία που αγαπήθηκε.

3.7. Η ΓΕΝΙΑ ΤΟΥ 70'-80'. ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Покоління 70х – 80х. Сучасна література

Η λογοτεχνική δεκαετία του 1960 (Δεύτερη Μεταπολεμική Γενιά)

Η περίοδος χαρακτηρίζεται από πολιτική **αστάθεια και μεταβατικότητα**. Τα ιστορικά γεγονότα συνεχίζουν να σημαδεύουν τη λογοτεχνία. Η σκιά της Πρώτης Μεταπολεμικής Γενιάς είναι ακόμη έντονη. Παράλληλα όμως οι λογοτέχνες

διαφοροποιούνται μέσα από την αμφισβήτηση. Ανάμεσά τους ξεχωρίζουν η Κική Δημουλά, ο Ντίνος Χριστιανόπουλος, ο Μένης Κουμανταρέας κ.ά.

ΠΟΙΗΣΗ Γύρω στα 1960 εμφανίζεται μια νέα γενιά ποιητών που συνεχίζουν σε μικρότερη κλίμακα την παράδοση των πρώτων μεταπολεμικών ποιητών, αλλά παράλληλα διαφοροποιούνται από την προηγούμενη γενιά προχωρώντας προς την κατεύθυνση της αμφισβήτησης και της διαμαρτυρίας. Η γενιά αυτή αναπτύσσεται μέσα σε ένα χώρο όπου διακρίνονται ακόμη τα ίχνη της Γενιάς του Τριάντα (που εξακολουθεί να κάνει αισθητή την παρουσία της), ενώ παράλληλα η Πρώτη Μεταπολεμική Γενιά στη διάρκεια αυτής της δεκαετίας βρίσκεται στη δημιουργικότερη και παραγωγικότερη στιγμή της.

Πρόκειται για μια μεταβατική περίοδο που οδηγεί στη νέα ποιητική γενιά του 1970, η οποία θα φέρει μια νέα ποιητική καρποφορία. Οι ποιητές της μεταβατικής αυτής περιόδου γεννήθηκαν όλοι ανάμεσα στο 1929 και το 1940 και αυτό είναι, σύμφωνα με τους μελετητές, το ασφαλέστερο κριτήριο για τη χάραξη των ορίων αυτής της γενιάς. Πρόκειται επομένως για ποιητές που γύρω στα 1940 διανύουν την τρυφερή παιδική ηλικία τους, πράγμα που σημαίνει ότι ο Αλβανικός πόλεμος, η Κατοχή και η Αντίσταση είναι κυρίως τα τραυματικά γεγονότα που σημαδεύουν τη μνήμη τους.

Χαρακτηριστικά της ποιητικής γενιάς του '60:

1. Οι ποιητές της γενιάς του '60 εμφανίζονται ως «ηττημένοι» χωρίς, ωστόσο, να έχουν δώσει κάποια μάχη (ένοπλη ή ιδεολογική). Αισθάνονται να τους βαραίνει η αποπνικτική ατμόσφαιρα ενός εφιάλτη, καθώς έχουν βιώσει παθητικά τις τραυματικές μνήμες μιας ταραγμένης εποχής.

2. Ζουν σε μια πραγματικότητα που δεν μπορεί να προσφέρει τίποτε στην αγωνιστική τους διάθεση, με αποτέλεσμα να ωθούνται στην εσωστρέφεια, την ενδοσκόπηση και την εξομολόγηση.

3. Τα ποιήματά τους εκφράζουν φόβο, απόγνωση, αίσθηση αποτυχίας και ήττας. Οι μελετητές παρατήρησαν ότι η Δεύτερη Μεταπολεμική Γενιά παρουσιάζει αντιστοιχίες με τους ποιητές της δεκαετίας του '20 (οι οποίοι σημαδεμένοι από την Μικρασιατική καταστροφή αποτέλεσαν μια «χαμένη γενιά»). Γι' αυτό και στα ποιήματα της περιόδου εμφανίζεται έντονη η επίδραση της ποίησης του Καρυωτάκη.

4. Ο φόβος, η αποξένωση και η στέρηση έγιναν οι αιτίες της διαμαρτυρίας των ποιητών απέναντι στη διαρκώς μεταβαλλόμενη πραγματικότητα.

Θέματά τους, ωστόσο, παραμένουν τα αιώνια θέματα της ποίησης: ο έρωτας, ο θάνατος, η ανθρώπινη κοινωνία.

Εκπρόσωποι: Ντίνος Χριστιανόπουλος, Τάσος Κόρφης, Μάνος Ελευθερίου, Κική Δημούλα, Σπύρος Τσακνιάς, Νίκος Φωκάς κ.ά.

ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ Γενικά, το μυθιστόρημα της μεταπολεμικής περιόδου στην Ελλάδα δεν αποβλέπει τόσο στην ανάδειξη της ατομικότητας των προσώπων όσο στην εξωτερική περιγραφή ιστορικών καταστάσεων και κοινωνικών σχέσεων. Στην

περίοδο της δικτατορίας (1967-1974) στην Ελλάδα οι συγγραφικές φωνές της πρωτοπορίας θα σιγήσουν προσωρινά. Το 1967 και η δικτατορία των συνταγματαρχών θα σηματοδοτήσουν για το μυθιστόρημα το τέλος της μεταπολεμικής περιόδου. Αργότερα, στη «σύγχρονη περίοδο» του ελληνικού μυθιστορήματος, σημαντικοί δημιουργοί θα ασχοληθούν για πρώτη φορά σε έκταση και βάθος με το πρόβλημα της ανελευθερίας και της καταπίεσης σε έργα που θα δουν το φως κυρίως μετά τη μεταπολίτευση (1974). Τα έργα αυτά προτιμούν να καταγγέλλουν μέσα από την παρωδία, την αλληγορία και τη σκοτεινότητα. Η ελληνική πεζογραφία θα περάσει στο χώρο του μοντερνισμού.

Μέσα στις μεταπολεμικές περιπέτειες αρκετοί από τους συγγραφείς της Δεύτερης Μεταπολεμικής Γενιάς επηρεάστηκαν από τις ιδεολογικές και λογοτεχνικές ζυμώσεις και τα καλλιτεχνικά κινήματα της Ευρώπης. Έτσι, εκτός από τη ρωσική, την αγγλική, τη γαλλική και τη σκανδιναβική λογοτεχνία, που ήταν ήδη γνωστές και παλαιότερα, τώρα γίνονται γνωστοί και επηρεάζουν Αμερικανοί συγγραφείς, όπως ο Φόκνερ, ο Χεμινγκουέι και ο Τζων Ερνστ Στάινμπεκ, ευρύτερα γνωστός από το μυθιστόρημά του *Τα σταφύλια της οργής* (1940), όπου περιγράφεται η εκμετάλλευση που υφίστανται οι μετανάστες ακτήμονες αγρότες από το ανελέητο σύστημα της αγροτικής οικονομίας. Ακόμα στη δεκαετία του '60 μεγάλη επίδραση άσκησε στην Ευρώπη το έργο του Τσεχοεβραίου συγγραφέα Φραντς Κάφκα (1883-1924) και ιδιαίτερα τα μυθιστορήματά του (*Η Δίκη*, 1925, *Ο Πύργος*, 1926), που εκδόθηκαν μετά το θάνατό του και στα οποία εκφράζεται η αγωνία και η αλλοτρίωση του ανθρώπου του 20ού αιώνα.

Στις αρχές της δεκαετίας του '60 εμφανίζονται με βιβλία τους οι περισσότεροι συγγραφείς, που δεν είναι οι πρωταγωνιστές των ιστορικών γεγονότων, αλλά εκείνοι που υφίστανται τις συνέπειές τους χωρίς να είναι υπεύθυνοι γι' αυτά.

Στη δεκαετία του '60 η μεταπολεμική περίοδος έχει ουσιαστικά κλείσει. Οι αναμνήσεις του πολέμου είναι πια μακριά, η στάση απέναντι στο παρελθόν αλλάζει και λίγο πριν την επιβολή της δικτατορίας των συνταγματαρχών (21-4-1967) η λογοτεχνία γνωρίζει πραγματική άνθηση.

Εκπρόσωποι: Σπύρος Πλασκοβίτης, Βασίλης Βασιλικός, Άρης Αλεξάνδρου, Χριστόφορος Μηλιώνης, κ.ά.

Η ΓΕΝΙΑ ΤΗΣ ΑΜΦΙΣΒΗΤΗΣΗΣ

Το χρονικό πλαίσιο της γενιάς του '70 αποτελεί η περίοδος της δικτατορίας (1967-1974). Οι παγκόσμιες ανακατατάξεις επηρεάζουν την ποίηση που χαρακτηριστικά της είναι πλέον η αμφισβήτηση και η αντίδραση στον καταναλωτισμό και την τεχνοκρατία.

Ποιητές της γενιάς του '70

Στη δεκαετία του 1970-1980 έκανε την εμφάνισή του ένας μεγάλος αριθμός λογοτεχνών, από τους οποίους μερικοί έχουν διαμορφώσει στις μέρες μας την φυσιογνωμία τους. Η κριτική έχει δεχτεί κοινά χαρακτηριστικά των λογοτεχνών αυτής της γενιάς με σημαντικότερα την αμφισβήτηση, την ειρωνεία και την κριτική που ασκούν ενάντια σε καταστάσεις που βιώνουν. Η αμφισβήτησή τους μπορεί να έχει ένα συγκεκριμένο πολιτικό στόχο, όπως για παράδειγμα τη δικτατορία, αλλά μπορεί να στραφεί και σε άλλες μορφές διαμαρτυρίας, όπως ενάντια στις κοινωνικές συμβάσεις. Σε αρκετές περιπτώσεις οι κριτικοί αναγνωρίζουν στη γενιά του '70 φαινόμενα που παρατηρούνται αντίστοιχα στην Ευρώπη και την Αμερική. Οι ποιητές, έχοντας προσλάβει τα μηνύματα του γαλλικού Μάη (1968), επιτίθενται ενάντια σε κάθε κοινωνικό κονφορμισμό. Οι εκτιμήσεις, ωστόσο, αυτές δεν μπορεί να είναι απόλυτες, αφού κάθε λογοτέχνης, ανάλογα με τις συνθήκες που βιώνει και από τις οποίες επηρεάζεται, προσκομίζει στην τέχνη κάτι διαφορετικό και εντελώς προσωπικό.

Οι ποιητές της γενιάς αυτής εμφανίστηκαν στην ελληνική λογοτεχνία από το 1965, αλλά έκαναν ευδιάκριτη την παρουσία τους λίγο αργότερα, στις αρχές του '70. Μεγαλωμένοι σε μια περίοδο κατά την οποία η ελληνική κοινωνία παρουσιάζει σημαντική οικονομική άνοδο και γίνεται όλο και περισσότερο καταναλωτική, οι ποιητές της δεκαετίας αυτής, οι οποίοι έχουν την οδυνηρή εμπειρία της επταετούς δικτατορίας, φαίνονται να διατηρούν την ίδια νοοτροπία με τους προγενέστερους και το ίδιο πνεύμα της επαναστατικότητας, της αμφισβήτησης και της έλλειψης εμπιστοσύνης. Οι ποιητές αντιμετωπίζουν τη σύγχρονη μοναξιά μέσα στην αστική καθημερινότητα και αναζητούν τη συντροφικότητα. Το έργο των περισσότερων χαρακτηρίζεται από στοχασμό και ήπια μελαγχολία. Πολλοί από τους ποιητές εμπλουτίζουν τη γλώσσα τους με θησαυρίσματα από παλαιότερους γλωσσικούς τύπους ανάλογα με την παιδεία τους.

Επιλέγοντας τους πιο αντιπροσωπευτικούς, αναφερόμαστε στο έργο της **Κατερίνας Αγγελάκη-Ρουκ** (1939), το οποίο αποτελεί, σύμφωνα με την άποψη των κριτικών, μια «εσωτερική αυτοβιογραφία», σε αυτό του **Γιάννη Κοντού** (1943), του **Μιχάλη Γκανά** (1944), της **Τζένης Μαστοράκη** (1949), του **Νάσου Βαγενά** (1945), του **Κώστα Παπαγεωργίου** (1945) και της **Δήμητρας Χριστοδούλου** (1953), η οποία εμφανίστηκε μέσα στην περίοδο της δικτατορίας.

Στη δεκαετία αυτή (και περισσότερο στην επόμενη, τη δεκαετία του '80) η πεζογραφία γνωρίζει μιαν αναπάντεχη ανάπτυξη. Οι πεζογράφοι παρουσιάστηκαν με κάποια καθυστέρηση σε σχέση με τους συνομηλικούς τους ποιητές, αν και ορισμένοι ήταν ήδη γνωστοί πριν από τη μεταπολίτευση του '74, όπως ο **Φίλιππος Δρακονταειδής** (1940), ο οποίος είχε εμφανιστεί με διηγήματα, ενώ τώρα εμφανίζεται με μυθιστόρημα (*Σχόλια σχετικά με την περίπτωση*, 1978). Το 1974 εμφανίστηκαν σημαντικότεροι πεζογράφοι, όπως ο **Δημήτρης Νόλλας** (1941) με τη *Νεράιδα της Αθήνας* και την *Πολυξένη* (1974), ο **Γιώργης Γιατρομανωλάκης** (1940) με

το *Λειμωνάριο* (1974) και η **Μάρω Δούκα** (1947) με το μυθιστόρημά της *Η αρχαία σκουριά* (1979). Ακολούθησαν ο **Αντώνης Σουρούνης** (1942) με το μυθιστόρημα *Οι συμπαίχτες* (1977), που αναφέρεται στη ζωή των Ελλήνων μεταναστών στη Γερμανία, η **Μαργαρίτα Καραπάνου** (1946) με το μυθιστόρημά της *Η Κασσάνδρα και ο λύκος* (1976), ο **Ηλίας Χ. Παπαδημητρακόπουλος** (1930) με το *Οδοντόκρεμα με χλωροφύλλη* (1973), ο **Τόλης Καζαντζής** με το *Η κυρά-Λισάβετ* (1975), ενώ στην ίδια δεκαετία κυκλοφόρησαν *Το διπλό βιβλίο* (1976) του **Δημήτρη Χατζή** (βλ. παραπάνω) και *Το κιβώτιο του Άρη Αλεξάνδρου* (1974), που, όπως είδαμε είναι το μοναδικό του μυθιστόρημα.

Τα βιβλία του **Δημήτρη Νόλλα**, που έμεινε για ένα διάστημα πιστός στο σύντομο αφήγημα, ξεχωρίζουν για το επίκαιρο θεματικό υλικό τους αντλημένο κυρίως από το τοπίο των σημερινών αστικών κέντρων και για την ιδιαίτερη αντίληψη του κόσμου που εκφράζεται με μια γραφή σαφώς επηρεασμένη από τη γλώσσα του κινηματογράφου. Χαρακτηριστικούς κοινωνικοπολιτικούς προβληματισμούς εκφράζει στο έργο της η **Μάρω Δούκα** που χρησιμοποιεί κυρίως νεότερη τεχνική (εσωτερικούς μονολόγους, αλλαγές οπτικής γωνίας κλπ.) και πλούσια επεξεργασμένη γλώσσα (*Αρχαία σκουριά*, 1979, *Η πλωτή πόλη*, 1983, *Οι λεύκες ασάλεινες*, 1989 κλπ.). Ο **Αντώνης Σουρούνης** με αφηγηματική άνεση και πηγαίο χιούμορ θα ασχοληθεί στη συνέχεια στο έργο του με τους ανθρώπους του κοινωνικού περιθωρίου, ενώ ο **Γιώργης Γιατρομανωλάκης** στο εκτεταμένο μυθιστορηματικό έργο του θα διερευνήσει τη σχέση ανάμεσα στη συνείδηση και στους θεσμούς, όπως διαμορφώνονται στην ελληνική κοινωνία.

Στη δεκαετία του '80 μεγάλη εντύπωση προκάλεσε το μυθιστόρημα της **Άλκης Ζέη** (γενν.1925) *Η αρραβωνιαστικιά του Αχιλλέα* (1987), που αναφέρεται στη ζωή των Ελλήνων πολιτικών προσφύγων στη Σοβιετική Ένωση. Η Ζέη έγραψε έξι μυθιστορήματα για παιδιά, ιστορίες, θεατρικά και έχει μεταφράσει θεατρικά έργα. Τα έργα της είναι τα περισσότερα ιστορικά μυθιστορήματα με αναφορά σε σύγχρονα γεγονότα, όπως η δικτατορία του Μεταξά (*Το καπλάνι της βιτρίνας*, 1963), η Κατοχή (*Ο μεγάλος περίπατος του Πέτρου*, 1971), η εφτάχρονη δικτατορία (*Κοντά στις ράγες*). Τα έργα της χαρακτηρίζονται από ρεαλισμό, κοινωνικό προβληματισμό για σύγχρονα θέματα και από σεβασμό στην ιστορική αλήθεια. Ένα από τα κύρια υφολογικά της χαρακτηριστικά είναι το χιούμορ που εμπεριέχει και στοιχεία κριτικής. Τότε εμφανίστηκε και ο **Αλέξης Πανσέληνος** με το μυθιστόρημά του *Η μεγάλη πομπή* (1985), όπου μέσα από την ιστορία ενός λαϊκού νέου εξιστορεί ρεαλιστικά τις αδυσώπητες συνθήκες της ελληνικής κοινωνίας της εποχής, ενώ η **Ρέα Γαλανάκη** (1947) έγινε ευρύτερα γνωστή με το μυθιστόρημα *Ο βίος του Ισμαήλ Φερίκ πασά* (1989), εμπνευσμένο από την πραγματική ιστορία ενός Κρητικού που αιχμαλωτίστηκε από τους Αιγύπτιους, εξισλαμίστηκε και στάλθηκε στην Κρήτη για να καταπνίξει την εξέγερση των ομογενών του εναντίον του Σουλτάνου. Σημαντική παρουσία στην πεζογραφία της εποχής ήταν αυτή της **Ευγενίας Φακίνου** (1945) με τα μυθιστορήματά της *Η Ασπραδενή* (1982) και *Το έβδομο ρούχο* (1983), της **Ζυράννας Ζατέλλη** (1951) με τη συλλογή διηγημάτων *Περισυνή αρραβωνιαστικιά* (1984) και

του **Τάκη Θεοδωρόπουλου** (1954), ο οποίος το 1985 εξέδωσε με το Μάνο Χατζηδάκι το πολιτιστικό περιοδικό *Το τέταρτο*.

ΓΛΩΣΣΑΡΙ ΒΑΣΙΚΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΝΕ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Α' Αθηναϊκή σχολή – με τον όρο αυτό εννοούμε το σύνολο των ποιητών της περιόδου 1830-1880 που έδρασαν στην Αθήνα. Η ποιητική παραγωγή του νεοσύστατου ελληνικού κράτους αναπτύχθηκε σε δύο κέντρα με διαφορετικά χαρακτηριστικά, την Αθήνα και τα Επτάνησα. Στην Αθήνα κυριάρχησαν οι [Φαναριώτες](#) ενώ στα Επτάνησα ο κύκλος του Σολωμού. Το κύριο χαρακτηριστικό της Α' Αθηναϊκής Σχολής είναι ο [ρομαντισμός](#). Παρ' όλο που και στην Επτανησιακή ποίηση εντοπίζονται ρομαντικές εκδηλώσεις, έχει επικρατήσει χώρος ανάπτυξης του ρομαντισμού να θεωρείται κυρίως η Αθηναϊκή Σχολή.

***

Ακριτικά τραγούδια ονομάζονται τα [δημοτικά τραγούδια](#) που αναφέρονται στα κατορθώματα των [Ακριτών](#), των φρουρών των ανατολικών συνόρων της [Βυζαντινής αυτοκρατορίας](#). Τα ακριτικά τραγούδια είναι τα παλαιότερα ελληνικά δημοτικά τραγούδια που σώζονται και συγγενεύουν με το έμμετρο αφήγημα του 12ου αι., το γνωστό ως [«Έπος του Διγενή Ακρίτα»](#).

***

Βασίλειος Διγενής Ακρίτας είναι ο γνωστότερος από τους ήρωες των [ακριτικών τραγουδιών](#) και πρωταγωνιστής ενός έμμετρου αφηγηματικού έργου του 11ου-12ου αι., το οποίο είναι γνωστό ως *Διγενής Ακρίτης* ή *Έπος του Διγενή Ακρίτη*.¹¹ Σύμφωνα με τον μύθο ήταν ένας από τους [Ακρίτες](#), τους φρουρούς των [Βυζαντινών](#) συνόρων και απέκτησε το προσωνύμιο Διγενής εξαιτίας της εθνικής καταγωγής του: η μητέρα του ήταν κόρη βυζαντινού στρατηγού και ο πατέρας του εμίρης από την [Συρία](#).

***

Βραβείο Νόμπελ Λογοτεχνίας ([σουηδικά](#): *Nobelpriset i litteratur*) είναι ένα βραβείο το οποίο απονέμεται από το 1901 ετησίως σε έναν εν ζωή συγγραφέα, από οποιαδήποτε χώρα, ο οποίος σύμφωνα με την διαθήκη του [Άλφρεντ Νόμπελ](#) παρήγαγε το πιο εντυπωσιακό έργο στο τομέα της λογοτεχνίας, σε μια ιδεώδη κατεύθυνση. Εδώ ο όρος έργο αναφέρεται στη συνολική εργογραφία του συγγραφέα και όχι σε κάποιο συγκεκριμένο λογοτέχνημα. (Ελλάδα: 1963 – Γ. Σεφέρης, 1979 – Ο. Ελύτης,)

***

Γλωσσικό ζήτημα – με τον όρο αυτό εννοείται ο γλωσσικός διχασμός, σε γραπτό λόγο και καθομιλούμενη γλώσσα, ο οποίος ως αποτέλεσμα της διασποράς των δυτικών ιδεολογιών στην ελληνική κοινωνία, την ταλαιπώρησε επί σειρά ετών.

***

Δημόδης βυζαντινή λογοτεχνία – ο όρος αυτός χρησιμοποιείται για να περιγράψει την ελληνική λογοτεχνική παραγωγή των [βυζαντινών χρόνων](#) που είναι γραμμένη σε μη λόγια γλώσσα. Οι απαρχές της χρησιμοποίησης στην λογοτεχνία μιας γλώσσας που πλησιάζει την κοινή εντοπίζονται στον 12ο αι., σε κείμενα όπως ο [Διγενής Ακρίτης](#) και τα Πτωχοπροδρομικά ποιήματα. Ο όρος «βυζαντινή» στα σχετικά εγχειρίδια χρησιμοποιείται συνήθως με μια σημασία κάπως ευρύτερη από τα αυστηρά χωρικά και χρονικά όρια της βυζαντινής αυτοκρατορίας και συμπεριλαμβάνει και έργα που γράφτηκαν σε περιοχές που είχαν περιέλθει σε δυτική κυριότητα (όπως το [Χρονικό του Μορέως](#) και την [πρώιμη κρητική λογοτεχνία](#)).

***

Δημοτικό τραγούδι ως λογοτεχνικό είδος αντλεί το υλικό του από την [προφορική λογοτεχνική παράδοση](#), αυτήν που αναπτύσσεται από την ανάγκη που έχει κάθε άτομο και γενικότερα κάθε λαός να εκφράσει τα συναισθηματικά του και ψυχικά φορτία, τα ιδανικά του, τους πόνους και τις χαρές του, ακόμα τις εντυπώσεις και τις σκέψεις του μέσα στην ευκολομνημόνευτη [ποίηση](#). Ο βασικός πυρήνας των δημοτικών τραγουδιών περιλαμβάνει στοιχεία κυρίως μη αφηγηματικά, στα οποία κυριαρχεί το συναίσθημα και οι άμεσες αναφορές στην καθημερινή ζωή, τις χαρές τις λύπες του λαού που τα δημιουργεί και τα χρησιμοποιεί.

***

Διαφωτισμός αποτελεί σημαντικό πνευματικό κίνημα, που τοποθετείται στα τέλη του 17ου αιώνα και αρχές του 18ου, τον οποίο οι ίδιοι οι Γάλλοι Διαφωτιστές απεκάλεσαν «*Siècle des lumières*», θεωρώντας εαυτούς ως φωτοδότες. Ο Διαφωτισμός παρατηρήθηκε αρχικά στη [Γαλλία](#) και αργότερα στις χώρες της [Ευρώπης](#) αλλά και έξω απ' αυτή, προετοιμάζοντας παράλληλα το έδαφος για τη [Γαλλική Επανάσταση](#). Οι διαφωτιστές πρέσβευαν τον ορθολογισμό και την πίστη στην πρόοδο, αξιώνοντας αλλαγές σε όλες τις πτυχές της ανθρώπινης δράσης, στους πολιτικοκοινωνικούς θεσμούς, την [οικονομία](#), την εκπαίδευση και τη [θρησκεία](#). Τάχθηκαν υπέρ της ατομικής ελευθερίας και ενάντια στην τυραννική διακυβέρνηση και την καταπίεση που ασκούσε η [Εκκλησία](#).

***

Διήγημα είναι λογοτεχνικό είδος σύντομης σε έκταση αφηγηματικής [πεζογραφίας](#). Είναι πιο μικρό από τη [νουβέλα](#) και πολύ πιο μικρό από το [μυθιστόρημα](#), αν και τα όρια μεταξύ των τριών αυτών κατηγοριών είναι κάπως υποκειμενικά. Τα διηγήματα έχουν την τάση να είναι λιγότερο περίπλοκα από ότι τα μυθιστορήματα. Συνήθως

επικεντρώνονται σε ένα μόνο επεισόδιο, έχουν μία πλοκή, μικρό αριθμό χαρακτήρων, εκτυλίσσονται σε έναν χώρο, και καλύπτουν σύντομη χρονική περίοδο.

Επτανησιακή Σχολή – με τον όρο αυτό εννοούμε τη [λογοτεχνική](#) παραγωγή των [Ιονίων νήσων](#) από τις τελευταίες δεκαετίες του 18ου αι. έως το τέλος του 19ου αι. Ο όρος επτανησιακή σχολή εισήχθη από τον [Ροΐδη](#) και τον [Ασώπιο](#) στο 2ο μισό του 19ου αιώνα και τον υιοθέτησε αργότερα ο [Κωστής Παλαμάς](#) στα κριτικά του [δοκίμια](#) για τους επτανήσιους [ποιητές](#). Επίκεντρο αυτής της αξιολογής παραγωγής είναι ο [Διονύσιος Σολωμός](#).

Εσωτερικός μονόλογος – τεχνική με την οποία ο συγγραφέας εκφράζει τον εσωτερικό του κόσμο και τις διάφορες καταστάσεις που περνούν «εσωτερικά» μέσα του. Στη δεκαετία του '30 στην Ελλάδα η «Σχολή του εσωτερικού μονολόγου» εκπροσωπήθηκε από νέους και καλλιεργημένους λογοτέχνες (Αλκιβιάδης Γιαννόπουλος, Γιώργος Δέλιος, Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης, Πέτρος Σπανδωνίδης κ.ά.) που παρακολουθούν τα πνευματικά ρεύματα της Δύσης και συνεργάζονται με το περιοδικό της Θεσσαλονίκης *Μακεδονικές Ημέρες*.

***

Ηθογραφία – με τον όρο αυτό αναφερόμαστε στη γενικότερη τάση που επικρατούσε στην νεοελληνική [λογοτεχνία](#) της [περιόδου 1880-1930](#). Ο όρος σήμερα θεωρείται προβληματικός, καθώς άρχισε να χρησιμοποιείται χωρίς να έχει οριστεί με ακρίβεια, με αποτέλεσμα να υπάρχουν αντιφάσεις και διαφωνίες ως προς το ποια έργα χαρακτηρίζονται ηθογραφικά. Επιπλέον, από τις αρχές του 20ου αι. ο όρος απέκτησε αρνητική σημασία και χρησιμοποιήθηκε συχνά ως απαξιωτικός χαρακτηρισμός. Ως ηθογραφία ορίζεται η πιστή απεικόνιση της ζωής, των ηθών και των εθίμων μιας συγκεκριμένης ομάδας. Κάποιοι μελετητές περιορίζουν τον όρο μόνο για την απεικόνιση της ζωής του αγροτικού πληθυσμού και τα έργα που απεικονίζουν με αντίστοιχο τρόπο τη ζωή στα αστικά κέντρα τα χαρακτηρίζουν «αστικά».

***

Ιστορικό μυθιστόρημα – μυθιστόρημα όπου τα γεγονότα, οι χαρακτήρες και η εξέλιξη τοποθετούνται στο παρελθόν. Στα περισσότερα ιστορικά μυθιστορήματα τα κύρια πρόσωπα είναι συνήθως πλαστά, ενώ οι ιστορικές μορφές παίζουν μικρότερο ρόλο.

***

Κλέφτικα τραγούδια ως διακριτό είδος των επικών [δημοτικών τραγουδιών](#) πήρε το όνομά του από το περιεχόμενο των στίχων του. Σε ό,τι αφορά στον [ελλαδικό χώρο](#) τα κλέφτικα τραγούδια είναι δημιουργήματα μιας συγκεκριμένης περιόδου της [Τουρκοκρατίας](#) μετά τον 16ο αιώνα και στα θέματά τους διαφαίνεται η

επαναστατική δράση των κλεφτών και των αρματολών. Στους στίχους εγκωμιάζεται η ζωή, τα κατορθώματα, η νικηφόρα μάχη ή ο ένδοξος θάνατός τους. Μολονότι αναφέρονται σε [ιστορικά](#) γεγονότα, δεν περιλαμβάνουν ακριβή διήγηση, ούτε προσήλωση σε συγκεκριμένα πρόσωπα.

***

Κρητικό θέατρο – με τον όρο αυτό εννοείται το σύνολο των θεατρικών δρώμενων στην [Κρήτη](#) από τον [13ο](#) έως τον [17ο αιώνα](#). Η υπό ενετική κυριαρχία Κρήτη δέχθηκε σημαντικές επιδράσεις από τη δυτική κουλτούρα σε όλους τους τομείς της ζωής της, καλλιτεχνικούς και μη. Κατ' αυτόν τον τρόπο, το κρητικό θέατρο αποτέλεσε δημιούργημα μιας καλλιεργημένης άρχουσας τάξης που είχε άμεση επαφή με την [ιταλική Αναγέννηση](#). Η συγκεκριμένη τάξη παρακολουθούσε από κοντά τις εξελίξεις στον τομέα των αισθητικών και θεατρικών τάσεων της εποχής.

***

Κυπριακά ερωτικά ποιήματα είναι γνωστά 156 ποιήματα του [16ου αι.](#) γραμμένα στην [κυπριακή διάλεκτο](#) που έχουν παραδοθεί σε έναν χειρόγραφο [κώδικα](#). Ο δημιουργός των ποιημάτων είναι ανώνυμος και η χρονολόγησή τους είναι αβέβαιη. Περίπου 30 από τα ποιήματα είναι μεταφράσεις [ιταλικών](#) ποιημάτων και τα 10 από αυτά είναι μεταφράσεις ποιημάτων του [Πετρούρχη](#). Και στα άλλα όμως ποιήματα είναι φανερό η επίδραση του πετράρχισμού και της ιταλικής μετρικής. Τα ποιήματα αυτά είναι κάποια από τα πρώτα δείγματα λογοτεχνικής καλλιέργειας της ομιλουμένης γλώσσας με υψηλό αισθητικό αποτέλεσμα. Πέρα όμως από την αισθητική τους αξία, είναι μεγάλη και η ιστορική τους σημασία, αφ' ενός ως γλωσσικών μνημείων και αφ' ετέρου επειδή σε αυτήν την συλλογή απαντώνται τα πρώτα [ελληνικά σονέτα](#).

***

Λαογραφία – με την έννοια αυτή ορίζεται εκείνη η [επιστήμη](#) που ασχολείται με όλες τις εκφάνσεις του [λαϊκού πολιτισμού](#). Εξετάζει, καταγράφει και ταξινομεί όλα όσα ένας λαός κατά παράδοση λέγει, ενεργεί και πράττει σε συλλογικό επίπεδο. Το περιεχόμενο των θεμάτων της αποτελεί εκδήλωση της ψυχικής και κοινωνικής ζωής του λαού σε τοπικό ή [εθνικό](#) επίπεδο και συνεπώς ποικίλει. Κατηγορίες, τις οποίες θα μπορούσε κανείς να διακρίνει ως αντικείμενο έρευνας της λαογραφικής επιστήμης, αφορούν στον υλικό βίο και την λαϊκή δημιουργία (οίκος και αυλή, [τροφές](#) και [ποτά](#), [ενδύματα](#) και [καλλωπισμός](#), [λαϊκές τέχνες](#)), στον πνευματικό βίο

([λατρεία](#), [θρησκευτική ζωή](#), δημόσιας [μετεωρολογία](#), [φυτά](#), [ζώα](#), [μύθοι](#), [παραδόσεις](#), [παροιμίες](#), [αινίγματα](#), [λαϊκό θέατρο](#) κ.α.) και στον [κοινωνικό](#) βίο (καθημερινά [έθιμα](#), [παιχνίδια](#), [σχολική ζωή](#) κ.α.). Ως λαογραφία έχει αποδοθεί στα ελληνικά ο διεθνώς καθιερωμένος [αγγλοσαξονικός](#) όρος folklore, που σημαίνει τη γνώση που έχει ο λαός

***

Λόγια λατινική κωμωδία (commedia erudita) – με τον όρο αυτό εννοείται η ερασιτεχνική, λόγια [κωμωδία](#) σε πέντε πράξεις, που ακολουθεί το κλασικό πρότυπο της πρότασης, της επίτασης και της καταστροφής ή λύσης. Ο αριθμός των χαρακτήρων και συνεπώς των ηθοποιών της commedia erudita είναι συνήθως μικρός, ενώ τα δρώμενα ακολουθούν μια συγκεκριμένη χωροχρονική ενότητα (μία ημέρα).

***

Μυθιστόρημα είναι το σύγγραμμα, το οποίο εκτυλίσσεται γύρω από μία συγκεκριμένη [ιστορία](#), την οποία αναπτύσσει σταδιακά ο [συγγραφέας](#). Η πλοκή είναι συνήθως υποθετική με κάποια πραγματικά στοιχεία μέσα της. Αποτελεί [λογοτεχνικό](#) είδος γραμμένο σε πεζό λόγο. Η διαφορά του με το [διήγημα](#) ή τη [νουβέλα](#) έγκειται στην έκταση και στο πλήθος των κεφαλαίων του. Συνήθως ως μυθιστόρημα χαρακτηρίζεται ένα τέτοιο κείμενο όταν ξεπερνά τις 300 σελίδες, νουβέλα όταν βρίσκεται στις 100-300 σελίδες και διήγημα με ως 100 σελίδες. Τον όρο «μυθιστόρημα» τον χρησιμοποίησε πρώτος ο [Αδαμάντιος Κοραής](#). Οι κατηγορίες του μυθιστορηματος είναι [ιστορικό](#), [θρησκευτικό](#), [φιλοσοφικό](#), [ερωτικό](#), [ψυχολογικό](#).

***

Νατουραλισμός ονομάζεται στη [λογοτεχνία](#) ένα ρεύμα που αναπτύχθηκε στη [Γαλλία](#) στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ού αιώνα, κυρίως με τα έργα του [Εμίλ Ζολά](#). Η νατουραλιστική πεζογραφία είναι εξέλιξη της [ρεαλιστικής](#) και έχει πολλά κοινά σημεία με αυτήν, αφού ξεκινά, όπως και η ρεαλιστική, από την επιθυμία της απεικόνισης της πραγματικότητας με ακρίβεια και χωρίς ωραιοποίηση, αλλά διαφέρει ως προς το φιλοσοφικό υπόβαθρο που διακρίνεται πίσω από τα νατουραλιστικά έργα. Οι νατουραλιστές συγγραφείς πιστεύουν ότι η συμπεριφορά του ανθρώπου ρυθμίζεται από τους παράγοντες της κληρονομικότητας, του περιβάλλοντος και της πίεσης της στιγμής, με αποτέλεσμα οι ήρωες των έργων τους να παρουσιάζονται ως άτομα που δρουν με βάση τα εσωτερικά τους [ένστικτα](#) (κυρίως την [πείνα](#) και τη [σεξουαλική επιθυμία](#)) και υπό την επίδραση των κοινωνικών και οικονομικών συνθηκών.

***

Νέα Αθηναϊκή Σχολή – με αυτό τον όρο αναφερόμαστε στο σύνολο των ποιητών που εμφανίστηκαν στη νεοελληνική λογοτεχνία μετά το [1880](#), με προεξάρχουσα μορφή τον [Κωστή Παλαμά](#). Ο όρος χρησιμοποιείται σε αντιδιαστολή προς την [Α' Αθηναϊκή Σχολή](#). Αντ' αυτού συχνά χρησιμοποιείται και ο όρος **Γενιά του 1880**, επειδή τα πρώτα ανανεωτικά έργα εμφανίστηκαν το [1880](#). Οι ποιητές της Γενιάς του 1880 ήταν νέοι ποιητές που αντιδρούσαν στις υπερβολές του [αθηναϊκού ρομαντισμού](#) και ενδιαφέρονταν για την καθιέρωση της [δημοτικής](#) στον ποιητικό λόγο.

***

Παρνασσισμός (απο τον γαλλικό όρο *mouvement parnassien*) με τον όρο αυτό αναφερόμαστε στην ποιητική σχολή που αναπτύχθηκε στη Γαλλία, στα μέσα του 19ου αιώνα και ειδικά στη δεκαετία 1866 - 1876. Ο όρος χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά το 1866 από τους Κατούλ Μαντές και Ξαβιέ ντε Ρικάρ όταν εξέδωσαν το φιλολογικό περιοδικό *Σύγχρονος Παρνασσός* που αποτελούσε αναφορά στο ελληνικό βουνό Παρνασσός και την μυθολογική του υπόσταση ως κατοικία των Μουσών. Οι παρνασσιστές, που ήταν περίπου είκοσι σε αριθμό, επιδίωκαν την πιστότητα, τη ρεαλιστική αναπαράσταση και την απάθεια, σε αντίθεση με την υπερπροβολή συναισθημάτων του ρομαντισμού. Χαρακτηριστικό των ποιημάτων τους είναι η στατικότητα, γι' αυτό και παρομοιάζονται με ζωγραφικούς πίνακες. Η πιστότητα στα ποιήματα επιτυγχάνεται με τις ακριβείς περιγραφές και την επιμονή στην αναζήτηση των κατάλληλων λέξεων, ειδικά των επιθέτων. Αντλούσαν την έμπνευσή τους από σκηνές της καθημερινής, κοινωνικής αλλά και ιστορικής πραγματικότητας.

«**Πεζογράφημα**» – «μικροαφήγηση», όρος που χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από το συγγραφέα Γιώργο Ιωάννου για να χαρακτηρίσει τα αφηγήματα της συλλογής του *Για ένα φιλότιμο*. Τα «πεζογραφήματα» βασίζονται κυρίως σε βιωματικό υλικό και στηρίζονται στη μνήμη και την παρατήρηση.

***

Προφορική ή λαϊκή λογοτεχνία ως τμήμα της προφορικής παράδοσης, περιέχει τις πλέον σύνθετες, ειδολογικά διακριτές, μορφές προφορικού λόγου. Στην προφορική λογοτεχνία έχουμε να κάνουμε με μία νέα παραλλαγή του ίδιου έργου, που διαρκώς αλλάζει από στόμα σε στόμα αλλά ο κεντρικός πυρήνας του παραμένει αμετάβλητος. Στα είδη της λαϊκής λογοτεχνίας συγκαταλέγονται τα παραμύθια, τα δημοτικά τραγούδια, οι παροιμίες, τα ξόρκια, οι ευχές και οι κατάρες, εκφραστικές χειρονομίες και κινήσεις, οιμύθιοι, οι ευτράπελες διηγήσεις, οι θρύλοι, οι λαογραφικές λέξεις και τα αινίγματα.

Ρεαλισμός – λογοτεχνικό ρεύμα που μπορεί να έχει δύο σημασίες: γενικά την προσπάθεια για πιστή και αντικειμενική απόδοση της πραγματικότητας και ειδικότερα μια τάση που επικράτησε τον 19ο αι. κυρίως ως αντίδραση στις υπερβολές του ρομαντισμού. Η τάση αυτή εμφανίστηκε αρχικά στη Γαλλία με τα έργα των Ονορέ ντε Μπαλζάκ και Γκυστάβ Φλωμπέρ. Από τα βασικά χαρακτηριστικά αυτού του ρεύματος στη λογοτεχνία είναι η επιλογή ενός θέματος από τη σύγχρονη πραγματικότητα, το θέμα είναι κοινό, από την καθημερινή εμπειρία, η πραγματικότητα στα έργα παρουσιάζεται αντικειμενικά, χωρίς εξιδανίκευση ή εξωραϊσμό, και τις περισσότερες φορές με κριτική διάθεση, γίνεται παρουσίαση ανθρώπινων τύπων συνηθισμένων και καθημερινών, χωρίς τίποτα το ηρωικό.

***

Ρομαντισμός αποτελεί καλλιτεχνικό κίνημα που αναπτύχθηκε στα τέλη του 18ου αιώνα στη Δυτική Ευρώπη. Αναπτύχθηκε αρχικά στη Μεγάλη Βρετανία και τη Γερμανία, για να εξαπλωθεί αργότερα κυρίως στη Γαλλία και την Ισπανία. Καταρχάς αποτέλεσε λογοτεχνικό ρεύμα, ωστόσο επεκτάθηκε τόσο στις εικαστικές τέχνες όσο και στη μουσική. Κύριο χαρακτηριστικό του ρομαντισμού αποτελεί η έμφαση στην πρόκληση ισχυρής συγκίνησης μέσω της τέχνης καθώς και η μεγαλύτερη ελευθερία στη φόρμα, σε σχέση με τις περισσότερες κλασικές αντιλήψεις. Στον ρομαντισμό, κυρίαρχο στοιχείο είναι το συναίσθημα αντί της λογικής.

***

Σονέτο είναι ένα ποιητικό είδος που ακολουθεί μία σταθερή στιχουργική μορφή. Αποτελείται από 14 στίχους, γι' αυτό συχνά αποκαλείται και δεκατετράστιχο. Εμφανίστηκε στην Ιταλία τον 13ο αιώνα και στη συνέχεια εξαπλώθηκε στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Διακρίνονται δύο βασικές μορφές σονέτων: το ιταλικό και το αγγλικό. Το ιταλικό σονέτο, που είναι και το πιο καθιερωμένο, αποτελείται από δύο τετράστιχες και δύο τρίστιχες στροφές, ενώ το αγγλικό από τρεις τετράστιχες και ένα καταληκτικό δίστιχο.

***

Υπαρξισμός – σημαντικό πνευματικό ρεύμα από τα κυριότερα του 20ού αιώνα, που επηρέασε τη σκέψη και τη λογοτεχνία της Ευρώπης μετά το Β' Παγκόσμιο πόλεμο. Ο υπαρξισμός αναπτύχθηκε σε διαφορετικές κατευθύνσεις που κοινό σημείο τους ήταν η προβολή της απαισιόδοξης άποψης για την ύπαρξη και τη ζωή του ανθρώπου και για την κατάκτηση της απόλυτης ελευθερίας του. Κύριοι εκπρόσωποι του υπαρξισμού ήταν οι Γάλλοι συγγραφείς Ζαν-Πωλ Σαρτρ (1905-1980) και Αλμπέρ Καμύ (1913-1960) που διοχέτευσαν την υπαρξιακή φιλοσοφική σκέψη σε αφηγηματικά, θεατρικά και δοκιμακικά έργα με μεγάλη απήχηση στο κοινό.

Υπερρεαλισμός ή σουρρεαλισμός, από τις γαλλικές λέξεις **sur** (επάνω, επί) και **réalisme** (ρεαλισμός, πραγματικότητα) όπου στα ελληνικά θα μπορούσε να αποδοθεί ως «πάνω ή πέρα από την πραγματικότητα», ήταν ένα κίνημα που αναπτύχθηκε κυρίως στο χώρο της λογοτεχνίας αλλά εξελίχθηκε σε ένα ευρύτερο καλλιτεχνικό και πολιτικό ρεύμα. Άνθισε κατά κύριο λόγο στη Γαλλία των αρχών του 20ου αιώνα, κατά την περίοδο μεταξύ του πρώτου και δεύτερου παγκοσμίου πολέμου. Ως κύριο μέσο έκφρασης, τόσο στη λογοτεχνία όσο και στις εικαστικές τέχνες, οι υπερρεαλιστές προέβαλαν τον «αυτοματισμό», επιδιώκοντας τη διερεύνηση του ασυνειδήτου, την απελευθέρωση της φαντασίας «με την απουσία κάθε ελέγχου από τη λογική»^[2] και διακηρύττοντας τον απόλυτο μη κομπορμισμό.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ ΡΕΥΜΑΤΑ

ЛИТЕРАТУРНИ НАПРЯМИ

Ο όρος **Λογοτεχνικό ρεύμα** αναφέρεται σε μια τάση που εμφανίστηκε στην τέχνη κατά τη διάρκεια μιας συγκεκριμένης περιόδου και ακολουθήθηκε από αρκετούς καλλιτέχνες. Περιλαμβάνει «τις επιστημονικές, φιλοσοφικές και κοινωνικοοικονομικές αντιλήψεις των λογοτεχνών ή τους διαμορφωτικούς παράγοντες που επηρεάζουν την αισθητική παρουσίαση του έργου τους» .

Η Νεοελληνική Λογοτεχνία επηρεάζεται από ρεύματα τα οποία άρχισαν να διαμορφώνονται από τον 18ο - 19ο αιώνα σε χώρες του εξωτερικού, με σημαντικότερα το ρομαντισμό, το ρεαλισμό, το νατουραλισμό, τον παρνασισμό, το συμβολισμό, τον υπερρεαλισμό και το μοντερνισμό.

Ο **ρομαντισμός** αναπτύχθηκε στα τέλη του 18ου αιώνα ενώ το πρώτο ήμισυ του 19ου αιώνα εξαπλώθηκε, με επίκεντρο τη Γαλλία, και στην υπόλοιπη Ευρώπη. Γεννήθηκε ως αντίδραση προς τον κλασικισμό¹ και το Διαφωτισμό και εκφράζει τη ρομαντική διάθεση. Στα έργα κυριαρχεί το συναίσθημα αντί της λογικής, η χωρίς όρια φαντασία, η άρνηση της πραγματικότητας και η εξιδανίκευση των πραγμάτων. Αγαπημένα θέματα των λογοτεχνών είναι ο έρωτας και η ερωτική δυστυχία, η μελαγχολία, ο θάνατος, η θρησκευτικότητα, η αγάπη για το παρελθόν και τις παραδόσεις, η περιπέτεια στη ζωή και η ομορφιά της φύσης.

Ο **ρεαλισμός** αναπτύχθηκε στη Γαλλία στα μέσα του 19ου αιώνα ως αντίδραση προς τον αισθηματισμό του ρομαντισμού και ως μια προσπάθεια πιστής και αντικειμενικής απόδοσης της πραγματικότητας. Τα θέματα των έργων προέρχονται από την καθημερινή εμπειρία και οι λογοτέχνες τηρούν αντικειμενική στάση απέναντι στα γεγονότα που διηγούνται. Περιγράφουν με ακρίβεια και λεπτομέρεια πρόσωπα και καταστάσεις, χωρίς εξάρσεις και εξιδανικεύσεις ενώ κάποιες φορές είναι εμφανής η κριτική τους διάθεση.

Ο **νατουραλισμός** αναπτύχθηκε στη Γαλλία στα τέλη του 19ου και τις αρχές του 20ου αιώνα και αποτελεί εξέλιξη αλλά και ακραία εκδοχή του ρεαλισμού. Κοινό χαρακτηριστικό τους είναι η αναπαράσταση της πραγματικότητας με ακρίβεια και χωρίς εξωραϊσμούς καθώς και η επιλογή θεμάτων από την καθημερινή ζωή. Τα νατουραλιστικά έργα, ωστόσο, επικεντρώνουν το ενδιαφέρον τους στα προβλήματα της ζωής και ξεχωρίζουν για την υπερβολικά λεπτομερή περιγραφή ακόμα και βίαιων σκηνών καθώς και για το τραγικό τέλος στο οποίο συχνά οδηγείται ο ήρωας. Οι νατουραλιστές λογοτέχνες θεωρούν πως η συμπεριφορά του ατόμου επηρεάζεται τόσο από εξωγενείς όσο και από ενδογενείς παράγοντες με αποτέλεσμα να παρουσιάζουν τους ήρωες ως άτομα που δρουν με βάση τα εσωτερικά τους ένστικτα

και υπό την επίδραση των κοινωνικών και οικονομικών συνθηκών. Επιλέγουν θέματα ιδιαίτερα προκλητικά από το περιθώριο της κοινωνικής ζωής ενώ οι ήρωες είναι συνήθως καταπιεσμένοι, αδικημένοι και θύματα της κοινωνίας.

Ο **παρνασσισμός** αναπτύχθηκε στη Γαλλία στα τέλη του 19ου αιώνα ως αντίδραση στις συναισθηματικές υπερβολές του ρομαντισμού. Επανέφερε στοιχεία του κλασικισμού και στράφηκε προς την ελληνική και ρωμαϊκή αρχαιότητα αλλά και προς τον ινδικό πολιτισμό. Χαρακτηριστικά των έργων είναι η στατικότητα, η απάθεια, η ρεαλιστική αναπαράσταση με ακριβείς περιγραφές, η ισορροπία και η αψεγάδιαστη μορφή. Οι λογοτέχνες αντλούν τα θέματά τους από την καθημερινή, κοινωνική αλλά και ιστορική πραγματικότητα και επιδιώκουν την απόλυτη τελειότητα με την αυστηρή τήρηση των μετρικών κανόνων, την επιμονή στην αναζήτηση των κατάλληλων λέξεων και τη σύμπτυξη των νοημάτων.

Ο **συμβολισμός** αναπτύχθηκε στα τέλη του 19ου αιώνα στη Γαλλία ως μία αντίδραση απέναντι στο ρεαλισμό, το νατουραλισμό και τον παρνασσισμό. Οι λογοτέχνες προσπαθούν να προβάλουν τα συναισθήματα και τις ψυχικές τους διαθέσεις μέσα από αντικείμενα, τα οποία δανείζονται από τον υλικό και πνευματικό κόσμο και ενσωματώνουν στο έργο τους μέσω λεκτικών συμβόλων. Βασικά χαρακτηριστικά των έργων είναι ο περιορισμός του εννοιολογικού περιεχομένου καθώς και η υποβλητικότητα και η μουσικότητα του στίχου, η οποία εξαρτάται από τη σωστή επιλογή και διάταξη των λέξεων.

Ο **υπερρεαλισμός (ή σουρεαλισμός)** αναπτύχθηκε στη Γαλλία στις αρχές του 20ου αιώνα και πιο συγκεκριμένα κατά την περίοδο μεταξύ του πρώτου και του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου. Μπορεί να αποδοθεί με τη φράση «πάνω ή πέρα από την πραγματικότητα» εφόσον επιδιώξή του είναι η υπέρβαση του πραγματικού κόσμου με τη διερεύνηση και την καταγραφή του υποσυνείδητου και την απελευθέρωση της φαντασίας, χωρίς την παρέμβαση της λογικής. Χαρακτηριστικά στοιχεία των υπερρεαλιστικών έργων είναι η αυτόματη γραφή, με την οποία εκδηλώνονται οι αυτόματοι ψυχικοί συνειρμοί, η καταστρατήγηση των κανόνων της παραδοσιακής στιχουργικής, η χρήση τεχνικών που απελευθερώνουν από τους λογικούς κανόνες, τα χρώματα και οι εικόνες που παραπέμπουν στον κόσμο των ονείρων, η γλωσσική απελευθέρωση.

Ο **μοντερνισμός** αναπτύχθηκε στα τέλη του 19ου και τις αρχές του 20ου αιώνα ως αντίδραση στις συντηρητικές αξίες του ρεαλισμού. Εκφράζει την κρίση του αστικού πολιτισμού και τις συνταρακτικές αλλαγές που επήλθαν στη Δυτική κοινωνία. Χαρακτηριστικά του είναι η απόρριψη της παράδοσης και η υιοθέτηση νέων τάσεων, οι οποίες επηρεάζονται από την συνεχώς εξελισσόμενη τεχνολογία και τις επιπτώσεις του πρώτου παγκοσμίου πολέμου.

Ηθογραφία. Με τον όρο «ηθογραφία» αναφερόμαστε στην γενικότερη τάση που επικρατούσε στην νεοελληνική λογοτεχνία της περιόδου **1880-1930**. Ο όρος σήμερα θεωρείται προβληματικός, καθώς άρχισε να χρησιμοποιείται χωρίς να έχει οριστεί με

ακρίβεια, με αποτέλεσμα να υπάρχουν αντιφάσεις και διαφωνίες ως προς το ποια έργα χαρακτηρίζονται ηθογραφικά. Επιπλέον, από τις αρχές του 20ου αι. ο όρος απέκτησε αρνητική σημασία και χρησιμοποιήθηκε συχνά ως απαξιωτικός χαρακτηρισμός. Ως ηθογραφία ορίζεται η πιστή απεικόνιση της ζωής, των ηθών και των εθίμων μιας συγκεκριμένης ομάδας. Κάποιοι μελετητές περιορίζουν τον όρο μόνο για την απεικόνιση της ζωής του αγροτικού πληθυσμού και τα έργα που απεικονίζουν με αντίστοιχο τρόπο τη ζωή στα αστικά κέντρα τα χαρακτηρίζουν «αστικά». Για παράδειγμα ο Απόστολος Σαχίνης στην μελέτη του για το νεοελληνικό μυθιστόρημα του 19ου και του 20ου αιώνα αναφέρει: «...το ηθογραφικό μυθιστόρημα, στα τελευταία χρόνια του 19ου και στις αρχές του 20ου αιώνα και, με την είσοδο του νέου αιώνα, το αστικό μυθιστόρημα» και «το νεοελληνικό μυθιστόρημα κράτησε, από τη γέννησή του ως το 1930, την ακόλουθη πορεία: ήταν πρώτα ιστορικό, έπειτα ηθογραφικό, τέλος αστικό». Κατ' άλλους όμως ο όρος ηθογραφία θα έπρεπε να επεκταθεί και να χρησιμοποιείται και για τα έργα που διαδραματίζονται στα αστικά κέντρα. Ο Mario Vitti αναφέρει ότι «και η αστικού περιβάλλοντος θεματολογία μπορεί δικαιωματικά να περιληφθεί», ενώ ο Παντελής Βουτουρής προτείνει την διάκριση της ηθογραφίας σε «αστική» και «αγροτική».

Η εμφάνιση και η εξέλιξη της ηθογραφίας στη νεοελληνική λογοτεχνία

Η εμφάνιση της ηθογραφίας στην νεοελληνική λογοτεχνία σχετίζεται με ευρύτερες εξελίξεις στον ευρωπαϊκό και τον ελληνικό πνευματικό χώρο: η παρακμή του ρομαντισμού και η εμφάνιση του ρεαλισμού και του νατουραλισμού στην ευρωπαϊκή λογοτεχνία και η εξέλιξη της επιστήμης της λαογραφίας στην Ελλάδα είναι οι σημαντικότεροι παράγοντες στους οποίους οφείλεται η στροφή της λογοτεχνίας στην ελληνική πραγματικότητα και την καθημερινή ζωή.

Χρονολογία - σταθμός για αυτήν την στροφή της λογοτεχνίας θεωρείται το 1883: εκείνη την χρονιά δημοσιεύθηκε το πρώτο διήγημα του Γ. Βιζυηνού Το αμάρτημα της μητρός μου, στο περιοδικό "Εστία". Ένα μήνα αργότερα, στις 15 Μαΐου, το ίδιο περιοδικό προκήρυξε διαγωνισμό συγγραφής διηγήματος. Στην προκήρυξη, που πιθανότατα συντάχθηκε από τον εισηγητή της επιστήμης της Λαογραφίας στην Ελλάδα Ν. Πολίτη, βασική προϋπόθεση για τα υποψήφια έργα ήταν η εξής: «Η υπόθεση του διηγήματος είναι ελληνική, τουτέστι θα συνίσταται εις περιγραφήν σκηνών του βίου του ελληνικού λαού».

Η εξέλιξη της ηθογραφικής λογοτεχνίας ακολούθησε έκτοτε δύο κατευθύνσεις: την «ειδυλλιακή» και την «ρεαλιστική». Η «ειδυλλιακή» ηθογραφία είναι η ωραιοποιημένη και εξιδανικευμένη αναπαράσταση της ζωής, κυρίως του αγροτικού χώρου. Συχνά τα έργα εξαντλούνται σε απλή καταγραφή ηθών και εθίμων, με φόρτο λαογραφικού υλικού. Ο Vitti αναφέρει σχετικά: «μπορώ να μιλήσω για πιστότητα προκειμένου να ορίσω τον τρόπο με τον οποίο το ελληνικό αφήγημα αντιμετωπίζει την πραγματικότητα τα χρόνια τούτα. Δεν τολμώ να μιλήσω για ρεαλισμό: να προστρέξω δηλαδή σε ένα σαφώς προσδιορισμένο όρο που περιλαμβάνει και την πιστότητα, αλλά που την πιστότητα την αποκτά σαν αποτέλεσμα μιας κριτικής

ματιάς, πράγμα που το βλέπουμε καθαρά, η ηθογραφία αυτής της φάσης δεν το έχει ακόμη» [6]. Εκπρόσωποι αυτής της τάσης είναι οι Γεώργιος Δροσίνης, Κώστας Κρυστάλλης, Χρήστος Χρηστοβασίλης, Αργύρης Εφταλιώτης. Αντιθέτως, η "ρεαλιστική" ηθογραφία έχει εντονότερο κοινωνικό προσανατολισμό, αντιμετωπίζει την πραγματικότητα με κριτικό βλέμμα και προχωρά σε ψυχολογική εμβάθυνση και σκιαγράφηση ολοκληρωμένων ανθρώπινων τύπων. Αυτού του είδους η ηθογραφία σχετίζεται με τα ρεύματα του ρεαλισμού και του νατουραλισμού. Τα αντιπροσωπευτικότερα έργα είναι τα περισσότερα διηγήματα του Παπαδιαμάντη (με χαρακτηριστικότερο όλων την νουβέλα «Η Φόνισσα»), τα διηγήματα του Βιζυηνού, οι νουβέλες του Καρκαβίτσα και αργότερα τα έργα του Κ. Χατζόπουλου και του Κ. Θεοτόκη, που είναι επηρεασμένα από την σοσιαλιστική ιδεολογία και τον προβληματισμό για το κοινωνικό ζήτημα.

ΘΕΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΑ ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ
ТЕМИ ТА ЗАВДАННЯ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ, ІНДЗ
(З МЕТОДИЧНИМИ РЕКОМЕНДАЦІЯМИ ДО ЇХ ВИКОНАННЯ)

**Методичні рекомендації та завдання семінарських занять
з дисципліни «Історія новогрецької літератури»**

Треба пам'ятати, що якість семінару перш за все залежить від підготовки студентів до нього, тому при підготовці до семінару кожен студент повинен

- *уважно ознайомитися з планом, який відображає зміст чергової теми заняття;*
- *прочитати і продумати свої лекційні записи, які відносяться до теми семінару;*
- *вивчити чи законспектувати рекомендовану літературу;*
- *скористатися при потребі консультацією викладача;*
- *скласти розгорнутий план, тези чи конспект виступу з усіх питань теми заняття.*

Студентам необхідно відвідувати кожне семінарське заняття. Пропуск семінару позбавляє студента можливості усвідомити, закріпити та отримати цілісне уявлення по тій чи іншій темі. Крім того, це створює значні труднощі при підготовці до підсумкового модульного контролю. За кожне семінарське заняття студент отримує певну кількість балів.

Деякі питання роботи на семінарі:

- 1) переважна більшість семінарських занять проводиться у формі інтерактивної дискусії, під час якої викладач здійснює поточний контроль якості знань студентів, перевіряє виконання їх завдань самостійної роботи;*
- 2) семінарське заняття починається вступним словом викладача, в якому він розкриває значення теми і цілі заняття, форми і методи його проведення;*
- 3) кожному студенту необхідно постійно вдосконалювати навички володіння новогрецькою мовою, правильного вживання літературознавчих понять і термінів. Систематичні виступи на семінарах сприяють поповненню словарного запасу студента-філолога, а також вмінню лаконічно і точно висловлювати свої думки;*
- 4) студенти повинні уважно слухати виступи своїх однокурсників і оцінювати наскільки глибоко розкриті питання. Це дає можливість кожному присутньому на семінарі висловити свою точку зору та подолати прогалини, які мали місце у відповіді. Активна участь на семінарських заняттях прищеплює навички участі у дискусії, аналізі різних точок зору, вмінню відстоювати власну позицію;*
- 5) після закінчення виступу студента відбувається обговорення питання. При цьому викладач не тільки направляє обговорення на розкриття вузлових питань, але і дає змогу виступити усім учасникам семінару. Якщо ж доповідач чи інший виступаючий на семінарі припускає явні помилки, то для виключення втрати часу викладач може його зупинити і надати слово іншому;*

6) завершується семінарське заняття заключним словом_викладача, в якому підсумовується робота групи, аналізується ступінь розкриття теми, оцінюються всі форми участі студентів на семінарі

ΠΡΑΚΤΙΚΟ ΜΑΘΗΜΑ 1

ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΝΕ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ. ΠΕΡΙΟΔΟΙ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

1. Έννοιες «Λογοτεχνία», «Νεοελληνική λογοτεχνία». Οι περίοδοι της ΝΕ λογοτεχνίας. Σύντομη περιγραφή των περιόδων.
2. Γενικά χαρακτηριστικά λογοτεχνικού λόγου. Έννοια λογοτεχνικού κειμένου.
3. Αρχές της ΝΕ λογοτεχνίας. Θεωρητικές βάσεις μελέτης. Προφορική λαϊκή λογοτεχνία ως βάση για τη διαμόρφωση του λογοτεχνικού φαινομένου. Η τέχνη της προφορικής λογοτεχνίας στη Βυζαντινή αυτοκρατορία. Είδη της προφορικής λογοτεχνίας. Να αναφερθούν παραδείγματα.
4. Πρακτική γραπτή άσκηση.

Να ετοιμάσετε **το πορτφόλιο (φάκελο εργασιών)** με το θέμα του πρακτικού μαθήματος 1. Στο πορτφόλιο να συμπεριλαμβάνονται

- **το γλωσσάριο των βασικών όρων και εννοιών της θεματικής ενότητας,**
  - περίοδοι της ΝΕ λογοτεχνίας,
  - παραδείγματα ειδών της προφορικής λογοτεχνίας – παροιμίες, λαϊκά παραμύθια, θρύλοι, μύθοι κτλ.,
  - στο τέλος να παρουσιαστεί η σχετική βιβλιογραφία.
- Το πορτφόλιο να παραδοθεί σε ηλεκτρονική και έντυπη μορφή.

ΠΡΑΚΤΙΚΟ ΜΑΘΗΜΑ 2

Α΄ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΝΕ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ. ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

1. 11-12 αι. Λογοτεχνία της Πρώτης Βυζαντινής Εποχής. Προέλευση των δημοτικών τραγουδιών. Πρώτα επικά λογοτεχνικά έργα.
2. Κατηγορίες και είδη των δημοτικών τραγουδιών. Χαρακτηριστικά στοιχεία (ύφος, γλώσσα, στιχουργική, θεματολογία).

3. Το έπος του Διγενή Ακρίτα. Ιστορικό στοιχείο. Διασκευές αρχικής μορφής. Σύνοψη περιεχομένου.
4. Κλέφτικα δημοτικά τραγούδια. Ιστορικά στοιχεία.
5. Πρακτική άσκηση.

Να διαβάσετε και να επεξεργαστείτε τα παρακάτω δημοτικά τραγούδια. Να κάνετε τη γλωσσολογική ανάλυση των έργων. (σε γραπτή μορφή)

- 1) Του γιοφυριού της Άρτας (παραλογή)
- 2) Το έπος του Δ. Ακρίτα (αποσπάσματα)
  - A) Ο θάνατος του Διγενή.
  - B) Ο γιός της χήρας.
- 3) Της νύχτας οι αρματωλοί (κλέφτικο δημοτικό τραγούδι)

ΠΡΑΚΤΙΚΟ ΜΑΘΗΜΑ 3

Η ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ

1. Η λογοτεχνία πριν από την Άλωση στο Βυζάντιο. Τα Προδρομικά.
2. Η λογοτεχνία πριν από την Άλωση στο Βυζάντιο. Το έργο του Θ. Προδρόμου και του Μ. Γλυκά.
3. **Η λογοτεχνία της Φραγκοκρατίας.** Ιπποτικά και ερωτικά μυθιστορήματα. Θεματο-ιδεολογική προσέγγιση των έργων. Το Χρονικό του Μορέως.
4. Η λογοτεχνία πριν από την Άλωση στο Βυζάντιο. Είδος ποίησης. Χαρακτηριστικά στοιχεία. Σ. Σαχλίκης και Μ. Φαλιέρος. Διδακτικά ποιήματα.

ΠΡΑΚΤΙΚΟ ΜΑΘΗΜΑ 4

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ Β' ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1453 - 1821)

Η ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΑΚΜΗ ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ (15^{ος} -17^{ος} αι.) ΚΡΗΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ

1. Κοινωνική και πολιτική κατάσταση της περιόδου. Κατάκτηση του Ελληνισμού μετά το 1453 (φραγκοκρατούνες περιοχές, τουρκοκρατούμενες περιοχές, Ελληνισμός της Διασποράς)

2. Λογοτεχνική ακμή στην Κρήτη κατά τον Μεσαίωνα. Διαμόρφωση και βασικά χαρακτηριστικά του κρητικού θεάτρου (να αναφερθούν τα βασικά στοιχεία του αρχαίου ελληνικού θεάτρου ως πρώτης φάσης ανάπτυξης του ελληνικού θεάτρου).
3. Πρώτες μαρτυρίες θεατρικής δραστηριότητας στην Κρήτη. Ιταλικά πρότυπα. Το έργο του Βισσέντζου Κορνάρου. «Ερωτόκριτος». Υπόθεση, βασικά χαρακτηριστικά.
4. Είδος θρησκευτικού δράματος. «Θυσία του Αβραάμ». Υπόθεση. Πρόβλημα του συγγραφέα.
5. Το έργο του Γεώργιου Χορτάτζη. «Η Ερωφίλη». Υπόθεση, βασικά χαρακτηριστικά.
6. Ποιμενικό δράμα στο κρητικό θέατρο του Μεσαίωνα.
7. Ερωτικά ποιήματα της Κύπρου – κίνημα Πετραρχισμού. (16^{ος}-17^{ος} αι)

8. Τουρκοκρατούμενος Ελληνισμός - εκκλησιαστική ρητορική - θρησκευτικός ουμανισμός. (самоcтійηно законспектувати - CPC)

9. Ελληνισμός της Διασπορας - λογοτεχνικές μελέτες - πνευματική κίνηση - νεοελληνικός διαφωτισμός. (самоcтійηно законспектувати- CPC)

ΠΡΑΚΤΙΚΟ ΜΑΘΗΜΑ 5

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΕΣ ΣΧΟΛΕΣ (18^{ος} – αρχές 20^{ου} αι.)

1. Εφτανησιακή λογοτεχνική σχολή. Θέματα, βασικές ιδέες. Το έργο του Δ. Σολωμού. Προσολωμικοί, εξωσολωμικοί, μετασολωμικοί ποιητές.
2. Οι Φαναριώτες και η Α' (Ρομαντική) Σχολή Αθηνών. Ιδέες του ρομαντισμού στην ελληνική λογοτεχνία. Εκπρόσωποι. Θέματα, βασικές ιδέες.
3. Νέα Αθηναϊκή Σχολή. Η Γενιά του 1880. Το έργο του Κ. Παλαμά. Τα χαρακτηριστικά της νέας ποίησης.

Πρακτική άσκηση 1.

Να συμπληρώσετε τον ακόλουθο πίνακα: (γραπτώς στο τετράδιο εργασίας)

Κριτήρια περιγραφής Σχολή	Εφτανησιακή λογοτεχνική σχολή	Α΄(Ρομαντική) Σχολή Αθηνών	Νέα Αθηναϊκή Σχολή
Χρονικά πλαίσια			
Βασικές ιδέες, ρεύμα			
Θεματολογία			
Εκπρόσωποι			
Συμπληρωματική πληροφορία			

Πρακτική άσκηση 2.

Να αναλύσετε (γραπτώς στο τετράδιο εργασίας) τα παρακάτω έργα – να αναφερθεί το θέμα, η ιδέα, να δηλωθούν τα βασικά χαρακτηριστικά από την γλωσσολογική και υφολογική άποψη.

Δ. Σολωμός «Ύμνος εις την ελευθερίαν»

Κ. Παλαμάς «Τάφος», «Πατέρες»

Π. Σούτσος «Οδοιπóρος» (απόσπασμα)

(<http://www.greek-language.gr/greekLang/literature/anthologies/new/show.html?id=92>)

ΠΡΑΚΤΙΚΟ ΜΑΘΗΜΑ 6**ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ ΣΤΑ ΤΕΛΗ ΤΟΥ 19^{ΟΥ}- ΑΡΧΕΣ 20^{ΟΥ} ΑΙ.**

1. Η πεζογραφία μετά το 1880, ηθογραφία στην ελληνική πεζογραφία, γενικά γνωρίσματα, είδη της ηθογραφίας, εκπρόσωποι.
2. Α. Παπαδιαμάντης. Το λογοτεχνικό έργο.
3. Α. Καρκαβίτσας. Το λογοτεχνικό έργο.
4. Νεώτεροι πεζογράφοι, το έργο του Γ. Ξενόπουλου, το ΝΕ θέατρο. Τάσεις, θέματα.

Πρακτική άσκηση :

Να συμπληρώσετε τον ακόλουθο πίνακα: (γραπτώς στο τετράδιο εργασίας)

Εκπρόσωποι της ηθογραφικής πεζογραφίας	Βασικά λογοτεχνικά έργα	Θεματολογία, ιδέες	Χαρακτηριστικά της πεζογραφίας, του προσωπικού ύφους του συγγραφέα	Γλώσσα, εκφραστικά μέσα (με παραδείγματα από τα έργα)
--	-------------------------	--------------------	--	--

Α. Παπαδιαμάντης				
Α. Καρκαβίτσας				
Γ. Βιζυηνός				
Γ. Δροσίνης				
Α. Εφταλιώτης				
Κ Θεοτόκης				

ΠΡΑΚΤΙΚΟ ΜΑΘΗΜΑ 7

ΝΕΟΤΕΡΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ (ΓΕΝΙΑ ΤΟΥ '20 ΚΑΙ ΤΟΥ '30)

1. Η Γενιά του '20. Ποίηση. Το έργο του Κ.Καρυωτάκη, του Κ. Ουράνη. Ιδέες, θεματολογία.
2. Η γενιά του '30. Τασείς του συμβολισμού. Το έργο του Κ. Βάρναλη.
3. Η γενιά του '30. Υπερρεαλισμός. Τα βασικά χαρακτηριστικά της νεότερης υπερρεαλιστικής ποίησης. Το έργο του Γ. Σεφέρη και του Ο. Ελύτη.

Πρακτική άσκηση

Να αναλύσετε (γραφτώσ στο τετράδιο εργασίας) ένα ποιητικό έργο (κατά τη δική σας επιλογή) ενός από τους εκπροσώπους της περιόδου (του Βάρναλη, του Σεφέρη, του Ελύτη) σύμφωνα με το σχήμα επεξεργασίας λογοτεχνικών κειμένων.

Теми для виконання ІНДЗ студентів з дисципліни «Історія новогрецької літератури»

Методичні рекомендації для виконання:

Κοжен студент обирає окрему тему (із запропонованих нижче) для написання Індивідуального науково-дослідного завдання (ІНДЗ).

ІНДЗ складається з

- **тексту доповіді (реферативного огляду)** (7-10 сторінок 14 кеглем, 1,5 інтервалом, всі поля 2 см) та

- **комп'ютерної мультимедійної презентації** (у форматі Power Point), яка має ілюструвати текст доповіді, бути її складовою частиною, а не фоновим матеріалом.

У ході підготовки доповіді слід користуватися підручниками до курсу та матеріалами з додатковою інформацією. Зробити доповідь і презентацію змістовними та яскравими допоможуть також Інтернет-матеріали. Презентацію не слід робити розгорнутою: до 10 слайдів, кожен з яких має бути логічно використаний під час доповіді на захисті ІНДЗ. Слайди можуть (бажано) містити ілюстрації, схеми, таблиці, текстові фрагменти (напр. цитати) та ін. У процесі підготовки доповіді та презентації слід враховувати такі рекомендації: ІНДЗ повинно містити **план досліджуваної теми**, матеріал має повно і всебічно висвітлювати тему, не слід описувати історичні події і вдаватися до розгнаних екскурсів, інформацію треба подавати в обробленому систематизованому вигляді, не слід використовувати неперевірених сенсаційних даних (напр. маловідомих Інтернет-сайтів), пам'ятайте – ви пишете в першу чергу наукову роботу, також по можливості ІНДЗ має висвітлювати **вашу позицію** стосовно предмету дослідження та висновки, які повинні чітко відобразитись у плані. Реферативне дослідження повинне мати чітку структуру, наприкінці студент складає **госарій основних термінів з теми**, що досліджується та зазначає **основні дати та прізвища літераторів**, що характеризують певний період розвитку літератури.

У кінці реферату на окремому аркуші слід вказати **літературу та електронні джерела**, якими ви користувалися при підготовці ІНДЗ (не менше 10-15 джерел), **літературу слід оформити відповідно до вимог**.

Доповідь та презентація будуть оцінюватися (на останньому семінарському занятті) кожна окремо за 10-бальною системою. Регламент роботи під час захисту доповідей: виступ до 7-8 хв., запитання та коментарі до 3 хв.

Реферат та презентацію (на електронному носії) слід надати на кафедру грецької філології до встановленої дати.

Пам'ятайте: ІНДЗ – це індивідуальне науково-творче завдання студента!

Теми для розробки ІНДЗ (теми рефератів та презентацій):

(I семестр)

1. Έννοια «Νεοελληνική λογοτεχνία». Βάσεις της ΝΕ λογοτεχνίας. Προφορική λογοτεχνία. Οι περίοδοι της ΝΕ λογοτεχνίας.
2. Γενικά χαρακτηριστικά λογοτεχνικού λόγου. Έννοια λογοτεχνικού κειμένου. Βασικές έννοιες λογοτεχνικού κειμένου. Συνοχή. Συνεκτικότητα. Αλληλουχία.
3. Προφορική λογοτεχνία ως βάση της λογοτεχνικής παραγωγής. Είδη.

4. Δημοτικά τραγούδια. Προέλευση δημοτικών τραγουδιών. Κατηγορίες, είδη. Βασικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα των δημοτικών τραγουδιών. Κλέφτικα, ακρίτικα τραγούδια. Τραγούδια εκδηλώσεων ζωής.
5. Η λογοτεχνία πριν από την Άλωση στο Βυζάντιο. Το έπος του Διγενή Ακρίτα, οι παραλλαγές του. Υπόθεση του έργου. Γενικά χαρακτηριστικά.
6. Η λογοτεχνία πριν από την Άλωση στο Βυζάντιο. Τα Προδρομικά. Το έργο του Θ. Προδρόμου και του Μ. Γλυκά.
7. Η λογοτεχνία της Φραγκοκρατίας. Ιπποτικά και ερωτικά μυθιστορήματα. Θεματο – ιδεολογική προσέγγιση των έργων. Το χρονικό του Μορέως.
8. Η λογοτεχνία πριν από την Άλωση στο Βυζάντιο. Είδος ποίησης. Χαρακτηριστικά στοιχεία. Σ. Σαχλίκης, Μ. Φαλιέρος.
9. Η λογοτεχνία μετά την Άλωση. Η πνευματική κίνηση στη Διασπορά και τον τουρκοκρατούμενο Ελληνισμό. Δημοτική πεζογραφία. Το έργο του Ν. Σοφιανού.
10. Η λογοτεχνική ακμή στην Κρήτη του Μεσαίωνα. Κρητικό θέατρο. Είδη θεατρικών έργων. Το έργο του Γ. Χορτάση. Ερωφίλη. Είδος ποιμενικής ποίησης.
11. Η λογοτεχνική ακμή στην Κρήτη. Κρητικό θέατρο. Το έργο του Β. Κορνάρου. Ερωτόκριτος. Θυσία του Αβραάμ.
12. Η λογοτεχνία μετά την Άλωση. Η ΝΕ λογοτεχνία στα φραγκοκρατούμενα μέρη. Ε. Γεωργιάς. Ποίηση της Αναγέννησης στην Κρήτη.
13. Η λογοτεχνία μετά την Άλωση. Πετραρχισμός στην Κύπρο. Ποιητικό έργο.
14. Περίοδος Νεοελληνικού Διαφωτισμού. Γενικά χαρακτηριστικά της εποχής. Διαφωτισμός στη λογοτεχνία. Α. Κοραής. Το γλωσσικό ζήτημα στη λογοτεχνία.

(II семестр)

1. Εφτανησιακή λογοτεχνική σχολή. Θέματα, βασικές ιδέες. Το έργο του Δ. Σολωμού. Προσολωμικοί, εξωσολωμικοί, μετασολωμικοί ποιητές.
2. Οι Φαναριώτες και η Α' (Ρομαντική) Σχολή Αθηνών. Ιδέες του ρομαντισμού στην ελληνική λογοτεχνία. Εκπρόσωποι. Θέματα, βασικές ιδέες.
3. Νέα Αθηναϊκή Σχολή. Η Γενιά του 1880. Το έργο του Κ. Παλαμά. Τα χαρακτηριστικά της νέας ποίησης.

4. Η πεζογραφία μετά το 1880, ηθογραφία στην ελληνική πεζογραφία, γενικά γνωρίσματα, είδη της ηθογραφίας, εκπρόσωποι.
5. Α. Παπαδιαμάντης. Το λογοτεχνικό έργο.
6. Α. Καρκαβίτσας. Το λογοτεχνικό έργο.
7. Νεώτεροι πεζογράφοι, το έργο του Γ. Ξενόπουλου, το ΝΕ θέατρο. Τάσεις, θέματα.
8. Η Γενιά του '20. Ποίηση. Το έργο του Κ.Καρυωτάκη, του Κ. Ουράνη. Ιδέες, θεματολογία.
9. Η γενιά του '30. Τάσεις του συμβολισμού στη ΝΕ λογοτεχνία. Το έργο του Κ. Βάρναλη.
10. Η γενιά του '30. Υπερρεαλισμός. Τα βασικά χαρακτηριστικά της νεότερης υπερρεαλιστικής ποίησης. Το έργο του Γ. Σεφέρη και του Ο. Ελύτη. Βραβείο Νόμπελ λογοτεχνίας και οι Έλληνες-Νομπελίστες.
11. Η μεταπολεμική λογοτεχνία στην Ελλάδα. Ρεύματα, ιδέες, τάσεις.
12. Οι πολιτικοποιημένοι λογοτέχνες στην Ελλάδα (2^ο μισό του 20^{ου} αι.)

ΖΑΣΟБИ ДΙΑГНОСТИКИ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Діагностика знань студентів з дисципліни «Історія новогрецької літератури» здійснюється з допомогою:

- 1) усних опитувань на семінарсько-практичних заняттях (теми та завдання до семінарсько-практичних занять викладено у файлі «Методичні рекомендації до семінарських занять та ІНДЗ») (**поточний контроль**),
- 2) виконання ІНДЗ (захист реферату у супроводі мультимедійної презентації, який відбувається на останньому ІЗ у кожному семестрі вивчення дисципліни) (вимоги та теми для ІНДЗ викладено у файлі «Методичні рекомендації до семінарських занять та ІНДЗ»),
- 3) виконання письмових контрольних робіт (**модульний контроль та СРС**),
- 4) усних та письмових (тести) залікових та екзаменаційних завдань (**підсумковий контроль**).

Приклад письмової модульної контрольної роботи

Θέμα: *Ηθογραφικό διήγημα. Το έργο του Α.Παπαδιαμάντη.*

Διαβάστε και επεξεργαστείτε το διήγημα του Α.Παπαδιαμάντη «Όνειρο στο κύμα» και στη συνέχεια δώστε αναλυτικές απαντήσεις στις παρακάτω ερωτήσεις:

1. *Να αναφέρετε τα βασικά χαρακτηριστικά του ηθογραφικού διηγήματος ως βασικού λογοτεχνικού είδους της νεοελληνικής πεζογραφίας του 19^{ου} αι. Ποιοι είναι οι εκπρόσωποι της ηθογραφίας στη ΝΕ λογοτεχνία;*
2. *Ποιο πρότυπο ζωής προβάλλεται στο συγκεκριμένο διήγημα;*
3. *«Παράλληλα με το μεταφυσικό κακό, την πάλη με την αμαρτία και τους πειρασμούς, υπάρχει στην πεζογραφία του [Παπαδιαμάντη] και το κοινωνικό κακό, η κοινωνική αδικία...». Μπορείτε να επισημάνετε τα θέματα αυτά στο διήγημα Όνειρο στο κύμα;*
4. *Η γλώσσα του Παπαδιαμάντη θεωρείται εντελώς προσωπική, ένα κράμα από λόγια, εκκλησιαστικά και λαϊκά στοιχεία. Μπορείτε να δώσετε χαρακτηριστικά παραδείγματα από το συγκεκριμένο έργο;*
5. *Η σύνθεση των έργων του Παπαδιαμάντη είναι συνήθως απλή: έχουν περιορισμένη δράση, ανύπαρκτη πλοκή και ελάχιστα πρόσωπα. Ο συγγραφέας συνηθίζει να κινεί το ενδιαφέρον του αναγνώστη με ένα απρόοπτο περιστατικό. Ισχύει η παραπάνω διαπίστωση στο συγκεκριμένο διήγημα και πώς;*
6. *«Το Όνειρο στο κύμα» θεωρείται από κάποιους μελετητές ηθογραφικό διήγημα, πλησιάζει όμως και στην ψυχογραφία. Μπορείτε να εντοπίσετε ηθογραφικά και ψυχογραφικά στοιχεία στο κείμενο;*
7. *«Το Όνειρο στο κύμα» ανήκει στα «αυτοβιογραφικά» διηγήματα του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη, τα οποία συνδέονται με τα εφηβικά χρόνια του στη Σκιάθο. Αναφερθείτε σε συγκεκριμένες μνήμες και βιώματα του συγγραφέα που διακρίνετε σ' αυτό το διήγημα.*
8. *Πώς βλέπει ο νεαρός βοσκός τη Μοσχούλα; Ανταποκρίνεται το κορίτσι στα συναισθήματά του;*
9. *Πώς εξηγείτε την ιδιαίτερη συμπάθεια του βοσκού προς την κατσίκα;*

ΘΕΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΛΕΓΧΟ

ТЕМИ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ 3 ІСТОРИЇ НОВОГРЕЦЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

---

1. Έννοια «Νεοελληνική λογοτεχνία». Αρχές της ΝΕ λογοτεχνίας. Οι περίοδοι της ΝΕ λογοτεχνίας.
2. Γενικά χαρακτηριστικά λογοτεχνικού λόγου. Έννοια λογοτεχνικού κειμένου. Βασικές έννοιες λογοτεχνικού κειμένου. Συνοχή. Συνεκτικότητα. Αλληλουχία.
3. Δημοτικά τραγούδια. Προέλευση δημοτικών τραγουδιών. Κατηγορίες, είδη. Βασικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα των δημοτικών τραγουδιών. Κλέφτικα, ακρίτικα τραγούδια.
4. Η λογοτεχνία πριν από την Άλωση στο Βυζάντιο. Το έπος του Διγενή Ακρίτα, οι παραλλαγές του. Υπόθεση του έργου. Γενικά χαρακτηριστικά.
5. Η λογοτεχνία πριν από την Άλωση στο Βυζάντιο. Τα Προδρομικά. Το έργο του Θ. Προδρόμου και του Μ. Γλυκά.
6. Η λογοτεχνία της Φραγκοκρατίας. Ιπποτικά και ερωτικά μυθιστορήματα. Θεματο – ιδεολογική προσέγγιση των έργων. Το χρονικό του Μορέως.
7. Η λογοτεχνία πριν από την Άλωση στο Βυζάντιο. Είδος ποίησης. Χαρακτηριστικά στοιχεία. Σ. Σαχλίκης. Μ. Φαλιέρος.
8. Η λογοτεχνία μετά την Άλωση. Η πνευματική κίνηση στη Διασπορά και τον τουρκοκρατούμενο Ελληνισμό. Δημοτική πεζογραφία. Το έργο του Ν. Σοφιανού.
9. Η λογοτεχνική ακμή στην Κρήτη τον Μεσαίωνα. Κρητικό θέατρο. Είδη θεατρικών έργων. Το έργο του Γ. Χορτάτση. Ερωφίλη. Είδος ποιμενικής ποίησης.
10. Η λογοτεχνική ακμή στην Κρήτη. Κρητικό θέατρο. Το έργο του Β. Κορνάρου. Ερωτόκριτος. Θυσία του Αβραάμ.
11. Η λογοτεχνία μετά την Άλωση. Η ΝΕ λογοτεχνία στα φραγκοκρατούμενα μέρη. Ε. Γεωργιάδης. Ποίηση της Αναγέννησης στην Κρήτη.
12. Η λογοτεχνία μετά την Άλωση. Πετραρχισμός στην Κύπρο. Ποιητικό έργο.
13. Περίοδος Νεοελληνικού Διαφωτισμού. Γενικά χαρακτηριστικά της εποχής. Διαφωτισμός στη λογοτεχνία. Α. Κοραΐς. Το γλωσσικό ζήτημα στη λογοτεχνία.
14. Λογοτεχνία της περιόδου πριν από την Επανάσταση. Γενικά στοιχεία. Ρήγας, Χριστόπουλος, Βηλαράς.
15. Η Εφτανησιώτικη λογοτεχνική Σχολή. Γενικά χαρακτηριστικά. Η ζωή και το έργο του Δ. Σολωμού. Λογοτεχνική πορεία. Ελεύθεροι πολιορκημένοι. Ύμνος εις την ελευθερίαν.
16. Η Εφτανησιώτικη λογοτεχνική Σχολή. Το έργο του Α. Κάλβου και του Α. Βαλαωρίτη.
17. Η λογοτεχνία στο νέο ελληνικό κράτος. Οι Φαναριώτες. Η Α' Αθηναϊκή Σχολή. Γενικά χαρακτηριστικά. Περίοδος ελληνικού ρομαντισμού. Π. Σούτσος. Α. Σούτσος. Α. Ραγκαβής. Γ. Ζαλοκώστας.

18. Η γενιά του 1880. Παρνασισμός. Νέα Αθηναϊκή Σχολή. Γενικά χαρακτηριστικά στοιχεία. Η ζωή και το έργο του Κ. Παλαμά. Ο Τάφος. Ο Δωδεκάλογος του Γύφτου.
19. Η πεζογραφία μετά το 1880. Ηθογραφία στην ελληνική πεζογραφία. Γενικά γνωρίσματα. Γ. Βιζυηνός. Α. Καρκαβίτσας. Το λογοτεχνικό έργο του Α. Παπαδιαμάντη. Η φόνισσα.
20. Η πεζογραφία μετά το 1880. Το γλωσσικό ζήτημα στη λογοτεχνία. Το έργο του Γ. Ψυχάρη «Το ταξίδι μου».
21. Η ΝΕ πεζογραφία στα τέλη του 19^{ου} αι. Νεώτεροι πεζογράφοι. Το έργο του Γ. Ξενόπουλου. Θεατρικό έργο. Τάσεις. Θέματα.
22. Η ΝΕ ποίηση στα τέλη του 19^{ου} αι. – αρχές 20^{ου} αι. Η ποίηση γύρω και ύστερα από τον Παλαμά. Η ποιητική πορεία του Κ. Καβάφη. Βασικά χαρακτηριστικά της ποίησής του. Ιθάκη. Περιμένοντας τους βαρβάρους.
23. Αρχές του 20^{ου} αι. Η πεζογραφία στα χρόνια 1900 – 1920. Το έργο του Ν. Καζαντζάκη. Βιογραφικά στοιχεία. Η λογοτεχνική πορεία. Ασκητική. Βίος και πολιτεία του Α. Ζορμπά.
24. Η γενιά του 1930. Ποίηση. Το έργο του Γ. Σεφέρη. Λογοτεχνική πορεία. Υπερρεαλισμός στη νεώτερη ποίηση. Χαρακτηριστικά. Θέματα. Μοτύβα.
25. Η λογοτεχνική γενιά του υπερρεαλισμού. Ν. Εγγονόπουλος. Ο. Ελύτης. Γ. Ρίτσος.
26. Η γενιά του 1930. Πεζογραφία. Ιδέες, θέματα Μικρασιατικής καταστροφής. Η λογοτεχνική πορεία του Σ. Μυριβήλη. Η ζωή εν τάφω. Το έργο του Η. Βενέζη. Αιολική γη. Το νούμερο 31328.
27. Η ΝΕ Πεζογραφία της περιόδου κατοχής. Θέματα. Αντιστασιακή ποίηση. Τάσεις.
28. Μεταπολεμική ποίηση και πεζογραφία. Γενικά χαρακτηριστικά. Θέματα. Τάσεις. Μ. Αναγνωστάκης. Τ. Λειβαδίτης. Δ. Χατζής.
29. Μεταπολεμική πεζογραφία. Α. Σαμαράκης. Βιογραφικά στοιχεία. Η πεζογραφική πορεία. Συλλογή διηγημάτων. Το λάθος.
30. Η σύγχρονη ΝΕ λογοτεχνία. Γνωρίσματα. Η λογοτεχνία στη Δικτατορία και ύστερα. Η γενιά του ' 70. Λογοκρισία. Πολιτικοποιημένοι λογοτέχνες. Είδος ποίησης. Θέματα. Ιδέες. Λ. Πούλιος. Μ. Λαϊνά. Δ. Ποταμίτης. Νεώτερο μυθιστόρημα (τέλη 20^{ου} - αρχές 21^{ου} αι.). Ιδέες. Δ. Νόλλας. Γ. Γιατρομανωλάκης. Ε. Φακίνου.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΗ ΔΙΔΑΚΤΕΑ ΥΛΗ
ДОДАТКОВИЙ МАТЕРІАЛ 3 КУРСУ

---

1. Η ΓΛΩΣΣΑ ΤΟΥ ΚΑΒΑΦΗ

Η ποίηση του Καβάφη, πυκνή σε ιστορικές αναφορές που εκφράζουν σύγχρονα νοήματα και συναισθήματα, είναι γραμμένη σε μια γλώσσα εξίσου περιεκτική στη διαχρονικότητά της. Πολλά έχουν γραφτεί για την γλώσσα του Καβάφη και έχουν γίνει αναλυτικότερες μελέτες για τον τρόπο με τον οποίον ο ποιητής μ' ένα ύφος πολύ κοντά στον προφορικό λόγο αναμιγνύει την καθαρεύουσα με την δημοτική.

Η γλώσσα του είναι ζωντανή ακριβώς επειδή γράφει με μια ποικιλία γλωσσικών στοιχείων που ανήκουν και σε παλαιότερες και σε νεότερες μορφές της Ελληνικής.

Ο Καβάφης ανήκει στη λογοτεχνική γενιά που «διεύρυν[ε] το εκφραστικό φάσμα της δημοτικής» όχι απλά επειδή συνδύασε λέξεις και στοιχεία της λόγιας παράδοσης με εκφράσεις και τύπους της λαϊκής, αλλά διότι χρησιμοποίησε λέξεις και εκφράσεις απ' όλες τις ιστορικές φάσεις της ελληνικής γλώσσας συνυφαίνοντας αβίαστα στοιχεία από την αρχαία, μεσαιωνική και νεότερη Ελληνική. Έτσι ενσωμάτωσε στον λιτό προφορικό λόγο της ποίησής του γλωσσικά στοιχεία με τον ίδιο τρόπο που ο κάθε μορφωμένος Έλληνας σήμερα έχοντας απελευθερώσει εκφραστικά την γλώσσα του από την αντιπαλότητα καθαρεύουσας-δημοτικής, κάνει σωστή χρήση του πλούτου της Ελληνικής αναμιγνύοντας λεξιλόγιο και μορφές και από τον λόγιο γραπτό και τον απλούστερο προφορικό λόγο. Εν τούτοις είναι σπάνιο να επιλέγονται τα ποιήματά του Καβάφη για την διδασκαλία της Ελληνικής ως δεύτερης/ξένης γλώσσας παρόλο που προσφέρονται θαυμάσια ως δείγματα ιστορικής γραφής και αποτελούν το πιο λαμπρό τεκμήριο στην ανάδειξη της αδιάκοπης συνέχειας της ελληνικής γλώσσας. Και αυτό μπορεί να χρησιμεύσει στην εκμάθηση των νεοελληνικών ειδικά σε Ελληνοαμερικανούς φοιτητές οι οποίοι μιλούν με σχετική ευκολία την δημοτική, αγνοούν όμως την ύπαρξη αλλά και την ιστορική εξέλιξη μιας καλλιεργημένης νεοελληνικής γλώσσας.

Είναι λοιπόν ανεκτίμητη η προσφορά της καβαφικής γλώσσας όταν διαβάζεται στα ελληνικά και όχι σε μετάφραση στο να μεταδώσει αυτή την διαχρονικότητα. Ο Καβάφης χρησιμοποιεί συστηματικά λόγιες λέξεις (έπιτετραμμένον, ώτακουστής) ανάμικτα με μεσαιωνικές (έμορφιά, ξεύρω), ιδιωματικές (τα πλήθια, τα πρεπά, φεγγερός), τοπικές και ποιητικές όπως στές / τές («στές γειτονιές τές ίδιες») και τις υφαίνει με το συντακτικό της δημοτικής προσδίδοντας στην γλώσσα της ποίησής του την ιδιοτυπία της και την μοναδικότητά της. Στο ποίημα Τα Άλογα του Άχιλλέως, ο στίχος «Τὶ γυρεύατ' ἐκεῖ χάμου | στήν ἄθλια ἀνθρωπότητα ποῦ εἶναι το παίγνιον τῆς μοίρας» αντιπαραθέτει την πιο απόλυτη δημοτική (χάμου) με την πιο απόλυτη καθαρεύουσα (παίγνιον). Το ίδιο και ο στίχος «Ὁ βασιλεὺς κύρ Μανουήλ ὁ Κομνηνός» αντιπαραθέτει γλωσσικά την λαϊκή προσφώνηση *κυρ* με την αρχαία λέξη *βασιλεύς* με αποτέλεσμα να εντείνει την εικόνα του ταπεινού και σεμνού βασιλιά. **Η ιδιορρουθμία**

της ποιητικής αυτής γλώσσας αναμφισβήτητα ενισχύει την αναπάντεχη έκπληξη που μας επιφυλάσσουν τα ποιήματα του Καβάφη και πρωτοτυπεί σε έκφραση όσο και η σκέψη του Καβάφη.

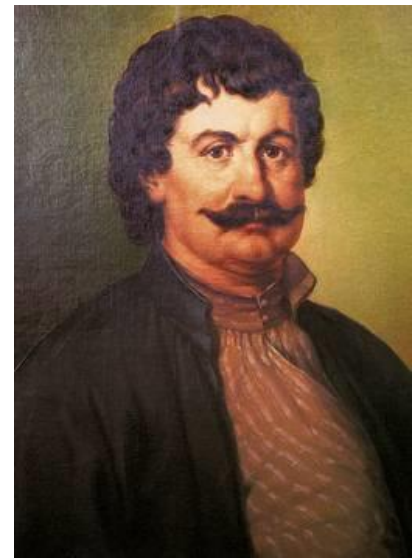
Anita Skarpathiotis

*Department of Classics and Mediterranean Studies,
University of Illinois at Chicago*

2. ΤΟ '21 «ΤΡΟΦΟΣ» ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Τιμώντας την επέτειο της Επανάστασης του '21, επιχειρούμε μια συνοπτική αναφορά στην τροφοδοτική επίδραση που άσκησε στις ιδέες και στο έργο κορυφαίων Ελλήνων και φιλελλήνων Ευρωπαίων δημιουργών. Στα «μνημεία» που της έστησε κυρίως η λογοτεχνία, ξένη και ελληνική, η έντεχνη και η λαϊκή. Προπάντων, η μακροαίωνα και πανώρια ελληνική δημοτική ποίηση. Από αυτήν αρχίζουμε.

**«Τ' αηδόνια της Ανατολής και τα πουλιά της Δύσης
κλαίγουν αργά, κλαίγουν ταχιά, κλαίγουν το
μεσημέρι,
κλαίγουν την Αντριάνοπολη την πολυκρουσεμένη,
οπού τήνε κρουσέψανε τις τρεις γιορτές του χρόνου
(...)».**

Ρήγας Φεραίος Βελεστινλής

Πολλοί συγγραφείς ιστόρησαν την υποδούλωση και απελευθέρωση των Ελλήνων από τον οθωμανικό ζυγό. Ο πρώτος, αλάθευτος, αντικειμενικότερος ιστορητής και ο τελειότερος εικονοπλάστης της τεράστιας ανθρώπινης και γεωγραφικής «τοιχογραφίας» της μακροαίωσης σκλαβιάς του ελληνικού λαού και των μακρόχρονων απελευθερωτικών αγώνων του, δεν υπήρξε άλλος από τη Δημοτική Ποίηση του λαού. Απόδειξη, οι παραπάνω λυπητεροί στίχοι ενός δημοτικού τραγουδιού (14ος αιώνας), με το οποίο ο λαός ιστόρησε τις αλλεπάλληλες αλώσεις της πρώτης κατακτημένης πόλης. Της Ανδριανούπολης, στα 1205 και έπειτα, το 13ο και το 14ο αιώνα.

Ο λαός με τη δημοτική του ποίηση ιστόρησε την άλωση της Πόλης και όλου του Βυζαντίου. Τη μάταιη ικεσία του να βοηθήσει η Φραγκιά, για να σωθούν τα κειμήλια της Αγιά - Σοφιάς. Την οδύνη του για τη σκλαβιά, παντού, των Ελλήνων...

Αμύθητος, αμέτρητος, αθάνατος θησαυρός, η Δημοτική Ποίηση για τη σκλαβιά και κλεφτουριά έθρεψε τις ιδέες του «Πρωτεργάτη - Εξάγγελου» της επανάστασης όλων των λαών κατά των κάθε λογής τυράννων **Ρήγα Φεραίου**, το σύνολο του έργου του και τον εθνεγερτήριο «Θούριό» του:

**«Ως πότε, παλληκάρια, να ζούμε στα στενά,/ μονάχοι, σαν λιοντάρια, στις
ράχες, στα βουνά;/ (...) Κάλλιό 'ναι μιας ώρας ελεύθερη ζωή,/ παρά σαράντα χρόνοι
σκλαβιά και φυλακή!! Τι σ' ωφελεί αν ζήσης και είσαι στη σκλαβιά; Στοχάσου πως σε**

ψένουν καθ' ώραν στη φωτιά./ (...) Πώς οι προπάτορές μας ωρμούσαν σαν θεριά,/ για την Ελευθερίαν ηδούσαν στη φωτιά,/ έτζι κ' ημείς, αδέλφια, ν' αρπάξωμεν για μια/ τ' άρματα, και να βγούμεν απ' την πικρή σκλαβιά! Να σφάξωμεν τους λύκους, που τον ζυγόν βατούν/ και Χριστιανούς και Τούρκους σκληρά τους τυραννούν,/ στεριάς και του πελάγου να λάμψει ο Σταυρός,/ κ' εις τη δικαιοσύνη να σκύψη ο εχθρός,/ ο κόσμος να γλυτώση απ' αύτην την πληγή/ κ' ελεύθεροι να ζώμεν, αδέλφια, εις την Γη!».

Ο σκλαβωμένος, αγωνιστής και ποιητής λαός ενέπνευσε τον διωκόμενο στην Ευρώπη επαναστάτη ποιητή Ούγκο Φώσκολο. Τις εθνεγεργήριες «Ωδές» **του Ανδρέα Κάλβου**: «Τρέξατε, αδέλφια, τρέξατε/ ψυχαί θερμαί γενναίαι/ εις τον βωμόν τριγύρω/ της πατρίδος αστράπτοντα/ τρέξατε πάντες./ Ας παύσωσ' οι διχόνοιαι/ που ρίχνουσι τα έθνη/ τυφλά, υπό τα σκληρότατα/ ονύχια των αγρώπων/ δολίων τυράννων./ Τρέξατ' εδώ, συμφώνως/ τους χορούς ας συμπλέξωμεν,/ προσφέρων ο καθένας/ λαμπράν θυσίαν, πολύτιμος,/ εις την πατρίδα». Ο ποιητής - αγωνιστής λαός ενέπνευσε τα ποιητικά θαύματα **του Σολωμού**, όπως οι «Ελεύθεροι Πολιορκημένοι», οι «Χαιρετισμοί», ο «Ύμνος εις την Ελευθερίαν», η ελεγεία για το θάνατο του λόρδου Βύρωνα...

Αριστούλα Ελληνούδη

Πηγη: <http://www.rizospastis.gr/story.do?id=1198526>

3. ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΤΟΝ ΕΘΝΙΚΟ ΠΟΙΗΤΗ ΤΗΣ ΟΥΚΡΑΝΙΑΣ ΤΑΡΑΣ ΣΕΒΤΣΕΝΚΟ

Το γεγονός ότι ένας «εθνικός ποιητής» απευθύνεται πρωτίστως στον λαό του, πολλές φορές καθιστά «απροσπέλαστη» την ποίησή του. Στην περίπτωση του **Ταράς Σεβτσένκο** (1814 - 1861), ο οποίος εκτός από ποιητής των Ουκρανών είναι αρκετά γνωστός στις σλαβόφωνες χώρες, παραμένει σχεδόν άγνωστος στο κοινό της Δύσης. Όταν συμβαίνει, αυτή η «γνωριμία» συχνά ξεκινά με πρωτοβουλία της ουκρανικής διασποράς ανά τον κόσμο. Στην Ελλάδα μια προσπάθεια προσέγγισης γίνεται σήμερα, με την παρουσίαση του δίγλωσσου βιβλίου αφιερωμένου στη ζωή και το έργο του εθνικού ποιητή της Ουκρανίας. **Η «Διαθήκη»**, όπως ονομάζεται το βιβλίο, κυκλοφορεί από τις εκδόσεις «Αλφα Πι» με πρωτοβουλία του Συλλόγου «Ουκρανο-Ελληνική Σκέψη» και θα παρουσιαστεί στις 19.30 στο Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών. Εκτός από ποιητής ο Σεβτσένκο υπήρξε δραματουργός, πεζογράφος, ιστορικός, εθνολόγος, στοχαστής και ζωγράφος. Αφησε πίσω του εννέα μυθιστορήματα από τα συνολικά 20 που σχεδίαζε να εκδώσει, ένα θεατρικό έργο, ημερολόγια, επιστολές και αποσπάσματα έργων. Αναμφίβολα το έργο της ζωής του είναι η ποιητική συλλογή **«Κομπζάρ»**, η οποία περιλαμβάνει και το ποίημα «Διαθήκη».

«Κομπζάρ» ονομαζόταν ο παραδοσιακός οργανοπαίκτης της Ουκρανίας, ο οποίος, σαν ραψωδός, διατηρούσε και περνούσε από γενιά σε γενιά τις ιστορίες και τις παραδόσεις του τόπου υπό τους ήχους της κόμπζας, παραδοσιακού εγχόρδου. Πολλοί

κομπζάρ ήταν βετεράνοι, τυφλοί ή ανάπηροι Κοζάκοι, πολεμιστές και υπερασπιστές ενός καταπιεσμένου λαού και ενός ανύπαρκτου κράτους που μετέφεραν μέσα από τη μουσική τους όλα εκείνα για τα οποία πολέμησαν. Έτσι και ο Σεβτσένκο στα ποιήματά του μιλά με αγωνία για την πατρίδα του και προτρέπει τους συμπατριώτες της εποχής (ή των εποχών που θα ακολουθήσουν όπως στο ποίημα «Διαθήκη» που πρωτομεταφράστηκε στα ελληνικά μόλις το 1961 και αποδόθηκε ποιητικά από τον Γιάννη Ρίτσο), να αγωνιστούν για την ανεξαρτησία τους. Όταν κάποιος προσπαθεί να περιγράψει στο ελληνικό κοινό την ποίηση του Σεβτσένκο, αργά ή γρήγορα αναγκάζεται να καταφύγει στη σύγκριση με την ποίηση του Σολωμού ή του Παλαμά. Δύο ποιητές τόσο οικείους για τους Έλληνες όσο και δυσνόητους για τους ξένους.

του Κώστα Ονισένκο

πηγή: <http://www.kathimerini.gr/428660/article/politismos/arxeio-politismoy/gnworimia-me-ton-e8niko-poihth-ths-oukranias-taras-sevtsenko>

Тарас Шевченко

ЗАПОВІТ

Як умру, то поховайте
Мене на могилі
Серед степу широкого
На Вкраїні милій,
Щоб лани широкополі,
І Дніпро, і кручі
Було видно, було чути,
Як реве ревучий.
Як понесе з України
У синєє море
Кров ворожу... отоїді я
І лани і гори —
Все покину, і долину
До самого Бога
Молитися... а до того
Я не знаю Бога.
Поховайте та вставайте,
Кайдани порвіте
І вражою злою кров'ю
Волю окропіте.
І мене в сем'ї великій,
В сем'ї вольній, новій,
Не забудьте пом'янути
Незлим тихим словом.

Τάρας Σεβτσένκο

ΔΙΑΘΗΚΗ

Σαν θα πεθάνω να με θάψετε
πάνω στών λόφων τη γωνία,
στον κάμπο τον πλατύν ανάμεσα,
στη λατρεμένη μου Ουκρανία.
Να βλέπω τα φαρδιά χωράφια μας,
το Δνείπερο και τους γκρεμνούς του
και μέρα-νύχτα ν'αφουγκράζομαι
τους βρόντους και τους βρυχηθμούς του.
Κι όταν μία μέρα φέρει ο Δνείπερος
το αίμα του εχθρού απ' την Ουκρανία
ως κάτω στο γαλάζιο ακρόγιαλο
τότε θ' αρχίσω νέα πορεία,
— βουνά και κάμπους θέ ν' αφήσω
κ' ίσα στο Θεό θα προχωρήσω
να του προσευχηθώ, μα ως τότε
δεν τον γνωρίζω το Θεό.
Θάψτε με, κι όρθιοι σηκωθείτε,
τις χειροπέδες σας συντρίψτε
και με το μαύρο, το εχθρικό
αίμα, τη Λευτεριά ραντίστε.
Κ' εμένα στη μεγάλη σας φαμίλια κλείστε,
στη λεύτερη και νέα σας αγκαλιά
και να με μνημονεύετε μη λησμονήστε
με την καλή, τη σιγαλή σας τη λαλιά.

Απόδοση του Γιάννη Ρίτσου

4. ГРЕЦЬКА ЛІТЕРАТУРА І ШЕВЧЕНКО

Грецька література, історія, міфологія для Тараса Шевченка, як і для представника кожного письменства, передусім європейського, була засобом поповнення словникового складу рідної мови та життєдайним джерелом збагачення образно-виражальної палітри мистецької творчості. Згадаймо звернення Шевченка до образу Прометея в поемі “Кавказ”, використання грецизмів — загальних і власних назв — у багатьох ін. творах: Алкід, Амфітріон, Аполлон, Феб, Борея, Гіменей, Лета, Орфей, Терпсихора, Харон, амфора, архістратиг, гетера, дріада, містерія, неофіт, оргія, синкліт, тимпан тощо. Навіть як емоційно забарвлений синонім до слова Петербург поет уживає грецьку назву цього міста Петрополіс (Петруполіс): “Кума моя і я // В Петрополіському лабіринті // Блукали...” Але внаслідок історичних обставин стосунки між Г.л. й Шевченком тривалий час були однобічними. Знайомство греків з творчістю українського поета відбулося тільки на початку 60-х рр. 20 ст. До 100-річчя від дня смерті Шевченка в Греції вперше вийшло кілька його творів, причому в різних перекладацьких версіях. Часопис “Пірсос” (1961, №2) умістив на своїх сторінках “Заповіт” і “Мені однаково, чи буду” в перекладі вдової грецької письменниці й перекладачки Е.Алексіу та зі вступною статтю Н.Клименко “Співець українського народу”. Розвідку Е.Алексіу про Шевченка разом із “Заповітом” опубліковано й у газеті грецьких емігрантів “Неа зої” (1961, 30 березня), що виходила в Румунії.

Видатний грецький поет Я.Ріцос надрукував власні переклади “Заповіту” й “Мені однаково, чи буду...” в газеті “Ав’ї” (1961, 9 березня). У травневому числі часопису “Епітеорісі техніс” за 1961 опубліковано статтю про Шевченка Я.Ріцоса, його вірш, присвячений українському поетові, та переклад поеми “Кавказ”.

За допомогою київських елліністів, які під керівництвом проф. А.Білецького та доц. Т.Чернишової виконали підрядкові переклади Шевченкових творів із зазначенням їхніх ритмомелодичних особливостей, група грецьких письменників на чолі з Я.Ріцосом та Е.Алексіу взялася за підготовку грецькомовного видання поезій до 150-річного ювілею Шевченка. Збірка під назвою “Піімата” (“Поезії”) вийшла в Афінах 1964. Вона містить вступну статтю Е.Алексіу, вірш Я.Ріцоса “Тарасові Шевченку” та переклади 28 творів, серед яких поеми “Тополя”, “Кавказ”, “Сон” (“У всякого своя доля”), послання “І мертвим, і живим, і ненарожденним”, вірші “Вітре буйний, вітре буйний!”, “Думи мої, думи мої”, “Заповіт”, “Три літа”, “Мені однаково, чи буду”, “Садок вишневий коло хати”, “І небо невмите, і заспані хвилі”, “Ой чого ти почорніло”, “Ісаія. Глава 35”, “Пророк”, “Світе ясний! Світе тихий!” тощо. Більшість перекладів здійснив Я.Ріцос, а також С.Мавроїді-Пападакі, Р.Бумі-Папа, К.Пападакіс, М.Димакіс, Меліссанті, І.Симопулос, Н. Паппас, В.Теодору й ін. Поетеса й перекладачка Р.Бумі-Папа виступила зі статтю “Великий співець українського народу” (газ. “Ав’ї”, 1964, 9 березня). Того ж року в Афінах організовано виставку малярських творів Шевченка.

У 1983 з’явилася праця Е.Алексіу “Зарубіжна література”, окремий розділ якої присвячено творчості Шевченка.

Олександр Пономарів

5. ТАРАС ШЕВЧЕНКО МОВОЮ ГРЕКІВ ПРИАЗОВ'Я

Із давніх-давен близькою і зрозумілою була творча спадщина Тараса Григоровича Шевченка грецькій людині, що вже три століття проживає в містах і селах Донецького Приазов'я. Це пошанування має свою історію. Її сторінки варто згадати в дні всенародного відзначення 200-річчя від дня народження Великого Українця як ще один доказ того, що він належить не лише Україні, а й всім землякам.

Біля витоків шевченкознавства мовою греків Приазов'я стояв **Феоктист Аврамович ХАРТАХАЙ** (1836—1880). Він народився в грецькому селі Чердакли (нині — Кременівка Володарського району Донецької області). Навчаючись у Петербурзькому університеті, юнак долучився до демократичного табору української інтелігенції. Хартахай був близько знайомий з Тарасом Григоровичем, під його орудою опановував глибини української мови. Разом із іншими молодиками — українськими патріотами — 28 лютого 1861 року він ніс на Смоленське кладовище труну з тілом поета. На кладовищі з прощальними словами виступили поет Микола Курочкін і студент Феоктист Хартахай. Промову Хартахая того ж року було опубліковано в українському громадсько-політичному й літературно-мистецькому журналі «Основа», що видавався в Петербурзі. Пізніше Хартахай стояв біля витоків середньої освіти в Маріуполі. Завдяки його діяльності 15 жовтня 1876 року в Маріуполі відкрили чоловічу та жіночу гімназії. Їхнім засновником і першим директором був Феоктист Хартахай. *І тут, у Маріуполі, Хартахай продовжував пропагувати творчу спадщину Т. Г. Шевченка.* Як свідчить сучасний грецький поет Леонтій Кир'яков, 1880 року, за кілька місяців до передчасної кончини, Хартахай приїхав у село Сартана, до його дідуся Костянтина Івановича, записувати народні грецькі пісні... «Дідусь знав багато грецьких пісень, казок, легенд, міфів, які вивчив від свого батька, що народився 1810 року. Коли в черговий раз Феоктист Хартахай приїхав у Сартану, то привіз дідусеві «Кобзаря», саме того, в якій власною рукою Тарас Григорович вписав рядки, які не допустила цензура. Костянтин Іванович був грамотною людиною, він закінчив церковно-приходську школу, міг читати російською, українською та грецькою мовами. І з «Кобзаря» переписав вірші «Реве та стогне Дніпр широкий...», «Садок вишневий коло хати», «Думи мої, думи мої...». Цей примірник «Кобзаря» Кир'якови передавали як святиню із роду в рід.

Продовжив шевченківську традицію онук і правнук Кир'якових — **Леонтій Нестерович КИР'ЯКОВ** (1919—2008) — визначний грецький (румейський) поет, член Національної спілки письменників України, багатолітній член її правління, лауреат Республіканської літературної премії імені Максима Рильського, автор багатьох поетичних збірок мовою греків Приазов'я. Леонтій Кир'яков із дитячих років полюбив поезію Т. Г. Шевченка, і вже в двадцять років переклав грецькою мовою уривок з поеми «Причинна» («Реве та стогне Дніпр широкий...») 1964 року, до 150-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка, Леонтій Кир'яков разом із поетом

Антоном Шапурмою і художником Лелем Кузьменковим оформили рукописний «Кобзар», на титульній сторінці якого грецькою мовою надписано: «Тарас Шевченко. «Кобзар». Вибрані твори. Рукописне видання грецькою мовою (маріупольський діалект). Жданов. 1964 рік». Зараз це унікальне видання зберігається у фондах столичного Музею Т. Г. Шевченка. 1994 року вийшла друком книжка «Панич, иду иксириты сис...сис» («Якби ви знали, паничі...»), де представлено більшість віршів і поем Т. Г. Шевченка в перекладах Кир'якова.

Значний внесок у грецьке шевченкознавство зробив маріупольський поет, мовознавець і журналіст **Георгій Антонович КОСТОПРАВ** (1903—1938), член Спілки письменників СРСР, делегат її першого з'їзду, один із творців писемної мови греків Приазов'я, фундатор її літератури. У новітній час Костоправ переклав грецькою мовою Шевченків «Заповіт», його було надруковано 9 березня 1933 року і включено в читанки для грецьких шкіл (тоді вони ще існували в усіх грецьких селах і в Маріуполі). 1934 року Георгій Костоправ працював над перекладом грецькою мовою поеми Тараса Шевченка «Кавказ». 9 березня 1935 року поет опублікував у грецькій газеті «Колективістис», в редакції якої він працював літературним редактором, коротку статтю «Декілька слів про вірш «Сон». Це була передмова до перекладу твору Шевченка Антоном Шапурмою. У ході так званої грецької операції НКВС Георгія Костоправа, як і багатьох інших місцевих діячів національної культури та шкільництва, було заарештовано. Скорий і неправий «суд» у вигляді сумнозвісної «трійки» вписав у вирок, крім антирадянської пропаганди і тероризму, ще й те, що поет пропагував «ворожу мову», — споконвічну мову греків Приазов'я. І на довгі роки онімів народ...

Павло МАЗУР, почесний краєзнавець України, Маріуполь

Пηγή: <http://m.day.kyiv.ua/uk/article/poshta-dnyal/taras-shechenko-movoyu-grekiv-priazovya>

6. ΣΕΦΕΡΗΣ ΚΑΙ ΕΛΥΤΗΣ: ΟΙ ΔΥΟ ΝΟΜΠΕΛΙΣΤΕΣ ΠΟΙΗΤΕΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Ποιοι είναι οι δύο Έλληνες Νομπελίστες που έκαναν την Ελλάδα γνωστή σε όλον τον κόσμο; ...

Ελάτε να τους ανακαλύψουμε μαζί και να τους εξετάσουμε ως προς τα κοινά και διαφορετικά τους στοιχεία... Καταρχάς, πρέπει να ξεκαθαρίσουμε τον όρο **“Γενιά του ‘30”**.

Πολλοί μελετητές και κριτικοί υποστηρίζουν πως αυτός ο όρος δεν είναι τόσο εύστοχος, καθώς η γενιά αυτή δεν παρουσιάζει ομοιογένεια, αλλά σε αυτήν συγκαταλέγονται ποιητές διαφορετικοί μεταξύ τους ως προς την μορφή, αλλά ακόμα και την ιδεολογία. Συναντάμε ποιητές αριστερούς, και δεξιούς, μοντερνιστές και πιο παραδοσιακούς. Τον όρο αυτόν χρησιμοποίησε πρώτος ο Θεοτοκάς, όπως δηλώνει μάλιστα και ο ίδιος. Βέβαια, ο Mario Vitti, ιστορικός λογοτεχνίας, θεωρεί αυτόν τον όρο “νεόκοπο εκείνα τα χρόνια στην Ελλάδα όσο και

στην Ευρώπη. Ένα κοινό χαρακτηριστικό της γενιάς είναι το αίτημα της ανανέωσης και του εκσυγχρονισμού. **Ως προς την πεζογραφία** της εποχής αυτής, παρατηρούνται οι εξής αλλαγές: νέες εκφραστικές δομές, η εδραίωση του μυθιστορήματος ως κυρίαρχου είδους, η υπέρβαση του ηθογραφικού (αγροτικού) στοιχείου, εκφραστική λιτότητα, καθώς και οι κομμουνιστές στην μυθοπλασία.

Ως προς την ποίηση, παρατηρούνται κάποια κοινά χαρακτηριστικά ανάμεσα στους περισσότερους ποιητές της γενιάς : ελεύθερος στίχος, γόνιμη σύνθεση με τις ευρωπαϊκές αισθητικές αναζητήσεις (μοντερνισμός, υπερρεαλισμός), σκοτεινότητα νοήματος και ελλειπτικότητα, πνευματικός εθνισμός, ελληνικότητα και γενικότερα παρατηρείται μια πίστη στο μέλλον.

Ο Σεφέρης, του οποίου πραγματικό όνομα είναι Σεφεριάδης, γεννήθηκε στη Σμύρνη το 1900 και πέθανε το 1971 στην Αθήνα. Η κηδεία του μετατράπηκε σε σιωπηρή διαμαρτυρία κατά της Χούντας. Πήρε **το πρώτο βραβείο Νόμπελ Λογοτεχνίας το 1963**, που του δόθηκε από τη την Σουηδική Ακαδημία Επιστημών. Λόγω του επαγγέλματος του (πρέσβης) και της παιδείας του στο εξωτερικό, θα περιμέναμε πως ο ποιητής είχε περισσότερο ευρωπαϊκό παρά ελληνικό προσανατολισμό. Το αντίθετο. Καλλιέργησε την ελληνική λογοτεχνία με σκοπό να την ανανεώσει. Μερικά από τα έργα του είναι Στροφή, Μυθιστόρημα, Γυμνοπαιδιά, Ημερολόγιο Καταστροφώματος, Κίχλη. *Ως προς τις επιδράσεις, έχει δεχτεί από τον Όμηρο και την αρχαϊκή ελληνιστική ποίηση, την Νεοελληνική ποίηση, ειδικά από τον Καβάφη και το Μακρυγιάννη. Έχει επηρεαστεί και από τους Γάλλους συμβολιστές και τους Έλιοτ, τον Κλωντέλ, το Βαλερί και τον Πάουντ. Η γλώσσα του Σεφέρη είναι η δημοτική. Ο Σεφέρης αντιπροσωπεύει μια γενικότερη τάση στην ποίηση που θέλει την ποιητική γλώσσα να μη διαφέρει από την καθημερινή γλώσσα. Ο Σεφέρης μένει περισσότερο σε ό,τι γλωσσολογικά χαρακτηρίζεται ως επιλογές από την υπαρκτή γλώσσα, υποστηρίζοντας μια περισσότερο «κοινωνική-ρεαλιστική» τοποθέτηση στη γλώσσα της ποίησης...Η ποίηση του Σεφέρη είναι βαθύτατα ελληνοκεντρική. Ενδιαφέρεται πολύ για την ιστορία του παρελθόντος. Ο ίδιος ομολογεί πως σε όλη του τη ζωή δεν πέρασε μέρα που να μη διαβάσει λίγες σελίδες, έστω, από το Μακρυγιάννη. Ταξιδεύει, γνωρίζει καλά τον ελληνικό τόπο.*

Η ποίηση του Σεφέρη είναι *μια ποίηση που εμφανίζεται ως απαισιόδοξη, απ' την οποία όμως δεν απουσιάζουν εκλάμψεις αισιοδοξίας. Όπως ο ίδιος έγραψε, «η Ελλάδα τον πληγώνει», αισθάνεται θλίψη για τη μοίρα του ελληνισμού. Εξάλλου, η γενιά του '30 είναι μια γενιά που πιστεύει στη δύναμη του μέλλοντος.*

Από την άλλη, **ο Ελύτης**, του οποίου πραγματικό όνομα είναι Αλεπουδέλης, γεννήθηκε το 1911 στο Ηράκλειο της Κρήτης και πέθανε το 1996 από ανακοπή καρδιάς στην Αθήνα. Είναι ένας από τους τελευταίους εκπροσώπους της λογοτεχνικής γενιάς του '30 και από τους σημαντικότερους. Το 1960 κέρδισε το Κρατικό Βραβείο Ποίησης και **το 1979 το βραβείο Νόμπελ Λογοτεχνίας**. Μερικά από τα έργα του είναι Άξιον Εστί, Ήλιος ο πρώτος, Προσανατολισμοί, Το μονόγραμμα, Τα ρω του Έρωτα κ.α. Πολλά ποιήματά του μελοποιήθηκαν. Επηρεάστηκε, όπως και ο Σεφέρης, από τον Όμηρο και την αρχαϊκή ελληνιστική ποίηση, την Νεοελληνική ποίηση, ειδικά από τον Καβάφη, τον Κάλβο και το Σολωμό. Επηρεάστηκε και από από τους Γάλλους υπερρεαλιστές. Βέβαια, ο Ελύτης παραμένει πιστός στην παράδοση,

καθώς το έργο του έχει επηρεαστεί πολύ από το Ευαγγέλιο, τη βυζαντινή παράδοση και τη δημοτική ποίηση. Ως προς τη γλώσσα, ο **Ελύτης φρονεί σε αντίθεση με το Σεφέρη, ότι η ποίηση πρέπει να εκφράζεται με γλώσσα πλήρως αποστασιοποιημένη από αυτήν της καθημερινότητας και απομακρύνεται συνειδητά από τη καθημερινή χρήση**, μέσα σε μια πιο «ιδεαλιστική» σύλληψη της γλώσσας, όπως είναι φανερό στους Γάλλους υπερρεαλιστές και στους Ρώσους φορμαλιστές κ.ά., οι οποίοι μιλούσαν για «αποαντοματοποίηση» της ποιητικής γλώσσας. Ο Ελύτης αγαπά την Ελλάδα και μιλά για τα πάθη της. Θρηνεί για την τύχη της χώρας. Δεν είναι αποστασιοποιημένος από το παρόν, όπως πολλοί έχουν υποστηρίξει. Ναι, “είναι ποιητής του Αιγαίου, όμως του τραγικού Αιγαίου, με γλωσσική, όχι τόσο μυθική προσέγγιση”, δήλωσε ο Γεωργουσόπουλος σε συνεντευξή του σχετικά με τον Ελύτη. Άλλωστε, **ο Ελύτης είναι λάτρης του ελληνικού στοιχείου (γλώσσα, παράδοση, ήθη, ορθοδοξία, ελληνική φύση, πολιτισμός, ιστορία)**. «Τα θεμέλιά μου στα βουνά και τα βουνά σηκώνουν οι λαοί στον ώμο τους και πάνω τους η μνήμη καίει άκαυτη βάτος. Μνήμη του λαού μου σε λένε Πίνδο και σε λένε Άθω...» Χρησιμοποιεί πολλά σύμβολα. Η θάλασσα διαδραματίζει μείζονα ρόλο στο έργο του. Είναι η λατρεία του ελληνικού τοπίου και του Αιγαίου Πελάγους. Έχει μάλιστα χαρακτηριστεί ως **ο ποιητής του «Αιγαίου»**. Γενικά, χρησιμοποιεί χαρακτηριστικά σύμβολα, όπως φως, θάλασσα, ήλιος όπου η μαγεία της φύσης και του φωτός δίνονται στην μεταφυσική τους διάσταση. Η εφηβική αισιοδοξία του Ελύτη, η οποία είναι διάχυτη στην ποίηση του έρχεται κατά κάποιον τρόπο σε αντίθεση με την απαισιοδοξία του Σεφέρη. Ο Ελύτης φυσικά ενδιαφέρεται για την χώρα του και θρηνεί για αυτήν, αλλά με έναν δικό του τρόπο. Πιστεύει σε ένα λαμπρότερο μέλλον και ελπίζει για αυτό. Συμπεραίνουμε, λοιπόν, ότι οι δύο ποιητές έχουν πολλούς κοινούς τόπους, αλλά και πολλούς αντίθετους. Αυτό, όμως, τους καθιστά και ξεχωριστούς...

Χριστίνα Σταθοπούλου

Πηγή: <http://frapress.gr/2013/11/seferis-ke-elitis-i-dio-nompelestes/>

7. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ: ΕΝΑΣ ΜΠΟΕΜ ΚΟΣΜΟΚΑΛΟΓΕΡΟΣ

Ο Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης υπήρξε μια τραγική προσωπικότητα της νεότερης Ελλάδας με τόσο πολλές όψεις που ακόμη τον ανακαλύπτουμε. Εξήσε μόνος, απένταρος, πιστός στην τέχνη, αδιάφορος για τα χρήματα και την κοινωνική ένταξη, μοίρασε τη ζωή ανάμεσα στα καπηλειά και στις εκκλησίες, σχεδόν ρακένδυτος, υπήρξε πάντα ένας αποσυνάγωγος τεχνίτης της γλώσσας και της αφήγησης. Ένας Έλληνας μποέμ. Γεννήθηκε στις 4 Μαρτίου 1851 σε ένα νησί που φημίζεται για τη φυσική καλλονή του και τους ψαράδες του, τη Σκιάθο. Ήταν το τέταρτο παιδί του ζεύγους Αδαμαντίου και Γκιουλιώς (Αγγελικής) Εμμανουήλ. Το επώνυμο Παπαδιαμάντης προέρχεται από το όνομα του πατέρα του που ήταν και παπάς. Τα παιδικά του χρόνια ήταν ανέμελα στο νησί και θα τα ανακαλέσει πολλές φορές νοσταλγικά στα κείμενά του. Ως το 1860 φοίτησε στο δημοτικό σχολείο Σκιάθου, όπου έμαθε τα βασικά- ανάγνωση, γραφή, μαθηματικά-, του άρεσε όμως, από ό,τι λένε, πιο πολύ να ζωγραφίζει. Στα παιχνίδια του είχε συντροφιά ανάμεσα στους άλλους τον ξάδελφό του, μετέπειτα καλό συγγραφέα Αλέξανδρο Μωραϊτίδη και τον Νικόλαο Διανέλλο, μετέπειτα μοναχό Νήφωνα, ο οποίος θα είναι για χρόνια ο

«κολλητός» του. Θα πάνε μαζί στο Άγιον Όρος, θα κατοικήσουν (μέχρι παρεξηγήσεως) για λίγο στο ίδιο διαμέρισμα, ώσπου ο Νήφωνας να παντρευτεί και να φύγει για να μείνει στο Χαρβάτι. Ο πατέρας του θα τον στείλει στην Αθήνα για να σπουδάσει Θεολογία, αλλά αυτός θα κάνει στροφή την τελευταία στιγμή και θα γραφτεί στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Θα απογοητευθεί γρήγορα από το στείο κλίμα και θα τα παρατήσει. Μελετά μόνος του αγγλικά και γαλλικά και παραδίδει μαθήματα. Φυτοζωεί κυριολεκτικά. Το 1878 γνωρίζεται με τον εκδότη της «Ακρόπολης» Βλάση Γαβριηλίδη που θα τον παρακινήσει να δημοσιεύσει το πρώτο του μυθιστόρημα με τίτλο «Η μετανάστις» στην εφημερίδα «Νεολόγος» Κωνσταντινουπόλεως. Θα ακολουθήσει το 1882 το δεύτερο μυθιστόρημά του με τίτλο «Οι έμποροι των εθνών» δημοσιευμένο στο «Μη χάνεσαι». *Δημοσιεύει συνεχώς, γίνεται πια γνωστός στους λογοτεχνικούς κύκλους, αν και αποφεύγει να συγχρωτίζεται με αυτούς. Οσο ζούσε δεν είδε ποτέ δημοσιευμένο δικό του βιβλίο, αλλά αυτό δεν εμπόδισε το έργο του να αποτελεί τη βασικότερη παρακαταθήκη για τους Έλληνες πεζογράφους: Δ. Χατζής, Γ. Ιωάννου κ.ά.*

*Είναι μια γραφική φιγούρα της Αθήνας. Ο συγκαιρινός του Μιλτιάδης Μαλακάσης τον περιγράφει ως «μια σιλουέτα ακατάστατα γενάκια, απεριποίητη περιβολή, λασπωμένα ή κατασκονισμένα υποδήματα, ξεθωριασμένο ημίψηλο, με μια παπαδίστικη κάννα με ασημένια λαβή, μαύρο κορδόνι γύρω από μια ασιδέρωτη λουρίδα, ένα είδος κολάρου, συγκρατώντας με τα χέρια του ένα πανωφόρι που του έπεφτε λίγο μεγάλο», το οποίο ήταν γνωστό ότι του το είχε στείλει από το Λονδίνο ο Αλέξανδρος Πάλλης. Ο Δ. Χατζόπουλος τον χαρακτηρίζει ιδιόρρυθμο, εκκεντρικό, μπόεμ, άνθρωπο των καπηλειών και των τρωγλών, και τον παρομοιάζει με τον φιλόσοφο Μένιππο, τον πνευματώδη Λουκιανό, τον παρατηρητικό Ντίκενς, τον ψυχολόγο Τουρκένιερ. Ο ίδιος όταν το μάθει θα πει: «Δεν μοιάζω με κανέναν, είμαι ο εαυτός μου». *Γράφει και μεταφράζει συνέχεια για να μπορεί να ζει. Το 1909 θα γυρίσει στο νησί του. Θα αρρωστήσει και θα πεθάνει το βράδυ της 2ας προς 3η Ιανουαρίου 1911. Εζησε μοναχικός, ανέραστος, πάσχων.**

Ο Παπαδιαμάντης, αν και οι παλαιότεροι κριτικοί (Παλαμάς, Ξενόπουλος κ.ά.) θα εξυμνήσουν το έργο του, δεν θα τύχει της ίδιας αποδοχής από τους νεότερους. Η σχολή των Κ.Θ. Δημαρά και Π. Μουλλά θα μειώσει την αξία του, καθώς θα θεωρήσει ότι πρόκειται για λαογραφικά ηθικά κείμενα χωρίς ιδιαίτερη λογοτεχνική αξία, ενώ του προσάπτει προχειρότητα και αναχρονιστικές τάσεις στη γλώσσα. Από την άλλη σκοπιά, οι αμύντορες της Ορθοδοξίας τον θεωρούν εκπρόσωπό τους, μη αναγνωρίζοντας καμία άλλη πτυχή στο έργο του. Η γλώσσα του Παπαδιαμάντη δίχασε επίσης την κριτική. Ο Κ. Χατζόπουλος και ο Α. Τερζάκης τη βρήκαν σχολαστική και προβληματική, ενώ τη θαύμασαν ο Τ. Αγρας, ο Ελύτης, ο Ζ. Λορεντζάτος κ.ά. Νεότεροι μελετητές αλλά και συγγραφείς που τον αγαπούν έχουν αναδείξει πλείστες όσες όψεις του συγγραφέα. Τον χιουμορίστα Παπαδιαμάντη, με την ειρωνεία και τον σαρκασμό για να υποβάλλει σε οξύτατη κριτική πολλές καταστάσεις της εποχής. Τον ερωτικό Παπαδιαμάντη, με τις ποιητικές, αισθησιακές εικόνες των αβάσταχτων ερώτων. Τον ποιητή Παπαδιαμάντη, με τη μαγεία των λέξεων και των φράσεων που χρησιμοποιεί...

Γιάννης Μπασκόζος

Πηγή: <http://www.tovima.gr/society/article/?aid=375691>

8. Η ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ, ΣΥΝΔΕΤΙΚΟΣ ΚΡΙΚΟΣ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ ΛΑΩΝ

*Το ποιητικό σύστημα του λαού είναι μια αυτοβιογραφία.
Μια αυτοβιογραφία, όμως, εκατομμυρίων ανθρώπων.
Kadare, Ismail.*

Σήμερα που η Ευρώπη είναι μια κοινή πραγματικότητα στα Βαλκάνια και που η προσέγγιση των λαών προβάλλει ως ένα ισχυρό διακύβευμα για την εμπέδωση αμοιβαίων σχέσεων και ενός μόνιμου κλίματος ειρήνης και συνεργασίας, είναι καιρός να ξανακοιτάξουμε και να συνειδητοποιήσουμε τα κοινά σημεία και τις συγγένειες των γειτονικών λαών και των παραδόσεών τους. Αναμφισβήτητα, ένα βασικό σημείο αποτελεί η λογοτεχνία και η λαϊκή παράδοση, με την ποίηση τους θρύλους της και τα δημοτικά της τραγούδια. Γιατί του κόσμου οι μουσικές, οι παραδόσεις και ο έντεχνος λόγος, αποτελούν συστατικά στοιχεία και τον καθρέπτη των λαών, που αν στο παρελθόν δεν ήρκεσαν από μόνα τους να τους φέρουν κοντά, λόγω των ιδιαίτερων πολιτικών και ιστορικών συγκυριών, μπορούν να το κάνουν σήμερα, που το πέρασμα των συνόρων διευκολύνεται από τις νέες συνθήκες και προοπτικές στα πλαίσια του ευρωπαϊκού γίγνεσθαι.

Αλλά, αλήθεια, πόσο γνωρίζουμε τη παραδοσιακή και σύγχρονη λογοτεχνία των Βαλκανικών χωρών? Πόσο γνωρίζουμε τους κλασικούς ποιητές των γειτόνων μας? Τον Μαυροβούνιο Νεγκός, τον Αλβανό Φίστα, τον Ρουμάνο Εμινέσκου, ή την Βουλγάρα Ελ. Μπαγκριάνα? Ελάχιστα έως καθόλου. Η προσέγγιση των λαών μέσα από τη λογοτεχνία είναι γεγονός ότι εμποδίστηκε μέχρι σήμερα από τη διαφορετικότητα των γλωσσών της χερσονήσου του Αίμου.

Πρόσφατα ο Ισμαήλ Κανταρέ, ο μεγάλος αυτός λογοτέχνης της γειτονικής χώρας, έγραψε τη νουβέλα "Ποιος έφερε την Ντορουντίν;", ένα αστυνομικό θρίλερ, που βασίζεται την αλβανική εκδοχή του θρύλου του προσφιούς δημοτικού άσματος "του Νεκρού Αδελφού". Ξεκινώντας απ' αυτόν, ο συγγραφέας ξετυλίγει με μαστοριά και δεξιοτεχνία την εξιστόρηση του ολοκαυτώματος μιας οικογένειας σε μια κωμόπολη της μεσαιωνικής Αλβανίας.

Το θέμα του "Νεκρού αδελφού", είναι ένα δραματικό ποίημα της ελληνικής λαϊκής παράδοσης που το θέμα και ο λυρισμός του διαχρονικά μας συγκινεί. Συγκαταλέγεται ανάμεσα στις δημοφιλέστερες δημιουργίες της ελληνικής δημοτικής ποίησης και στα **αγαπημένα κείμενα της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας**. Με προέλευση τη Θράκη, είναι διαδεδομένο όχι μόνον σε όλη την Ελλάδα αλλά και στον ευρύτερο βαλκανικό χώρο σε πληθώρα παραλλαγών και έχει ανθολογηθεί σε πολλές συλλογές. Για τα δικά μας δεδομένα αποτελεί ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα παραλογής (δηλ. δημοτικού δραματικού τραγουδιού που συχνά μεταφέρει και διασώζει στοιχεία από αρχαίους μύθους, παραδόσεις ή παραμύθια), μαζί με τα εξ' ίσου γνωστά άσματα της Γυναίκας του Πρωτομάστορα (της 'ρτας το Γεφύρι), του Γυρισμού του Ξενιτεμένου, της Φόνισσας Μάνας, της Αδικοθανατισμένης Κόρης, της Νύφης που κακοτύχησε, του Κολυμπιστή, και του Πραματευτή.

Ο θρύλος είναι συνυφασμένος με ένα διαχρονικό δραματικό θέμα, τη ξενιτιά και το ξενιτεμό, την -συχνά βίαιη- απόσπαση των αγαπημένων μας σε μακρινές, απόμακρες και απροσπέλαστες χώρες και αποστάσεις, όπου η ζωή και ο θάνατος

συχνά συγχέονται, αποκτούν αλλόκοτες και συχνά μυθικές διαστάσεις. **Είναι διαχρονικά η προβολή της κοινής μοίρας των Βαλκανίων**, μια μοίρα που υπαγορεύθηκε από βίαιες ιστορικές και πολιτικές ανακατατάξεις και κραδασμούς, με κοινές και μη κοινές αφετηρίες. Πραγματικά, ο θρύλος του Τραγουδιού του Νεκρού Αδελφού συναντάται και τραγουδιέται σε όλες σχεδόν τις βαλκανικές χώρες, αποτελώντας τρανό και κλασικό δείγμα της κοινής βαλκανικής ακριτικής παράδοσης. Και μάλιστα, όχι μόνον αυτός, αφού η πολιτισμική και πολιτιστική συγγένεια των λαών των Βαλκανίων είναι αναμφισβήτητη, παρ' όλη τη διαφορετικότητα των εθνικών προελεύσεων.

Και αυτό δεν συνάγεται μόνον αποσπασματικά, μέσα από τη διαπίστωση κάποιων κοινών βιωμάτων και λαϊκών παραδόσεων, αλλά προκύπτει και από πολλές παλαιότερες και σύγχρονες λαογραφικές και ιστορικές μελέτες. Ενδεικτικά αξίζει να αναφερθεί μια πρόσφατη εξαιρετη μελέτη, **οι "ΑΚΡΙΤΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ** - Ευρωπαϊκή Ακριτική Παράδοση" που εκδόθηκε από το Κέντρο Ερεύνες της Ακριτικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών, προλογισμένη από την Έλενα Αλβιέρ. Σε αυτήν αναδεικνύεται [η συγγένεια των παραδόσεων και των θρύλων των Βαλκανικών λαών μέσα από τα ακριτικά τους τραγούδια](#) (παράδειγμα ο "Διγενής", "του νεκρού αδελφού", "του Μικρού Κωνσταντίνου κ.ά.).

Το τραγούδι του Νεκρού Αδελφού, με τη σημειολογία του και τις κοινές του ρίζες, πρόσφατα έδωσε μια αισιόδοξη νότα και προοπτική στην προσέγγιση των λαών. Επιλέχτηκε σαν το δημοτικό τραγούδι, που με τις παραλλαγές του σε όλες τις χώρες των Βαλκανίων, θα είναι είσοδος σ' ένα νέα Ανθολογία, που μόλις ολοκληρώθηκε. Πρόκειται για το έργο "Αίμος - Ανθολογία Βαλκανικής Ποίησης", που πραγματοποιείται για πρώτη φορά και εκδίδεται από τους "φίλους του περιοδικού "Αντί"". Μια ανθολογία που θα κυκλοφορήσει σε επτά διαφορετικές γλώσσες: ελληνική, αλβανική, βουλγαρική, ρουμανική, σερβική, βοσνιακή και σλαβομακεδονική.

Η ανθολογία έχει μάλιστα αφιερωθεί στη μνήμη του. Στόχος του έργου είναι η προσέγγιση, επικοινωνία και επαφή των γειτονικών - σε γεωγραφικό αλλά και σε πολιτισμικό επίπεδο - βαλκανικών λαών. **Η ελληνική ποίηση εκπροσωπείται από τους ποιητές Κάλβο, Σολωμό, Παλαμά, Καβάφη, Σικελιανό, Καρυωτάκη, Σεφέρη, Εγγονόπουλο, Ρίτσο, Ελύτη, Σαχτούρη και Αναγνωστάκη.**

Στον εκδοτικό χώρο παρουσιάστηκαν ακόμα και άλλα αξιόλογα ανάλογα δείγματα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η πρόσφατη έκδοση στα ελληνικά μιας ανθολογίας της αλβανικής δημοτικής ποίησης, στην οποία αναδεικνύεται ο δυναμισμός, η ευαισθησία, η διαχρονικότητα αλλά και η συγγένεια της αλβανικής παραδοσιακής ποίησης με την αντίστοιχη ελληνική...

Η παράδοση και η λογοτεχνία των Βαλκανίων μπορεί πραγματικά να σταθούν σαν ενωτικός κρίκος στα Βαλκάνια. Σαν ένα βήμα για συνεννόηση, εποικοδομητικό διάλογο, αλληλοκατανόηση μεταξύ των γειτόνων. Και αυτό ακριβώς αποτελεί προϋπόθεση αυτού που προβάλλει σαν ζητούμενο σήμερα: τη σύγκλιση, συνεργασία και αρμονική συνύπαρξη μεταξύ λαών που έχουν πολύ περισσότερα κοινά, από ό,τι τους δίδαξαν σε καιρούς δίσεκτους τα τοπικά πολιτικά καθεστώτα και οι εθνικές τους κουλτούρες...

X. Α. Αλεξόπουλος

Πηγή: <http://arcadia.ceid.upatras.gr/arkadia/culture/topics/ac01.htm>

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

РЕКОМЕНДОВАНА БАЗОВА ЛІТЕРАТУРА 3 КУРСУ

---

1. Καψωμένος Ε. Δημοτικό τραγούδι. Μια διαφορετική προσέγγιση / Ε. Καψωμένος. – Αθήνα: Σ.Πατάκης, 1996 – 190 σ.
2. Πολίτης Λ. Ιστορία της Νεοελληνικής λογοτεχνίας / Λ. Πολίτης. – Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 1993 – 255 σ.
3. Vitti M. Ιστορία της Νεοελληνικής λογοτεχνίας / M. Vitti. – Αθήνα: Οδησέας, 2003 – 264 σ.
4. Κασίνης Κ. Νεοελληνική Λογοτεχνία. Από τις Αρχές έως την Επανάσταση. Συγχρονική Ανθολογία Κειμένων / Κ. Κασίνης. – Αθήνα: Πορεία, 2007 – 233 σ.
5. Beaton R. Εισαγωγή στη νεότερη ελληνική λογοτεχνία Ποίηση και Πεζογραφία, 1821-1992 / R. Beaton. – Αθήνα: Νεφέλη, 1996 – 252 σ.
6. Culler J. Λογοτεχνική Θεωρία. Μια συνοπτική εισαγωγή/ J. Culler. – Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης – Ι.Τ.Ε, 2010 – 170 σ.
7. W. Puchner. Ανθολογία νεοελληνικής δραματουργίας Από την επανάσταση του 1821 ως τη μικρασιατική καταστροφή τ. Α/ W. Puchner. – Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 2006 – 356 σ.
8. W. Puchner. Ανθολογία νεοελληνικής δραματουργίας Από την επανάσταση του 1821 ως τη μικρασιατική καταστροφή τ. Β/ W. Puchner. – Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 2006 – 230 σ.
9. Новогрецька література: Антологія / укл. О. Д. Пономарів, Н.Ф. Клименко, С.Є. Переплюотчикова. – Київ: «Укр. енциклопедія» імені М.П. Бажана (Бібліотека Української Літературної Енциклопедії: світове письменство), 2008. – 344 с.

[Κορισні інтернет-ресурси з історії новогрецької літератури](#)

<http://www.snhell.gr/>

Ε.ΚΕ.ΒΙ. → Αφιερώματα σε μεγάλους λογοτέχνες

<http://www.ekebi.gr/frontoffice/portal.asp?cpage=NODE&cnode=200>

"Πύλη για την ελληνική γλώσσα" του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας

<http://www.greek-language.gr/greekLang/literature/studies/grammatologies/15.html>

Δημοτικό τραγούδι

<http://www.myriobiblos.gr/afieromata/dimotiko/texts.html>

Γιακουμάτου Μ. Η λογοτεχνία μπροστά στην πρόκληση του διαδικτύου.

www.netschoolbook.gr

ΕΚΛΕΚΤΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ ΕΡΓΑ ΣΕ ΟΥΚΡΑΝΙΚΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ЛІТЕРАТУРНІ ТВОРИ В УРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ

Δ. Σολομός

Ξανθούλα

Την είδα την ξανθούλα,
την είδα `ψες αργά
που εμπήκε στη βαρκούλα
να πάει στην ξενιτιά.

Εφούσκωνε τ' αέρι
λευκότατα πανιά
ωσάν το περιστέρι
που απλώνει τα φτερά.

Εστέκονταν οι φίλοι
με λύπη με χαρά
κι αυτή με το μαντίλι
τους αποχαιρετά.

Και το χαιρετισμό της
εστάθηκα να ειδώ,
ως που η πολλή μακρότης
μου το `κρυψε κι αυτό.

Σ' ολίγο, σ' ολιγάκι
δεν ήξερα να πω
αν έβλεπα πανάκι
ή του πελάγου αφρό.

Και αφού πανί, μαντίλι
εχάθη στο νερό
εδάκρυσαν οι φίλοι
εδάκρυσα κι εγώ.

Δεν κλαίγω για τη βαρκούλα
δεν κλαίγω τα πανιά
μόν' κλαίγω την Ξανθούλα
που πάει στην ξενιτιά.

Δεν κλαίγω τη βαρκούλα
με τα λευκά πανιά
μόν' κλαίγω την Ξανθούλα
με τα ξανθά μαλλιά.

Κσαντούλα

Κοιli земля пірнула
У темряву нічну,
Полинула Ксантула
Човном на чужину.
Замаяли вітрила,
Їх вітер розвівав,
Неначе голуб крила
У леті розкривав.
А друзів огортала
І радість і журба
Востаннє їх вітала
Хустинка голуба.

Між ними й я спинився
І чув її "прощай".
Та довго ще дивився
На хвиль морських розмай.
Пливли удалеч хвилі,
Я вже й не знав за мить:
Чи то вітрила білі,
Чи піна ген шумить.
Все зникло. Хвилі б'ються,
І темрява буя.
У друзів сльози ллються,
І з ними плачу я.
Не за човном я плачу,
Не жаль вітрил мені:
Ксантули більш не бачу,
Вона на чужині.
Вітрило не біліє,
І човен зник. Дарма!

Чому ж так серце мліє?
Білявих кіс нема.

Переклад: Ο. Ποномарів

Δ. Σολωμός
Ο Ύμνος εις την ελευθερίαν
(απόσπασμα)

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
 τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή,
 σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψη,
 ποῦ μὲ βία μετράει τὴ γῆ.

Ἀπ' τὰ κόκαλα βγαλμένη
 τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
 καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
 χαῖρε, ὦ χαῖρε, Ἐλευθεριά!

Κ. Καβάφης

Ἰθάκη

Σα βγεις στον πηγαιμό για την Ἰθάκη,
 να εὐχεσαι νάναι μακρὺς ο δρόμος,
 γεμάτος περιπέτειες, γεμάτος γνώσεις.
 Τους Λαιστρυγόνες και τους Κύκλωπας,
 τον θυμωμένο Ποσειδώνα μη φοβάσαι,
 τέτοια στον δρόμο σου ποτέ σου δεν θα βρεις,
 αν μὲν' η σκέψις σου υψηλή, αν εκλεκτή
 συγκίνησις το πνεῦμα και το σώμα σου αγγίζει.
 Τους Λαιστρυγόνες και τους Κύκλωπας,
 τον ἄγριο Ποσειδώνα δεν θα συναντήσεις,
 αν δεν τους κουβανείς μες στην ψυχή σου,
 αν η ψυχή σου δεν τους στήνει εμπρός σου.

Να εὐχεσαι νάναι μακρὺς ο δρόμος.
 Πολλά τα καλοκαιρινά πρωιά να εἶναι
 που με τι ευχαρίστησι, με τι χαρά
 θα μπαίνεις σε λιμένας πρωτοειδωμένους·
 να σταματήσεις σ' ἔμπορεία Φοινικικά,
 και τες καλές πραγμάτειες ν' αποκτήσεις,
 σεντέφια και κοράλλια, κεχρμπάρια κ' ἔβενους,
 και ἡδονικά μυρωδικά κάθε λογής,
 ὅσο μπορείς πιο ἄφθονα ἡδονικά μυρωδικά·
 σε πόλεις Αἰγυπτιακές πολλές να πας,
 να μάθεις και να μάθεις απ' τους σπουδασμένους.

Πάντα στον νου σου νάχεις την Ἰθάκη.
 Το φθάσιμον εκεί εἶν' ο προορισμός σου.
 Αλλά μη βιάζεις το ταξεῖδι διόλου.
 Καλλίτερα χρόνια πολλά να διαρκέσει·
 και γέρος πια ν' ἀράξεις στο νησί,
 πλούσιος με ὅσα κέρδισης στον δρόμο,
 μη προσδοκώντας πλοῦτη να σε δώσει η Ἰθάκη.

Η Ἰθάκη σ' ἔδωσε τ' ωραίο ταξεῖδι.
 Χωρίς αὐτὴν δεν θάβγαίνεις στον δρόμο.
 Αλλά δεν ἔχει να σε δώσει πια.

Κι αν πτωχική την βρεις, η Ἰθάκη δεν σε γέλασε.
 Ἐτσι σοφός που ἐγίνες, με τόση πείρα,
 ἦδη θα το κατάλαβες η Ἰθάκες τι σημαίνουν.

Гімн волі
(уришок з поеми)

Пізнаю твій меч іскристий,
 Що в борні нас окрилив.
 Пізнаю твій зір вогнистий,
 Що всю землю спопелив.

З грецьких ти кісток постала,
 Невпокорена, свята.
 Знов, як перше, мужня стала.
 Слався, Воле золота!

Переклад: О. Пономарів

Ітака

Якщо збираєшся вирушити до Ітаки,
 то побажай, щоб довга була дорога,
 повна пригод і на досвід багата.
 Ані лестригонів, ані кіклопів,
 ані гнівного Посейдона не бійся,
 ніколи їх на своєму шляху не спіткаєш,
 коли думки твої будуть високі, добірні.
 Лестригони й кіклопи,
 і лютий Посейдон тобі не зустрінуться,
 якщо ти не носиш їх у власній душі,
 якщо твоя власна душа не поставить їх перед
 тобою.

Тож побажай, щоб довга була дорога,
 щоб багато було погожих літніх світанків,
 якими ти з такою втіхою, з такою радістю
 підпливатимеш до портів, перед тим не бачених,
 затримуватимешся на базарах фінікійців,
 щоб набути коштовних речей –
 перламутру, коралів, бурштинину, чорного дерева –
 і розкішних прянощів усіляких гатунків,
 яких тільки зможеш знайти розкішних прянощів.
 Багато міст єгипетських мусиш відвідати.
 Навчатись і ще навчатись у тих, що обізнані.
 Ніколи не забувай про Ітаку.

Твоє призначення – туди повернутись.
 Але не квапся з мандрівкою анітрохи.
 І краще подорож нехай роки протриває,
 і ти вже старий допливеш до свого острова,
 збагачений всім, що здобув у блуканнях,
 не сподіваючись, що вдома знайдеш багатство.

Ітака дала тобі ці прекрасні блукання.
 Без неї сам ти ніколи б не вирушив у дорогу.
 Але більше ніякого дарунку дати вона
 неспроможна.
 І коли ти знайдеш її вбогою, не ошукала тебе Ітака.
 Озброєний досвідом, мудрістю всією,
 допіру тоді зрозумієш, чим є для тебе Ітака.

Переклад: Г. Кочур

Κ. Καβάφης**Τρώες**

Εὐν' ἡ προσπάθειές μας σαν των Τρώων.

Κομμάτι κατορθώνουμε· κομμάτι
παίρνουμ' επάνω μας· κι αρχίζουμε
νάχουμε θάρρος και καλές ελπίδες.

Μα πάντα κάτι βγαίνει και μας σταματά.
Ο Αχιλλεύς στην τάφρον εμπροστά μας
βγαίνει και με φωνές μεγάλες μάς τρομάζει.—

Εὐν' ἡ προσπάθειές μας σαν των Τρώων.
Θαρρούμε πως με απόφασι και τόλμη

θ' αλλάξουμε της τύχης την καταφορά,
κ' έξω στεκόμεθα ν' αγωνισθούμε.

Αλλ' όταν η μεγάλη κρίσις έλθει,
η τόλμη κι η απόφασίς μας χάνονται·
ταράττεται η ψυχή μας, παραλύει·
κι ολόγυρα απ' τα τείχη τρέχουμε
ζητώντας να γλυτώσουμε με την φυγή.

Όμως η πτώσις μας είναι βεβαία. Επάνω,
στα τείχη, άρχισεν ήδη ο θρήνος.
Των ημερών μας αναμνήσεις κλαιν κ' αισθήματα.
Πικρά για μας ο Πρίαμος κ' η Εκάβη κλαίνε.

Троянці

У намаганнях наших (нас – невдах!)
ми чимось дуже схожі на троянців.
Лише здолаємо успішно щось, одразу
Вже далі пориваємось почате
продовжити з надією на вдачу.

Проте щось завжди з'явиться і зупиняє нас.
Вже Ахіллес, здійнявшись на насип,
несамовитим криком нас лякає.

У намаганнях наших ми – троянці.
Вважаємо: хоробрість і рішучість
Від нас ворожість випадку відверне.
І відступаємо від стін, готові до двобою.

Коли ж випробування час надходить,
Зникають і хоробрість, і рішучість,
здригається душа і ціпеніє,
і починаємо ми бігати вздовж стін
з надією, що втеча нас врятує.

Поразка ж – безсумнівна.
Нагорі, на мурах міста вже голосять тризну.

Життя проходить перед нами у риданнях тих.
Пріям з Гекабою оплакують нас гірко.

Переклад: А. Савенко

АВТОР ПОСІБНИКА

РОЖКОВА ІРИНА ГЕОРГІЇВНА

**старший викладач
кафедри грецької філології та перекладу**

**(2009-2013) аспірантура МДУ спеціальність
10.02.15 –**

Загальне мовознавство

*Сфера професійних інтересів: соціолінгвістика,
мдіалінгвістика, теорія та історія новогрецької
літератури*